

רחל נריה

טל נעורים

הוצאת ספרית בית-אל

הדפסה חמישית סיון ה'תשס"ה – יוני 2005

נדפס בישראל
אדר א' תשנ"ה – פברואר 1995

כל הזכויות שמורות
להוצאת ספריית בית-אל בע"מ
ת"ד 16401 ירושלים 91160
טל': 02-6427117
פקס: 02-6427255

סדר: סדר אות, ששון, בית-אל טל: 02-9973455
עיצוב עטיפה: ברכץ בית-אל
צילום עטיפה: יורם כהן 02-9975033

התוכן

7	מבוא
9	לבת ישראל לקראת הגיעה למצוות
12	"כה תאמר לבית יעקב" / שיחה במסיבת בת-מצווה של כיתות ו' בבי"ס בירושלים
18	ההתפתחות בגיל הילדות / שיחה בכיתה ו'
24	שיחה מלב אל לב לקראת גיל ההתבגרות בכיתות ז'-ח'
29	אפיוני גיל ההתבגרות / שיחה בכיתה ט'
35	על גיל ההתבגרות / שיחה בכיתה ח'-ט'
43	יחסי הורים בנות בגיל ההתבגרות
47	שיחה בכיתה ט' באחת האולפנות (על יסוד שאלות)
59	שאלות בכיתה י' באחת האולפנות
67	על חברות בגיל העשרה / שיחה בכנס של מדריכי מדרשות
71	על התעוררות היצר / שיחה בכיתות י'-י"א
77	חשיבות יחסי אנוש במסגרת המשפחה / שיחה בי"א תיכון
81	איגרות של בנות
89	הבת הדתית לאן? / שיחה בפני כיתות ט'-י' אולפנית נתניה
103	ראיון עם נציגות י"א "ישורון" / במסגרת "ערוץ ישורון" פתח-תקווה

112	שיחות לבנים בגיל התיכון
112	לקראת חיי משפחה / שיחה בפני כיתות השמינית בישיבה
123	מהותה של המשפחה / שיחה בכיתות י"א, תיכון חילוני
141	"חברות" במסגרת בני-עקיבא / תשובה לשאלות גירויים ומעצורים בשטח שבינו לבינה / הדברים נאמרו בכנס מדריכי מדרשות
144	
145	טבלת היצרים
148	על מעמד האשה ביהדות / שיחה בפני כיתות י"א תיכון חילוני שו"ת במסגרת מפגש של כיתות י"א מישיבות בנ"ע
153	כפר-הרא"ה וחיפה לקראת חיי משפחה / שיחה בכנס שמיניות
164	של ישיבות "בני עקיבא"
167	המשפחה היהודית - תא-יסוד של "עם סגולה"

מבוא

עם הופעת הספר "מול מבוכת המתירנות", קיבלתי פניות מהורים ומורים להוציא ספר שיתאים לבני הנעורים, שיבהיר בלשון צנועה ונקייה - נוסף לבעיות גיל ההתבגרות - גם נושאים שבני-הנוער מתלבטים בהם בימינו. על מנת לעזור להם להתמודד עם השקפות הגישה המתירנית בשטח שבינו לבינה.

בימים אלה, שגם הגילאים הצעירים פתוחים לשיטפון אמצעי התקשורת האלקטרונית והכתובה ולאידיאולוגיה שלהן, והינם חשופים לגישה המעוותת והמגרה של המינים, יש הכרח להתמודד בגלוי עם הנושא, לנתח את פרטי הגישות וההבדלים, ולהבהיר את הגישה היהודית השורשית.

במשך השנים התרכזו בידי קלטות של שיחות לבנות ולבנים מחטיבת הביניים ועד גמר התיכון. הן שוכתבו ועובדו, והתוצאה היא - ספר זה, "טל נעורים" ובו שיחות מלב אל לב לבני הנעורים, המובא בפניכם.

מאחר שההרצאות נאמרו במקומות שונים וה"מסר" הוא אחד: ראיית גיל ההתבגרות כשלב לקראת חיי משפחה יהודית, יציבה ומאושרת, וציון הדרכים המכשירות לכך, ישנם רעיונות יסודיים שחוזרים בשיחות השונות. הם נאמרו בכל מקום בהתאם לאופי של המאזינים, בהתאם לגיל שלהם ולרקע החברתי. בהתאם לכך קיים גם השוני שביניהן: סגנון הדברים, צמצום או הרחבה יתרה של העניינים. בזכות זה יכולות שיחות אלה להיות לעזר גם להורים ולמורים-מחנכים במסגרת חינוך לחיי משפחה.

הספר מחולק לשלושה חלקים: (א) שיחות המופנות לבנות מחטיבת הביניים; (ב) לבנות תיכון ואולפנות; (ג) לבנים בשיבות התיכונות ולנוער חילוני. מאחר שגם הבנים וגם הבנות הם שותפים לנושא, והם יחד יבנו בע"ה את משפחות-המחר, הרי ברוב המקרים הדברים בחלקם הגדול מכוונים לאלה כמו לאלה, ואף השאלות שנשאלתי דומות הן במידה מרובה, רק מנקודת הראות של הבן או של הבת.

חלק מהדברים נאמרו בפני תלמידי כיתות י"א של תיכונים חילוניים, והדברים נושאים אופי קצת שונה. שונות השאלות שנשאלו ע"י בני גוער אלה, ובהתאם לכך גם התשובות. ע"י כך דברים אלה הם משום "דע מה שתשיב".

מקווה אני ומתפללת, שכשם שבשעת אמירתם נתקבלו הדברים בהבנה וברצון, כך יתקבלו גם עכשיו ברצון, ובעז"ה יפעלו את פעולתם לחסן את נפש הצעיר והצעירה בפני חיידקי המתירנות, ובני הגוער יצליחו בע"ה להמשיך בדרך ישראל-סבא, לפתח נפש טהורה המחוננת בצניעות ובחוסן רוחני, שתאפשר להם להמשיך ולהקים משפחות ברוכות, דור חדש לתפארת עם ישראל.

רחל נריה

לבת ישראל לקראת הגיעה למצוות

את מתכוננת לקראת מסיבת בת-המצווה ושנת בת-המצווה. עם הגיעך למצוות ועם התבגרותך את עוברת ממעמד למעמד. עד עכשיו היית ילדה קטנה, ואילו עתה עם התבגרותך ועם הגיעך למצוות, את מתכוננת למעמד של אשה ואם בעתיד.

זאת זכות שהגעת לכך ב"ה, ויש להודות לקב"ה על כך.

מעתה את צריכה לחשוב את דרכך מתוך הכרת אחריות, מתוך הכרה עצמית בגודל המשימה. זה מחייב אותך לחשוב איך עלייך להיראות, איך עלייך לנהוג. כי בשעה זו את הופכת - מתוך הכרה - להיות תולייה בשרשרת הדורות של עם ישראל.

אחת התכונות העיקריות שאפיינו את בת ישראל מאז ומעולם הייתה הצניעות. יש צניעות בדיבור, צניעות בלבוש, צניעות במעשים וצניעות במחשבה.

צניעות - משמעותה ענווה, פשטות.

צניעות בדיבור

לדבר בלשון נקייה. לא מלים גסות, לא מלות גנאי. גם כשבסביבה שלנו אחרים מדברים בשפה גסה, אנחנו צריכות להתרחק מהם ומדיבוריהם, ולשמור על עצמנו, כדי שלא נהיה מושפעים מהם.

המלים הנשמעות באוזנינו, והמלים שאנחנו מוציאות מפינו משפיעות גם עלינו, על האופי שלנו. שפה גסה משפיעה על התכונות שלנו, ואילו שפה עדינה מעדנת אותנו.

לפעמים נכנסת קבוצת בנות לאוטובוס, מדברות בקול רם, צוחקות בקול רם, האוטובוס שהיה מקום שקט, רגוע, הופך פתאום לרועש, גועש, והאנשים הנמצאים באוטובוס סובלים מהפרעה זו. אין זו מידה יהודית. יש להתנהג בשקט, לדבר בשקט, לא לעשות רעש, ובכלל לא לעורר תשומת-לב מיוחדת.

צניעות בלבוש

הלבוש בא לכסות על מערומינו. אך טבעי הרצון להתלבש יפה, הפקת ההנאה מבגד נאה והתענוג האסתטי. אלא שהאופנות החדשות משתדלות לעתים קרובות לכסות רק טפח ולגלות טפחיים. בעיקר בקיץ, הבגדים מגלים מחשופים עמוקים מדי, שרוולים קצרים מדי, וחצאיות המגלות את חלקי גופה של האשה ויוצרים גירוים רבים.

התלבושת מסמלת את מהות הלוּבוש. בת המתלבשת בצורה צעקנית או לא צנועה, כאילו מוכנה לחשוף את עצמה לעין זרים. ואילו בת הלוּבושה בצניעות קובעת בזה את דמותה כבת צנועה, ובהתאם לכך גם מזמינה את תגובת החברה שמסביב לה - יחס זול ח"ו, או יחס מכובד.

צניעות במעשים

נאמר: "הצנע לכת עם ד' אלקיך".

גם כשהאדם מקיים מצוות ומרבה במעשים טובים נדרש ממנו להצניע לכת. לעשות את זה בצנועה, לא לפרסם על כך ברכים, ולא להתפאר בזה. על ידי קיום המעשה הטוב הוא רק ממלא את חובתו בעולמו, כי לכך נוצר. וכל פרסום וכל התפארות פוגמים בעצם המעשה.

צניעות במחשבה

צניעות במחשבה - משמעותה ענווה. לא להיות בעל-גאווה.

אם אדם ניחן בכישורים, כשרונות, חכמה, עושר, אל יחזיק טובה לעצמו. רמח"ל בספרו "מסילת ישרים" מסביר, שהאדם צריך לשאול את עצמו מה חובתו לנצל ולפתח אותם, למען התפתחותו האישית ולמען יוכל להועיל בהם לחברה.

גם כיופי - אין להתגאות. הרי אין הבת "אשמה" שהקב"ה זיכה אותה במתנה טובה. היופי, כמו כל הכישורים - אינו אלא "ניסיון" שהקב"ה מעמיד בפני האדם. היופי, כידוע, מושך אליו תשומת לב, ולפעמים גם ניסיונות התקרבות לא רצויים, וזה מעמיד את הבת בנסיונות. מן הראוי, אפוא, לא לעורר תשומת לב מיותרת ע"י איפור מוגזם, או תלבושת לא צנועה.

ואם על אף הכישורים-המתננות הבת ממשיכה להיות צנועה, טובה ועדינה, הפנים משקפים את המהות הפנימית, והקב"ה מוסיף לה מתנה נוספת: חן של בית ישראל כשרה. והיא מוצאת חן בעיני אלקים ואדם.

שיחה לבנות-מצווה

"כה תאמר לבית יעקב" וכו'

(דברים שנאמרו במסגרת מסיבת בת-מצווה של בנות כיתות ו' בבי"ס בירושלים)

הנשים האצילות יותר מזדרזות במצוות

כשעלה משה על ההר לפני מתן תורה אמר הקב"ה למשה, "כה תאמר לבית יעקב, ותגיד לבני ישראל". פירש רש"י על-פי המדרש: "בית יעקב - אלו הנשים, לבני-ישראל - לזכרים". ולמה הקדימה תורה נשים לאנשים? על כך ישנם פירושים שונים, ואחד מהם "מפני שהן מזדרזות במצוות".

הנשים במהותן נוטות יותר לקיום מצוות, והן מקיימות אותן באהבה ובזריזות.

בברכות השחר אנחנו מברכות ואומרות: "שעשני כרצונו". מסביר הרב קוק זצ"ל שהאשה במהותה קרובה יותר לרצונו של הקב"ה מאשר הגבר, שהרי הגבר נוצר "עפר מן האדמה", מחומר פשוט, ואילו האשה נוצרה מצלעו של האדם, אחרי שהקב"ה כבר נפח בקרבנו "נשמת חיים", היא כבר נוצרה מהצלע, בשעה שבגוף היתה כבר נשמה אלקית, ולכן האשה במהותה כבר מעודנת יותר, אצילית יותר, קרובה יותר לקב"ה.

"המצוות ניתנו כדי לצרף בהן את הבריות", זאת אומרת כדי לטהר את האדם, לעשות אותו רוחני יותר, מסוגל לשלוט יותר ביצרים הקשורים בגוף, ומהסיבה האמורה זקוק הגבר ליותר מצוות מעשיות מאשר האשה, כי האשה יכולה להגיע לאותה דרגה של אמונה וטהרה גם על-ידי מספר קטן יותר של מצוות מעשיות מהגבר.

הקב"ה תובע מעם ישראל - מהגברים ומהנשים כאחד - להיות "עם סגולה", "ממלכת כהנים וגוי קדוש". הוא קידש אותנו במצוות. אנו מברכים "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו...".

הקב"ה מקדש אותנו ע"י המצוות

מתי ניתן להגיע למדרגה זו? "אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי". ואמנם בשעת קיום מצווה כשאנחנו מברכים "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו", אנחנו זוכרים את הקב"ה, שומעים בקולו וזה מקרב אותנו אליו, מרומם אותנו מעל לענייני החומר ומעלה אותנו לדרגה רוחנית.

ניקה לדוגמא את עניין האוכל. כל בני-האדם אוכלים כשהם רעבים. זה בא לספק את הצורך של הגוף שלנו במזון. ואילו אצלנו קשור האוכל במערכת של מצוות: נטילת ידיים, ברכות הנהנין, הקפדה על כשרות וכו'.

אנחנו נוטלים ידיים לפני האוכל, צריכים לברך לפני שמכניסים את האוכל לפה, וצריכים לברך אחרי שאנחנו אוכלים. כל המצוות האלה, המזכירות לנו את בורא העולם אשר נותן לנו את מזוננו, כבר מחייבות אותנו לחשוב יותר, לברך אותו ולהודות לו על חסדיו, ובדרך זו האוכל משפיע לא רק על הגוף, אלא משפיע גם על הנפש שלנו.

יותר מזה: האיסור לא להכניס אוכל לפה לפני הברכה מחייב אותנו קצת להתאפק, לשלוט על ה"חשק" שלנו ליהנות כרגע מן הממתק שאנו אוהבים, וכך לומדים אנו להתגבר ולו לרגע קט על היצר של "מתחשק לי". וכך קורה, ששתי בנות שהן באותו גיל, האחת שאיננה נוהגת לברך, ושנייה שמברכת תמיד, הן כבר שונות זו מזו. הילדה המברכת כבר נהיית לילדה רוחנית יותר, שהרצון שלה כבר שולט אפילו על יצר הרעב שלה.

"יום מנוחה וקדושה לעמך נתת"

דוגמא שנייה: בשעת הדלקת הנרות בערב שבת, הנשים מברכות "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להדליק נר של שבת". ע"י הדלקת הנרות אנחנו מקבלות את השבת, ומצווה זו איננה רק סיום לכל ההכנות שאנו מצוות לעשות לכבוד שבת, אלא גם הפתיחה החגיגית לקדושת יום השבת.

ההכנות לקבלת שבת הן: ניקיון וסידור יפה של הבית, בישול תבשילים טעימים מיוחדים לכבוד שבת, פריסת מפות לבנות על השולחנות, רחצה לכבוד שבת, החלפת בגדי חול לבגדי שבת וכדומה.

אפילו עניין זה בלבד שאנו לובשות בגדי שבת, כבר משנה את ההרגשה שלנו. אנוזנו מרגישות את עצמנו כאילו חשובות וחגיגיות יותר. כך גם המפות הלבנות על שולחן השבת. לכאורה זה משהו חיצוני, אך זה משפיע גם על הרגשתנו הפנימית.

השיא הוא, כמובן, הדלקת הנרות, המשרה אווירה של שבת, אורה ושמחה בכל הבית. עד עכשיו כאילו רק התכוונו לקבלת שבת, ואילו עם הדלקת הנרות הופיעה שבת המלכה בביתנו. אנו משתחררות מכל עבודות החולין, מכל הדאגות של ימי החול, ונכנסות לאווירה של שבת, אווירה של חגיגות ורוממות הנפש. יש יותר זמן לאמא להקדיש תשומת לב לבני המשפחה, לילדים, לאבא שכל ימות השבוע עסוק בעבודה מחוץ לבית, ניתן לשמוע דבר-תורה על יד השולחן - "יום מנוחה וקדושה לעמך נתת".

*

הגברים חייבים ביותר מצוות מעשיות מהנשים, הם חייבים בתפילה שלוש פעמים ביום, הנחת תפילין, תלמוד תורה וכו'. את הנשים הקב"ה פטר מ"מצוות שהזמן גרמן" - מצוות שתלויות בזמן - מאחר שבאופן מהותי תפקידה של האשה כאשה וכאם איננו מאפשר לה להיות משועבדת למצוות שיפריעו לה למלא את תפקידה וייעודה העיקרי, אבל היא חייבת בכל מצוות "לא-תעשה", ובמצוות עשה שאינן קשורות בזמן קבוע.

חובת ההודיה

אנחנו גם חייבות בהודיה, להודות לקב"ה על כל מה שהוא מעניק לנו. אנחנו אומרים ב"מודים": "נודה לך ונספר תהילתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עימנו ועל נפלאותיך וטובותיך".

"נספר תהילתך על חיינו המסורים בידך" - ראשית כל, אנחנו מודים על עצם החיים, שהקב"ה מזכה אותנו בהם. על שאנחנו מסוגלים לתפקד יום-יום, לעבוד, ללמוד, והננו בריאים.

"ועל נשמותינו הפקודות לך" - יכולנו להיות חיים חומריים, חיי גוף, בלי להרגיש שיש בנו נשמה רוחנית. יכולים להיות, כביכול, חיים

בלי צלם אלקים, ואנו מודים גם על החיים וגם על צלם אלקים שבקרבתנו, שמעלה אותנו מעל לדרגת בעלי החיים.

הנסים הגלויים והנסתרים

"ועל נסֵיךְ שבכל יום עִמָּנו" - ישנם נסים גלויים וישנם נסים נסתרים. כשאדם יוצא לדרך בבוקר, וקרתה ח"ו תאונה והוא יוצא בשלום, הוא מרגיש בכל מהותו, שקרה לו נס, שהוא ניצל, והוא מאושר. הוא יודע להודות לא-ל. הוא בא לבית הכנסת ביום בו קוראים בתורה, ומודה לקב"ה בפני קהל ועדה. זאת היא ברכת "הגומל" שמברכים במקרים כאלה. במקרה זה - הרי זה נס גלוי, נס בולט לעין. אבל, בעצם, הנס קורה לא רק בשעה שאסון היה קרוב והוא לא קרה.

ישנם גם נסים נסתרים, נסים של כל יום, שבגלל הטבעיות שבהם והשיגרה שלהם אין אנו מרגישים בהם. עצם העובדה שהגוף שלנו מתפקד בצורה כל כך נפלאה, שיש קשר בין המוח שהוא חלק מהגוף שלנו ובין הדברים שאנו אומרים, שאנחנו מסוגלים לדבר ולבטא בקול את המחשבה המופשטת שעולה במוחנו, הרי זה כפי שאמרנו, פלא ונס מתמיד. כשהגוף בריא, כשכל שאר האברים שלנו ממלאים את תפקידם, אלה הם הנסים הנסתרים, עליהם נאמר "נפלאותיך וטובותיך". ישנם אנשים רבים, לצערנו, שאינם זוכים בברכת הבריאות, שאינם זוכים שהאברים שלהם יתפקדו כמו שצריך, ולכן יש להודות על הבריאות.

בגלל זה נוהגים אבות ואמהות בישראל להשתמש בשלוש מלים קטנטנות: ב"ה (ברוך-ד'), בעז"ה (בעזרת-ד'), ואי"ה (אם ירצה ד').

המלים ב"ה, בע"ה, ואי"ה יוצרות את

הקשר המתמיד בינינו ובין בורא העולם

כששני בני אדם נפגשים, נהוג שאיש שואל את רעהו: "מה שלומך?" אם התשובה היא: "ברוך ד'", הפירוש הוא שאנחנו שמחים בעובדה שאנחנו מסוגלים להיפגש איש עם רעהו, שאנחנו בריאים ומרגישים בטוב, ואנו מודים על כך לקב"ה.

לפעמים מדברים בטלפון, ושואלים את האיש שמעבר לקו: "האם תגיע אלינו מחר?" - התשובה היא בעז"ה או אי"ה, כלומר, "אני מקווה, שהקב"ה יעזור לי, שהכל ילך כשורה, שלא תקרה שום תקלה ח"ו, ואי"ה אוכל להגיע".

מלים קטנות אלו הן עיקר התפילה, והן יוצרות את הקשר בינינו ובין בורא העולם כל יום, כל שעה, כל רגע.

הכרת התודה על החסד והטוב שהקב"ה מעניק לנו, מזרימה לתוכנו כוחות של תודה, כוחות של שמחה, ואנחנו מרגישות חזקות ובריאות יותר, ומסוגלות לתפקד ולמלא את חובתנו וייעודנו.

הכשרה לקיום מצוות בין אדם לחברו

נפגשתי לפני זמן-מה בכפרנו עם מורה של כיתה ר'. שאלתי אותה, מה הן עושות בכיתה ר' לקראת "מסיבת הבת-מצווה". היא ענתה: "הסברתי לבנות, שלא נהיים 'סתם ככה' 'בת-מצווה', צריך לעשות משהו!!". הבנות החלו לקיים מספר פעילויות-חסד בכיתתן:

א. מסגרת של חונכות לילדי עולים, שלומדים בבית הספר, אתיופים ורוסים, וכל בת אימצה לה תלמידה מהכיתות הנמוכות ודאגה לה בהפסקות, בהכנת שיעורים אחר-הצהריים וכדומה.

ב. כמו כן אימצו את מחלקת הילדים בבית החולים שבעיר הקרובה. הן הכינו להם מסכות לקראת פורים, באו לשחק איתם, וכו'.

ג. ביקור פעם בשבוע במוסד של קשישים, לבדוק אם אפשר לעזור להם במשהו, ארגון מסיבות ראש-חודש לכבודם וכו'.

על-ידי זה הבת יוצאת מהצמצום שלה, היא מתחילה לראות ולהבין גם את צרכי הזולת, לומדת להגיש עזרה, לומדת לקיים מצוות בין אדם לחברו.

*

מצוות החסד מתחילה בבית

עד כה היו הדוגמאות בעיקר על הגשת עזרה מחוץ לבית. אך עיקר החינוך למצוות - גם בשטח החסד - הוא בבית.

הרבה פעמים ישנו מצב שהבת מתנהגת יפה מאוד מחוץ לבית, עם חברות, עם זרים, ואילו בבית עם האחים והאחיות התנהגותה שונה לגמרי. איננה "סבלנית" ביחס לאחיה, איננה "מתנדבת" לעזור לאח קטן, לטפל בו כשהוא בוכה, "שוכחת" לעזור לאמא, החוזרת עייפה הביתה, אחרי יום-עבודה מחוץ לבית, עזרה שהיא נחוצה מאוד כדי שאמא תוכל להספיק לנוח קצת ולהתאושש לקראת "יום העבודה" הנוסף בתוך הבית.

כבנות-מצווה, שכבר גדלתן והנכן חייבות ב"כיבוד אב ואם", מן הראוי להשתדל לקיים את המצווה הזאת בהידור. אפשר לעזור בבית (לא הכל באותו יום, כל פעם בהתאם לצרכים ולסידור התורנויות בין שאר הילדים) ע"י טיפול באחים קטנים, בשטיפת כלים, בהליכה למכולת, בקיפול כביסה, בהכנת ארוחת ערב, בעזרה בכל הדברים הקטנים שיש באפשרותכן לבצע. בכך אתן מקילות על העומס הרב המוטל על אמא, ומשחררות אותה לטפל באותם צרכי הבית, שרק היא מסוגלת לעשותם, בלי שהיא תצטרך לעבוד עד שעות הלילה הקטנות. יחד עם זה אתן לומדות לתפקד במסגרת הבית ומכינות את עצמכן לעתיד.

יהי רצון שתצלחנה לגדול כבנות ישראל לתפארת, ושהורייכן ומוריכן ירוו רוב שמחה ונחת מכן, לאורך ימים ושנים.

ההתפתחות בגיל הילדות

(שיחה בכיתה ר')

שלום לכן !

רוצה אני לשוחח איתכן היום על הנושא "לקראת גיל ההתבגרות".
כבר כולכן הגעתן לגיל המצוות, וכבר שמעתן במסיבות של "בת-
המצווה", שבתקופה זאת אתן עוברות מדרגה לדרגה. עם קבלת סימני
ההתבגרות הנשיים אתן מסיימות את גיל הילדות ועוברות לגיל
ההתבגרות. עד עכשיו ילדה, מעתה ולהבא בת מתבגרת. עד עכשיו
היתה כל אחת כאילו אדם פרטי, עכשיו, כשהקב"ה מזכה אותה
ביכולת להיות אם בעתיד, היא כאילו יוצאת מהפרטיות הבלעדית
שלה, היא מתבגרת על מנת שתוכל להקים משפחה בבוא העת בע"ה
ולהשתלב בשרשרת הדורות של עם ישראל.

יש כמה תקופות בחיי האדם: ינקות, ילדות, טרום התבגרות, בגרות
וכו', ושכל תקופה מושפעת מהתקופה שקדמה לה. מהו המשותף לכל
התקופות גם יחד ?

בן-אדם.

נכון ! אני בן-אדם, גם כילדה, גם כאמא. "אני" ילדה. "אני" אשה.

ש: מה פירוש בן-אדם ?

ת: אישיות.

ש: מה זה אישיות ? האם זה דבר שאני רואה אותו ? שאני ממששת
אותו ?

ת: לא ! זה נפש !

ש: נכון. האישיות זה משהו מופשט יותר. מה אני כן רואה ?

ת: אני רואה את האדם מבחינה חיצונית.

מכאן שאדם מורכב משני דברים: מהגוף שאנחנו רואים, ומהנפש
- הנשמה - שאיננו רואים אותה בעינינו, בגלל שזה משהו מופשט,
ולכן אפילו שוכחים לפעמים שהיא קיימת.

איפה נמצאת הנפש שלנו? - איננו יודעים. בצורה ספרותית אנחנו מצביעים על הלב. מכיוון שאם אני מתרגשת, אם אני חווה איזה מאורע משמח או מצער ח"ו, אם אני נבהלת, למשל, אני מרגישה את זה בדפיקות לב חזקות יותר. ולכן אנחנו כאילו קובעים את עולם הרגשות בלב.

אם כן, עולם הרגשות הוא המרכיב את הנפש שלנו, וקשור במידה מסויימת גם בגוף, וכשם שהגוף זקוק לטיפול, כך גם הנפש זקוקה לטיפול ולטיפוח. למשל, אפשר להרגיל ילד לא לפחד מכלב. ואז גם כשיראה כלב, הלב שלו לא ידפוק כל-כך חזק. ולהבדיל, אפשר להרגיל ילד לתת מתנה לעני, וכך הוא יתרגל לשמוח, כשהוא עושה מעשה טוב.

ובכן נסכם: יש לאדם גוף ויש לאדם נפש. וכל אדם - כל "אני" - מורכב מגוף ונשמה כאחד.

ש: האם האישיות של האדם מתבטאת רק בשני הדברים האלה?

ת: יש לו גם שכל.

ש: איפה ממוקם השכל שלו?

ת: במוח, בראש.

נכון! ישנם אם כן, שלושה דברים שהם מרכיבים את אישיותו של האדם: הגוף, הנפש והשכל. הגוף שאנחנו רואים וחשים, השכל שממוקם במוחנו, והנפש - עולם הרגשות, שמרוכז, כאילו, בלב, ושלושת המרכיבים האלה קיימים בכל התקופות מגיל הינקות ועד גיל של זיקנה ושיבה.

כל יסוד: הגוף, הנפש והמוח, זקוקים לטיפוח

התינוק הנולד זקוק לאוכל. כשהוא מתחיל לבכות, ברור לכולם שהוא רעב, ואמו מיניקה אותו. חלב-אם הוא המזון האידיאלי ביותר לתינוקות מבחינת ההרכב שלו, וגם מחסן אותו נגד מחלות.

כשהוא גדל יותר מאכילים אותו דייסות, פירות וירקות, כדי שהאוכל שלו יהיה בריא ומורכב מכל מרכיבי המזון (פחמימות, חלבונים, ויטמינים ומינרלים).

אצל תינוקות הגדלים בתנאי מצוקה, ואינם מקבלים במידה מספקת

את כל מרכיבי המזון, קיים פיגור בהתפתחות הגופנית שלהם, והם גם אינם מחוסנים בפני מחלות.

ככל שהעדר מזון בריא מתחיל בגיל צעיר יותר, ההשלכות על ההתפתחות הגופנית ומצב הבריאות חמור יותר. וגם בהמשך חייהם ילדים אלה יהיו חלשים וחולניים.

אוכל בריא בימי הינקות והילדות מסייע בע"ה לבריאותו של האדם גם בהמשך חייו.

כעבור חודש עד שישה שבועות מכריזה האם בשמחה, שהיא זוכה לראות את החיוך הראשון של התינוק.

מה השמחה?

חיוך ראשון זה מראה לנו שהתינוק ב"ה כבר שומע, הוא שמח שמישהו מתקשר אליו. הוא שומע את קול האם, והוא מגיב בשמחה. החיוך מעיד שהוא ב"ה בריא מבחינת השמיעה וגם מבחינת ההרגשה האנושית.

בה במידה שאנחנו מדברים אליו יותר, מקדישים לו יותר תשומת לב, מחייכים אליו יותר, מחבקים אותו ומגלים לו את האהבה שלנו, התינוק מגיב יותר מהר בחיוך, מחזיר לנו יותר חיוכים, המעידים על שביעות רצונו, על התפתחות אנושית חיובית. הוא הופך להיות תינוק שמח ובוטח. אהבתנו ותשומת-לבנו מוכיחים לו שהוא נקלע לעולם יפה ונעים. הוא לומד לקשור קשרים נפשיים עם בני-אדם וגם להעניק אהבה וביטחון לזולת. הוא גדל מתוך הרגשת שמחה וביטחון, ככה מתפתח אצלו הצד הרגשי, האופטימי.

אם קורה, חס וחלילה, שתינוקות גדלים בבת-תינוקות בגלל העדר הורים, לא מתפתח אצלם בגיל זה היסוד הרגשי-נפשי של אהבה. כל פעם באה מטפלת חדשה, התחלופה גדולה, המטפלות העסוקות מאוד אינן מקדישות לתינוקות מספיק תשומת לב ואהבה, וכך לא נוצר אצל התינוקות יחס של אמון לבני אדם. ומאחר שהצד הרגשי של התינוקות אינו מתפתח, הם אינם שמחים ואינם מחייכים כלל.

גם ההתפתחות הפיזית שלהם מתעכבת הרבה מאוד. הם אינם מתפתחים מבחינה גופנית בהתאם לשלבים המקובלים. הם מאחרים לשבת, לעמוד, לדבר וכו'.

אם אין אמא שמושיטה לתינוק את ידיה, וקוראת לו באהבה: "בוא אלי, בובה-ליה, בוא אלי!" אין מה שמעורר את התינוק להושיט את ידיו, או לרוץ.

ומה שקורה, לצערנו, הוא שגם אם התינוקות מצליחים לשרוד ולהישאר בחיים, הרי כהתבגרותם הם אינם מסוגלים לעתים קרובות להתקשר רגשית למטפלים שלהם, ואפילו במשפחות-אמנה הם אינם מצליחים להיקלט. הם מתקשים ליצור קשר נפשי עם אנשים. הם יכולים להתחתן, אך איום מסוגלים לאהוב ולדאוג לבן/בת הזוג.

ככה אנו רואים עֵההתפתחות הרגשית של התינוק קובעת את אישיותו מבחינה נפשית ובמידה ניכרת גם את ההתפתחות הגופנית לכל החיים.

גם המישור השלישי - ההתפתחות השכלית - בנוסף לתכונות שעוברות בירושה מההורים ע"י ה"גנים", גם זה תלוי במידה מרובה בגיל הינקות. בה במידה שאנחנו מגרים את החושים של התינוק, המוח של התינוק מתפתח יותר ויותר. תמונות או מוביילים יוצרים גירויים לחוש הראייה, צעצועים מרעישים מגרים את חוש השמיעה, חומרים ובדים שונים מעוררים את חוש המישוש, דברים מעניינים, ששמים במרחק מה מהתינוק, מעוררים את התינוק לזוז, כדי להשיג אותם, וטעמים שונים מעוררים את חוש הטעם והריח. כל הגירויים מעוררים במוח תאים נוספים, שבלי הגירויים הם לא היו מתעוררים, וכך המוח גדל ומתפתח.

תינוק שמספקים לו הרבה גירויים (בנוסף לתשומת-הלב האוהבת של בני המשפחה) גדל כתינוק עירני, שמח, סקרן, וזה משמש כבסיס טוב להתפתחות הנפשית והשכלית שלו בעתיד.

התפתחות היסוד החברתי

ישנו יסוד נוסף: היסוד החברתי, הבין-אישי.

כבר הזכרנו בתחילת דברינו את יסוד הביטחון העצמי. אמרנו, שילד שאוהבים אותו, ומקדישים לו תשומת לב, יש לו ביטחון עצמי. יכולה אפוא ילדה לבוא ולומר לעצמה: "מאחר שאני מרגישה שאין לי מספיק ביטחון עצמי, כנראה אמא שלי אשמה. כנראה, לא הקדישה לי תשומת לב מספקת או אהבה".

האם זה נכון? - לא! כי לא רק ההורים קובעים את מידת הביטחון העצמי של הילד, הדבר תלוי גם במערכת המשפחתית, במיקום של הילד או הילדה בין אחים גדולים ממנו ובין אלה שנולדו אחריו או להיפך.

לדוגמא: ישנו תינוק קטן בן שנתיים ונולד עוד אח קטן. במקרה כזה התינוק בן השנתיים חושב: "עד עכשיו אמא הקדישה את כל תשומת הלב אלי. עכשיו היא מטפלת כל הזמן באח הקטן. אולי היא חדלה לאהוב אותי?" (הוא איננו מבין שגם בו טיפלו בדיוק כך). מהלך מחשבה כזה גורם לפעמים לילד הרגשה של חוסר ביטחון. הוא כבר לא כל כך מאמין לאמא, ואז הוא הופך להיות ילד בעייתי פחות או יותר. הוא בוכה הרבה, כדי לעורר תשומת לב. הוא מחזיק באמא, ואיננו רוצה לתת לה לעשות מאומה. הוא רוצה להרגיש שאמא היא שלו גם עכשיו. הוא רוצה כאילו בכוח לקחת בחזרה את האהבה, שלפי מושגיו נלקחה ממנו.

אבל גם כשלא נולד לו אח קטן, לא תמיד הילד הבכור ממשיך להיות מאושר כל חייו. אם בגלל העדר ילדים נוספים בבית, מקדישים לו המון תשומת לב, מפנקים אותו, ממלאים את כל מה שהוא מבקש, ונמנעים ללמד אותו את תורת הוויתורים, הוא גדל כמישהו שהכל מגיע לו וכשהוא מגיע לגן, למשל, בבת-אחת הוא מרגיש שינוי באווירה, שבכלל לא מתייחסים אליו כאל "מלך", שהכל מגיע לו. הוא איננו יודע איך להסתדר עם הילדים האחרים. הוא פשוט מתחיל להרגיש לא נוח בחברה, והחברה מרגישה לא נוח איתו.

והנה כעבור זמן-מה נולד עוד אח. עכשיו הילד השני, שאתמול הבכור קינא בו, נהיה "סנדוויץ" בין הילד הגדול לקטן. הוא אומר לעצמו: "את אחי הגדול מפנקים. תמיד קונים לו בגדים חדשים, ואילו לי נותנים תמיד את הבגדים המשומשים. גם את הקטן מפנקים, כי מטפלים בו כל הזמן". הוא מתחיל לראות את עצמו מקופח ומסכן, ושוב נוצר מצב של חוסר ביטחון. ככה שהחיים של האדם כבר מגיל צעיר מתחילים להיות קצת מורכבים ולא כל-כך פשוטים. הוא צריך להתמודד עם כל מיני בעיות חברתיות, וכל ילד לפי אופיו מגיב עליהן בצורה זאת או אחרת, האחד נהיה תוקפן, שני אדיש. אחד עומד על שלו, והשני ותרן.

וכך נוצרים הטיפוסים השונים, כל אחד עם האופי שלו. ארבעים

ילדים מגיעים לכיתה א'. יש מי שבא מתוך הרגשה שלווה, הוא רגוע יותר, ואז הוא יכול ביתר קלות ללמוד יפה, לקלוט יותר טוב, כי הוא לא מסוכך עם עצמו. אך ילד או ילדה שבאים עם "בעיות", כביכול, בגלל שנדמה להם שהם מקופחים, רוצים להוכיח לעצמם שהם "שווים", והם רוצים להתבלט יותר, בשביל לעורר תשומת לב מהחברה. נדמה להם, שהם צריכים תמיד להשמיע את דבריהם, להיות במרכז העניינים. וכמובן, התנהגות כזאת מפריעה בכיתה.

נתתי לכן כאן מספר דוגמאות, איך שמתפתחות לפעמים תכונות שליליות באופי, המפריעות לחיים החברתיים. בדרך כלל, בזכות החינוך בבית, מרבית הילדים מתרגלים במשך הזמן לחיים עם אחים ואחיות נוספים במשפחה, הם לומדים שצריך להתחלק במשחקים, להיות שותפים לחיי החברה בגן הילדים, ולסדרי בית הספר.

ההתפתחות האנושית מגיל הינקות עד ההתבגרות (שיחה בכיתות ז'-ח')

חיי אדם מתחלקים לתקופות שונות. לכל תקופה יש הסממנים שלה, אולם הצד המשותף לכולן, שכל אחת משמשת בסיס לתקופה שבאה אחריה. זה כאילו סולם בעל שלבים, שכל תקופה הנה שלב. שלב שבנוי על השלב הקודם לו, והינו בסיס לשלב הבא.

ההתפתחות האנושית מתבטאת בכמה מישורים:

(א) ההתפתחות הפיזית גופנית

(ב). ההתפתחות הרגשית

(ג) ההתפתחות האינטלקטואלית

(ד) ההתפתחות החברתית

(א) בשעה שהתינוק מקבל את הצרכים הפיזיולוגיים שלו, את המזון המתאים, הוא גדל בריא, וזה יסוד בריא לכל החיים. תינוק שבגיל הינקות חי בתנאים של תת-תזונה, גופו איננו מתפתח כהלכה, והתוצאות מכך תורגשנה במשך כל שנות חייו.

(ב) כנ"ל בנוגע להתפתחות הנפשית הרגשית. התינוק שרק האכילו אותו, השכיבו אותו ולא חיבקו אותו, ולא התייחסו אליו, לפעמים גם מבחינה גופנית הוא יפגר, כי לא עוררו בו במידה מספקת את יצר החיים, את הרצון לחיות. יכולת ההתקשרות שלו אל בני אדם תהיה פחותה יותר.

הדוגמא עם הקופים

מעניין, שעשו ניסיונות עם קופים: בכלוב אחד היתה קופה אמיתית, ועל ידה השאירו את הוולדות שלה. בכלוב אחר היתה קופה מצמר גפן שהיו לה כאילו פטמות שמשם קלח החלב, כשהקופיפים היו יונקים. בכלוב שלישי היתה קופה מברזל. אמנם גם לה היה מכשיר

שהניב חלב שמצצו אותו, אך לקופיפים לא היה נעים להיצמד אליה. והנה נתברר שהקופיפים שגדלו על יד האם הקופה היו זריזים ביותר, ובעלי ביטחון. כשהבהילו אותם ע"י צלצול פתע, היו תיכף נצמדים אל האמא שלהם ונרגעו.

הקופיפים של הקופה מצמר גפן, היו קצת מבוהלים יותר, אבל אחר-כך גם הם נצמדו ל"אמא" שלהם, והיו פחות מבוהלים.

ואילו הקופיפים של האמא הברזלית, התרוצצו מפניה לפינה מבוהלים, לא ניגשו אליה, ולא נרגעו. ובתקופה מאוחרת יותר כשגדלו והיו אמורים להתייחס, אפילו לא קרבו אל בני המין השני. אפילו האינסטינקט של פרייה ורבייה חסר להם. ואם היתה זאת נקבה והיא התייחמה ואחר-כך המליטה, היא לא הרגישה שום יחס של אהבה לקופיף הקטן. חסרו לה האינסטינקטים של האמהות. לא נוצר אצלם רגש בכלל.

ואם אצל קופיפים כך, אצל בני אדם על אחת כמה וכמה.

ההתפתחות הרגשית

בגיל הינקות אנו מקבלים את המושגים הראשונים של אהבה, כלומר, יחס חם, תשומת לב, חיבוקים. כשאנו אוהבים תינוק קטן, יש לנו צורך לחבק אותו, להרגיש אותו קרוב אלינו. ואמנם התינוק זקוק ליחס של אהבה כדי שיוכל להתפתח כהלכה מבחינה נפשית, ללמוד לקשור קשר אל בני אדם, לרכוש ביטחון בזכות האהבה שאוהבים אותו, ואז הוא יהיה מסוגל להעניק אהבה וביטחון גם לאחרים ולתפקד כהלכה.

ההתפתחות הנפשית משפיעה גם על ההתפתחות הפיזית

מספרים שפרידריך ה-3, קיסר גרמניה, רצה לברר מהי השפה האנושית הראשונה: הוא ציווה שבמוסד של תינוקות יתומים לא ידברו אל הילדים - רק שיטפלו בהם פיזית - כדי לברר מהן המלים הראשונות שהתינוקות יתחילו לדבר מאליהם. והנה מתברר שרוב התינוקות לא גמרו אפילו את שנתם הראשונה.

הסטטיסטיקה מוכיחה שבמוסדות לתינוקות, ששם ישנה תחלופה בין המטפלות, והתינוקות אינם מתקשרים אל מטפלת מסוימת אף על

פי שתנאי התזונה שם בסדר, גם ההתפתחות הפיזית של הילדים מתאחרת והילדים מתחילים לשבת, לזחול וללכת בגיל הרבה יותר מאוחר יחסית לילדים אחרים בני גילם. כלומר, גם ההתפתחות הפיזית הבריאה קשורה בהתפתחות הנפשית.

ההתפתחות האינטלקטואלית

ההתפתחות האינטלקטואלית של הילדים קשורה במידת הגירויים שהם קיבלו בראשית חייהם. אם גדלים תינוקות בלי צעצועים, בלי גירויים חזותיים, שמיעתיים, גם הסקרנות האינטלקטואלית איננה מתפתחת אצלם. בימים אלה משתדלים לספק לתינוקות משחקים שונים, כדי שכל חמשת החושים יתפתחו יפה. וכך כשמגיעים שני תינוקות לפעוטון בגיל שנה וחצי, כבר ישנו פער בין תינוק שטיפלו בו ושהיו לו משחקים וצעצועים, לבין תינוק שגדל ללא גירויים, וללא תשומת-לב מספקת.

התפתחות האופי

בגיל הילדות לומד הילד לפתח מעצורים ולשלוט על רצונותיו. במקרה שרצונותיו אינם תואמים את צרכי הסביבה, או הנורמות שלה, אם אמא אומרת לו "לא", "אסור", והיא כועסת אם איננו שומע בקולה, אז הילד, הזוכה בדרך כלל באהבת האם ותשומת לבה, לומד לשמוע בקולה, מקבל עליו עול של משמעת. מהחשש להפסיד את אהבת האם ע"י ויתור על הרצון הראשוני שלו, הוא לומד לשלוט ביצר, וכך מתפתחת השליטה העצמית. אך ילד הגדל בהרגשה של קיפוח - בין אם זה קיפוח אמיתי ובין אם זה קיפוח מדומה (וזה קורה גם בבית מסודר ואוהב וחם), מגיב בצורה שונה: הוא ממשיך במרדו, ומצפה ש"בזכות" התנהגותו השלילית הוא יזכה ליתר תשומת-לב.

הגורמים להרגשת הקיפוח המדומה

לילדים הקטנים נדמה שכאילו מפנקים את הגדולים, מרשים להם לשכב יותר מאוחר, קונים להם בגדים חדשים, ואילו להם - לקטנים, נותנים רק את הישן, והנה יש לילד הקטן יותר "הוכחה" שאוהבים דוקא את הגדול, ואותו מקפחים.

ולפעמים להיפך: הילד המבוגר יותר רואה שבתינוק הקטן מטפלים יותר, כל הזמן אמא מטפלת בו, ומכאן הוכחה שהיא אוהבת אותו יותר, ואז יש לו הרגשה כאילו הוא מוזנח, שהוא מקופח, וזה יוצר אצלו חוסר ביטחון. ילד שנדמה לו שאמא שלו איננה אוהבת אותו - נוצר אצלו משבר של אי-אמון. כל פעם שאמא אומרת לו "לא", מונעת ממנו משהו שהוא רוצה בו, הוא כאילו רואה בה חיזוק לכך שאמא איננה אוהבת אותו ובגלל זה היא מונעת ממנו בכוונה את מה שהוא רוצה ומה שחביב עליו. הוא מתליט, אפוא, לנסות לקחת בכוח, ולהכריח את אמא להיענות לרצונו. הוא רוקע ברגליו, הוא מתפרע, ואם אמו איננה חזקה באופיה, ומוותרת לו אחר כך, הוא לומד, שבכוח כביכול אפשר להשיג מה שרוצים. הוא הופך את "הכוח" לשיטה, הוא הופך להיות אגרסיבי, רוגז, מרגיז ומרכיץ כדי שיצטרכו לטפל גם בו, ולמלא את משאלותיו.

לפעמים התגובה היא שונה: חוסר הביטחון באהבת-האם גורם לפסיביות, אדישות, הסתגרות בעולמו, ובחלומות בהקיץ. שני סוגי התגובות, גם המרדנות וגם הפסיביות, מוכיחות על העדר ביטחון עצמי, הערכה עצמית ושלוות הנפש.

גיל בית-הספר

כשילדים נכנסים לבית הספר, כבר מרגישים בכל ילד וילד את האישיות שלו, שהיא תוצר של שנות חייו הראשונות. אם הוא רגוע או שליו, אם הוא סקרן, מתעניין בלימוד או לא, אם הוא בעל ביטחון עצמי, או מחוסר ביטחון.

המעבר לגיל ההתבגרות

גיל בית הספר היסודי הוא תקופה של רוגע יחסי, והילד הרגיל (שאיננו חריג) עובר את זה בשלווה יחסית. לעומת זה, גיל ההתבגרות הוא תקופה של משבר, ושל קשיים בהתפתחות בגלל הגידול המהיר של המתבגר, בגלל פעילות חזקה של ההורמונים, הפועלים הן על הגידול הפיזי, הן על ההתפתחות המינית והן על ההתפתחות הנפשית-רוחנית. מאחר שגם כוח השיפוט משתנה, מתפתחת הביקורת, המתבגר מעביר תחת שבט הביקורת שלו את כל המוסכמות שהיה נוהג בהן עד עכשיו. הוא אינו בטוח אם הוא צודק או אינו צודק, וכל

זה יוצר הרגשת מתח פנימי ואי-ביטחון בסיסי.

בגיל זה הבן והבת תוהים על מהותם ומחפשים את זהותם. מגיל ילדות יצאו, ולגיל הבגרות טרם הגיעו. אם מישהו גדל לפני כן בהרגשת ביטחון, בהרגשת השתייכות חזקה למשפחה, אז לא כל-כך קשה לו להתגבר על הבעיות המיוחדות של חוסר הביטחון שבא בעקבות גיל ההתבגרות, אך נער או נערה שגם לפני כן סבלו מהרגשות של חוסר ביטחון, מהרגשת נחיתות, אצלם בגיל זה אי-הביטחון מעמיק, והם מחפשים נואשות אחרי מישהו שיעניק להם תשומת-לב ואהבה, כפיצוי לחסך הרגשי עד כה. הבת רוצה להיראות גדולה ויפה, כדי שתוכל לזכות בתשומת לב ממישהו שיתן לה מחמאות על היותה נשית ויפה. כך גם הבן, רוצה להיראות כגבר בר צעיר, להיראות כגדול, כדי שגם הוא יזכה בחברה מעריצה. זה כאילו מוכיח לו שהנה עכשיו הוא כבר "שווה" משהו, והוא יכול להתפאר בזה בפני החברים שלו, כך שחוסר הביטחון משמש מניע חשוב ביצירת החברות של הנער, הנערה, או שניהם.

אפיוני גיל ההתבגרות

שיחה בכיתה ט'

הגיל שלכן הוא גיל של זיגוגים. הגדיר את זה פעם אחד המחנכים: גיל זה מזכיר אדם שהולך בשולי הכביש, פעם הרגל למעלה ופעם הרגל למטה... לפעמים אפשר לדבר איתכן כמו עם בחורות גדולות, ולפעמים אתן מתנהגות כמו ילדות קטנות, ומכיוון שכך, נוצרת פעמים רבות תחושה של חוסר-ביטחון: האם התנהגותי היא בסדר או לא?

תקופת ההתבגרות היא תקופה של מצבי-רוח. לפעמים יש לכן מצב-רוח טוב ואינכן יודעות "מה פתאום"? ולפעמים מצב-רוח רע, וגם אז לא ידוע לכן מדוע תקופת ההתבגרות הנמשכת כמה שנים, היא תקופה לא קלה.

בתקופה זו המתבגר בוחן וכודק את עצמו, מחפש את עצמו, ועדיין אינו יודע בדיוק מיהו. הרגשות אלה, שהן תוצאה של הפעילות ההורמונלית מצד אחד, והרגשת חוסר ביטחון מצד שני, גורמות לכך שבני הנוער אינם מרוצים מעצמם.

אי-שביעות רצון

נערך פעם מחקר בין למעלה מ-3000 בני נוער, ושאלו אותם שתי שאלות: האם הם מרוצים מעצמם? ואם לא, מה גורם להם לאי-שביעות הרצון הזאת? 70% מהם לא היו מרוצים מעצמם, והסיבות היו לכאורה לא כל כך רציניות. האחד איננו גדל מספיק, השני גדל יותר מדי מהר, אצל האחד גדלו מהר מאוד הגפיים, וחברים מכנים אותו בשמות, לא נוח לו בידיים וברגליים הארוכות שלו, והוא כל הזמן עושה תנועות מיותרות. גם האף גדל באופן יחסי יותר מהר מאשר שאר חלקי הפנים, או לפעמים שערות, צבע העור - כל אלה יכולים לשמש, כאילו, "סיבה" לאי שביעות הרצון. אך כל זה יותר

"תירוץ", יותר תוצאה מאשר הסיבה האמיתית הלא-מודעת, שנובעת מהפעילות ההורמונלית החזקה של גיל ההתבגרות בשטחים השונים, שיוצרים אי-שקט נפשי.

מתיחויות עם ההורים

בתקופה זאת ישנן לפעמים מתיחויות עם ההורים. מצד אחד המתבגר או המתבגרת רואים את עצמם כבר כגדולים; ודורשים לעצמם זכויות מסויימות של עצמאות. המתבגר מעביר לנגד עיניו את השקפותיהם של אבא-אמא, את התנהגותם, הוא רוצה לבחון את הכל מחדש בעיניים שלו, בראייה שלו, וכך נוצר מעין מרי של המתבגר. הוא עומד על שלו, ואילו ההורים אינם מכירים בזה. הם רואים אותם עדיין כקטנים ומחוסרי ניסיון ואותו נער או נערה שלפני כן היו נוחים וממושמעים, במובן המקובל, פתאום הופכים להיות מרדניים ומתוחים, הם רוגזים על ההורים שאינם נענים להם, ונדמה להם שהוריהם אינם מבינים אותם, את גישתם ואת צרכיהם.

יש שנערה המקבלת "מצב-רוח" נשכבת לה מתוחה על המיטה, ומתחילה לבכות. אם האמא שלה ניגשת אליה בשקט ובדאגה ושואלת אותה: "מה יש? מה קרה? מה מציק לך?" במקום שהבת תענה לה ותסביר את עצמה, היא עונה ברוגז ובתרעומת: "עזבי אותי! תניחי לי!".

פעם אחרת במקרה כזה, האם למודת-הניסיון ושנעלבה בפעם הקודמת, תימנע מלגשת אליה. ואז היא רוגזת ושוב כועסת על אמא שלה שלא איכפת לה ממנה... איך שהאם לא תנהג, הבת לא תהיה מרוצה, מאחר שבעצם היא אינה מרוצה מעצמה, האם היא רק ה"אובייקט", ה"נושא" שעליה היא יכולה לשפוך את זעמה וכאילו להשתחרר מתסכולה.

כבר ציינו שבתקופה זאת הגידול הוא מהיר מאוד, בין כיתה ו' לכיתה ז' ישנו הבדל רק של שנה אחת, ואילו מבחינת המראה החיצוני בכיתה ו' הילדות נראות כילדות קטנות, ובכיתה ז' ישנן בנות שנראות ממש כבחורות בנות 17. וכך גם הבנים. כל זה בא מהפעילות ההורמונלית החזקה של תקופה זו.

ההתפתחות המינית

בגיל ההתבגרות, מגיל 12 עד גיל 15, בקצב השונה אצל כל אחד - מתחילה בלוטה מרכזית כמוח לתת הוראות לכל מיני בלוטות להתחיל לפעול ולהפריש הורמונים. וכשם שהורמון הגידול גורם לצמיחה המהירה של המתבגר, כך מתחילים לפעול ההורמונים המיניים, המעצבים את הגוף ואת האישיות של הבת או הבן. אצל הבת זה מתבטא בקבלת המחזור החודשי הנקרא בשם "וסת", והמכשיר אותה לאמהות בעתיד. ואילו הבן מודע להתבגרותו המינית ע"י התופעה שנקראת "קרי" או "חלום רטוב".

לאשה ארבעה אברים מיניים: השחלות, המייצרות את הביציות, החצוצרות, דרכן עוברת הביצית אל הרחם, הרחם, והנרתיק, הסגור על ידי קרום הבתולין.

אצל הבת האברים המיניים הם פנימיים, כי תפקידם להגן על העובר.

אברי המין של הגבר הם חיצוניים, והם כוללים: אשכים, המייצרים את ההורמונים הזכריים ואת הזרע, ערמונית המייצרת את הנוזל, בו נעים הזרעונים, והפין.

אולם בו בזמן שהפעילות ההורמונלית של הבת היא פעילות פנימית, ה"מחזור" מופיע אחת לחודש ואין הוא קשור בגירויים מבחוץ, אצל הבן, לעומת זאת, אין בתופעות הגופניות קביעות והן קשורות במידה מרובה במידת הגירויים החיצוניים המזרזים את הפעילות ההורמונלית. הבנים מושפעים יותר ע"י החושים, ובן הנמצא יותר בחברת בנות מושפע מזה, ההורמונים פועלים יותר ותופעות הקרי מרובות אצלו יותר, והוא מודע יותר למיניותו.

וכך אותם הבנים, שבמשך שנים גדלו בחברה מעורבת עם בנות ולא שמו לב אליהן, פתאום הם מתחילים להתעניין בהן, בהתחלה זה מתבטא במריבות והרגזות, ויותר מאוחר הם מתחילים להציע להן "חברות".

משמעותה של "חברות" זו תלויה באישיותם של הבן והבת ושונה ממקום למקום, מחברה לחברה.

אם הם חיים בשכונות או בערים ששם האווירה מתירנית יותר, ה"גברברים" הצעירים מחקים את המבוגרים יותר, ואילו אלה החיים

בסביבה ובחברה צנועה יחסית, או בחברה דתית יותר, החברות מתבטאת בשיחות בלבד, ולפעמים אפילו בלימוד משותף.

במקרים רבים, בנות בעלות ביטחון עצמי רב יותר מוותרות באדיבות על ההצעה ל"חברות" של בן מסויים, הן חיות בחברת בנות-מינן, ומסתפקות בחברה-בת שתשמש להן נפש קרובה.

פער בין הבגרות הפיזית והשכלית לבין הבגרות הנפשית

באותה תקופה מתפתחת גם החשיבה, ההתפתחות השכלית. המתבגר לומד לנתח בעיות מופשטות, שתחילה התקשה בהן, וזה יוצר אצלו הרגשה של בגרות.

אולם בגרות זו איננה שלמה. בימינו על אף ההתפתחות הגופנית והשכלית, הנער והנערה נמצאים עדיין ברשות ההורים עד לעצמאות הכלכלית שלהם לפחות עד גיל 20, ומאחר שבתקופה זו הם תלויים בכלכלתם ובשירותיהם בהורים, אין הם מגיעים לעצמאות מלאה, לאחריות מלאה, ותקופה זאת נקראת תקופת-ההתבגרות המוארכת.

תלות זו בהורים, הדואגים והמפנקים, מעכבת את הבגרות הנפשית ואת היכולת לשאת בעול ובאחריות, ולמעשה קיים פער בין הבגרות הפיזית והשכלית, לבין הבגרות הנפשית, שמחייבת התחשבות בזולת, שיקול יתר של המעשים ותוצאותיהם, ושליטה עצמית על הרגשות של כעס, רוגז, עצבנות וכד'.¹

וזו הסיבה, שהורים מתייחסים אל המתבגרים פעם כאל גדולים, ופעם כאל קטנים, עד שהמתבגר שואל ברוגז: "תחליטו סוף-סוף מה אני, גדול או קטן?". והנכון הוא שגם זה וגם זה נכון. בשטח מסויים הוא כבר גדול, אך באותם השטחים, שהוא נמנע מלקחת על עצמו אחריות, ורוצה שהשני ימשיך לעבוד ולטרוח למענו, בלי שהוא מוכן לנקוף אצבע, התנהגותו מחוסרת אחריות ובהחלט ילדותית.

דוגמא של בגרות נפשית

כמה נבחן את הבגרות הנפשית?

נמחיש זאת בדוגמא מן המציאות:

שתי אמהות של שתי בנות מהכיתה יוצאות לחופש. לכאורה בדיוק

אותם התנאים, אך האחת "תקטר" כל היום: "אמא שלי איננה, כל העבודה מוטלת עלי. אני לא מצליחה לנשום. ראשי מכולבל, הילדים מפריעים". נורא קשה לה.

ואילו השנייה אומרת: "אמא יוצאת לחופש, יופי! מגיע לה קצת חופש!" "אני כבר גדולה מספיק בשביל לטפל בעניינים". היא דואגת לסידור הבית, דואגת לבישול, לילדים.

מי מגלה יותר בגרות נפשית? כמובן, זאת שיודעת לשאת בעול, שמוכנה לכך. זאת שהינה אחראית, זאת שרוצה לקחת את הדברים ברצינות.

אין מתבגרים בן-רגע. יש להתכונן לכך

שאלה: האם זו בעיה של גיל, או בעיה של התפתחות ואישיות?
בה במידה שהילדה התחילה בגיל צעיר יותר לעזור לאמא שלה בצרכי הבית, היא מתחנכת לבגרות ונשיאה בעול. אין מתבגרים בן-רגע, בשעת הדחק.

ילדה, שהתחילה בגיל צעיר לעזור, בגיל 14-15 היא כבר בעלת-ידע, וגם למדה אחריות מהי, ואילו זאת שטרם התחילה בגיל צעיר, מן הראוי לפחות להתחיל בזה עכשיו. חשוב שלפחות עכשיו תתחלנה לעבוד על עצמכן, לפתח אצלכן מידות טובות, דאגה לזולת, זה יבנה גם את המחר שלכן.

יש תמיד כל מיני הבדלים אישיים, רמות שונות. אך אם לגמרי לא מקדישים לכך תשומת לב, זה עלול לגרום שגם בגיל 25, ואפילו בגיל מבוגר יותר, בחורות הופכות אמנם לנשים מבוגרות מבחינה גופנית, אך הן ילדות גדולות ומפונקות מבחינה נפשית.

מבחינה רגשית - הן טרם השתחררו מדרגת ה"ילד" שחושב שאוהבים אותו רק כשנותנים לו דברים טובים, וברגע שאין נותנים לו ממתקים, שהוא רוצה, הוא משוכנע בלבו שחדלו לאהוב אותו. הוא יודע רק לקבל, ולא לתרום.

אם לא מצליחים לחנך את הילד ולהוציא אותו מהשלב הזה של "הב-הב", הרי נוצר עיוות מסויים בנפש, שמתנקם בהמשך החיים.

הכנה לימים יבואו

הפער בין ההתבגרות הגופנית-פיזית לרוחנית צריך להתאזן במשך גיל ההתבגרות. אם בני-הנוער נמצאים בבי"ס ומקדישים לכך שנות לימוד, במקום סתם "לעשות כסף" ברחוב, הרי זה בגלל המטרה: הצורך בהכנה לבחירת מקצוע בעתיד. הכנה לחיים קלים יותר בעתיד.

אולם מתברר שחינוך לחיי משפחה ע"י פיתוח האישיות והמידות חשוב עוד יותר מאשר ההכנה לבחירת מקצוע, כי זה קובע יותר את איכות החיים בחיי יום-יום לכל אורך החיים. בשביל שבת תהיה מסוגלת לבנות בית, שתשרה בו אווירה של אהבה ואחוה ושלוש ורעות, צריך לדעת במי לבחור, צריך לדעת איך להתנהג במסגרת המשפחה, כדי שגם בן הזוג יוכל להיות שמח ומרוצה, ואז יוכלו לשרוד "שלוש בית" ואווירה נעימה במשפחה.

אין זה נכון לחשוב: "כשאני אתחתן, אהיה אשה מצויינת". בשביל שבת תהיה מסוגלת מחר להיות אשה מצויינת, היא כבר צריכה להתכונן לכך היום במסגרת הבית שלה ביחס לאמא שלה, ביחס לאחיות והאחים שלה, וגם ביחס לחברות שלה. כמו שהיא מתנהגת בבית שלה היום, כך היא תהיה מסוגלת להתנהג בבית שלה מחר.

במקרה שהנכח חושבות שזה מצריך שיפור מסויים, וזה לגמרי לא קל לשנות התנהגות מסויימת, מן הראוי להתחיל להשתדל בנידון עוד היום.

על גיל ההתבגרות

(שיחה בכיתות ח'-ט')

שלום בנות !

כשאנחנו מסתכלים בראי, אנחנו רואים פן אחד של ה"אני" שלנו - הפן החיצוני - הגוף.

הרגש והשכל

אך יש לנו פן נוסף: הפן הפנימי. וגם הוא מתחלק לכמה מישורים: הפן האחד: הרגש. כשאני מתרגשת אני מרגישה לפעמים דפיקות-לב חזקות, לכן אנחנו מייחסים את ההרגשות ללב. אין אנחנו יודעים איך נוצרת ההרגשה ומה הקשר שלה ללב, אך אנחנו מרגישים ריגושים שמתבטאים גם בלב.

הפן הנוסף הוא השכל. אם הלב מסמל לנו את ההרגשה, המוח שוקל את הדברים: האם זה טוב או לא, האם זה כדאי לטווח קצר או לטווח ארוך, האם התנהגות מסויימת מועילה או מזיקה וכו'. הליכה אחרי ההרגשה בלבד לא תמיד מבטיחה הצלחה.

דומה הדבר לאיש הרוכב על גבי סוס דוהר שרץ בלי רסן, שאז קיימת סכנה שהסוס יפיל את רוכבו לתוך כל מיני מהמורות. הרוכב הרוצה להגיע בשלום למחוז חפצו זקוק לרסן, בשביל לרסן את הסוס ולכוון אותו, וזהו השכל.

הננו יכולים לדבר, אפוא, על שלושה מרכיבים של ה"אני": הגוף, הנפש, השכל.

נפש בריאה בגוף בריא

כשאנחנו מדברים על הגוף אני רואה חובה לעצמי להדגיש את היסוד של "נפש בריאה בגוף בריא". חשוב בעיקר להדגיש בפני בנות-העשרה את היסוד של גוף בריא, בגלל ה"מגיפה" של נהירה אחרי

דיאטות הקיימת בעולם המודרני, כשמצד אחד מגרים את העיניים ואת החך בכל מיני משמנים וממתקים, ואחר-כך מחפשים דיאטות הרזיה. לא כדאי שבגיל זה של גידול מזורז של הגוף, בת תנסה בגלל הערצה לכוכבת יפהפייה, צרת מותניים, לאכול דיאטה מרזה דלת-קלוריות ובלבד להידמות אליה. ההרעבה של הגוף פוגעת בהתפתחות הכללית ולא מעט נשים סובלות לאורך החיים בגלל דיאטה הרסנית בגיל ההתבגרות.

לפעמים כשקיוסק או מכולת נמצאים קרוב לבית הספר, רואים בהפסקת עשר שיירת תלמידות ההולכות לקיוסק, קונים איזה חטיף או ממתק, שבגלל המתיקות שבו הוא מפיג בו ברגע את הרעבון, והן חושבות שאכלו משהו מזין עד לצהריים. אוכל כזה מצד אחד והעדר אוכל בריא מצד שני ממש מסכנים את הבריאות של הבת.

כל בת תהיה בע"ה אשה ואם, וצפויים לה תפקידים לא-קלים בהמשך החיים. היא צריכה לבסס את בריאותה על אוכל מזין, שזה היסוד לבריאותו של האדם. אדם שהוא בריא, יש לו מצב-רוח טוב, הוא בדרך כלל נמרץ ומרוצה. ואילו אדם חולה, גם אם עומד לרשותו כל טוב שבעולם, הוא מסכן ומדוכא.

יסודות התזונה

אוכל בריא כולל חמישה מרכיבים: חלבונים, פחמימות, שומנים, ויטמינים ומינרלים. בגלל חשיבות העניין אמחיש לכם את הדבר על ידי משל:

גוף האדם דומה במידה מסוימת למכונת. כדי שהמכונת תפעל כהלכה, היא זקוקה לשלדה טובה ולחלקי חילוף מתאימים. היא זקוקה לדלק, שיספק את האנרגיה, וכן היא זקוקה לשומנים, בכדי שלא יהיה חיכוך בין החלקים, והגלגלים השונים יוכלו לפעול כהלכה.

אצלנו כל יום, רגע-רגע, שנייה שנייה, נהרסים המוני תאים (שריפת התאים מספקת את החום לגוף) ובמקומם צריכים להיבנות תאים חדשים. זה בבחינת שלדת המכונת וחלקי-החילוף. התאים בנויים מחלבון. המזונות המורכבים מחלבון הם: חלב, גבינה, ביצים, דגים, בשר - זה נקרא חלבון מן החי.

חלבונים

כמו כן ישנו חלבון מן הצומח, אגוזים, שקדים וכד', וכן מזון שנוצר מצירוף של קטניות ופחמימות (ביחס של שליש קטניות ושני שלישים פחמימות) כשאוכלים אותם בארוחה אחת.

החלבון של חלב וגבינה הוא חלבון בריא, קל לעיכול וגם זול יותר יחסית. ביצים, דגים ובשר הם יותר קשים לעיכול, וגם יוצרים יותר חומצות ולכן הצמחונים מעדיפים יותר חלב וגבינה, ורצוי להשתמש בהם כספק עיקרי של חלבון. כל גרם חלבון מספק 4 קלוריות. בנות הטוענות שאינן אוהבות חלב ואינן אוכלות גבינה, ומהחלבונים הנותרים - דגים, ביצים ובשר אי אפשר לאכול כמויות גדולות, הן מסכנות את גידולן ובריאותן.

בדרך כלל מרגישים את זה גם מבחינה חיצונית. ביקרתי בבי"ס אחד ששם לומדות בנות מעדות מצפון אפריקה, שבהיותן שם לא היה מקובל לאכול תוצרת חלב, והירבו באכילת בשר. כאן בארץ הם אינם יכולים להמשיך בהרגלים שלהם לאכול הרבה בשר, ובתוצרת החלב אין הם משתמשים, והלב דאב לראות בנות שתיים-עשרה שנראות כבנות תשע-עשר.

גם בחברה המערבית השבֵּעָה יש לפעמים מצב של תת-תזונה לא פחות חמורה מאשר בחברות מצוקה, בגלל דיאטות הרזיה מיותרות, החטיפים והעדר אוכל מזין באמת.

פחמימות

הפחמימות הן בבחינת הדלק שמספק אנרגיה. בגיל ההתבגרות צורך הגוף אנרגיה במידה מרובה, ממש כמו פועל בניין העובד עבודה פיזית קשה, כי הגוף גדל וצריך לבנות את עצמו.

מצרכי המזון המספקים פחמימות הם: לחם, תפוחי אדמה, אורז, פתיתים, סוכר ודייסות שונות. אם אוכלים לשובע, האוכל מספק מספיק קלוריות, והגוף מתפתח. בכל פחמימה יש ארבע קלוריות.

שומנים

שומנים - ישנן בנות שחושבות שמאחר שהשומנים הם מספקי קלוריות - כמעט 10 קלוריות לגרם אחד של שומנים - רצוי בכל מקרה של הימנעות מהשמנה להוציא את השומנים מן התפריט. זה לא נכון. השומנים ממיסים את הוויטמינים ומאפשרים להם להיספג בגוף. בהעדר שומנים, אפילו הוויטמינים נאכלים - אינם נקלטים בגוף. אדם זקוק לפחות ל-2 כפות שומנים כל יום, בצורה זאת או אחרת. (שמן, מרגרינה, מיונית, חמאה, טחינה וכד').

ויטמינים ומינרלים

ויטמינים ומינרלים. השם ויטמין בא מלשון ויטה-חיים. הם חיוניים להפעלת כל המערכות בגוף. בלעדיהם חסר בגוף חיוניות, וחסר כוח החיסון נגד מחלות. אולם מאחר שחלק מהוויטמינים נהרסים בבישול, צריך לאכול יום יום לפחות פעם אחת ביום פירות וירקות חיים, כירקות שלמים, או סלט.

מינרלים גם הם חשובים מאוד. אמנם הכמות שלהם קטנה, אך חיונית ביותר. יש לפעמים שהעדר מינרל מסויים כמו ברזל, למשל, גורם לחולשה ואי תפקוד תקין של כל המערכת. גם הם נמצאים בכמויות גדולות, יחסית, בפירות וירקות טריים.

הסוכר, הנמצא בממתקים, מוסיף קלוריות מיותרות, ונוסף על כך הוא משפיע על חמצון הדם, בה בשעה שהדם צריך להיות בסיסי. (חומציות ובסיסיות הם מושגים שלומדים בכימיה).

בסיכום: מה שמשמין הם לא שומנים בצורה מבוקרת, אלא כל התוספות, החטיפים והעוגות, שאוכלים בין הארוחות, ושכוללים גם שומנים, סוכרים ופחמימות מיותרות אחרות.

תזונה שאינה כוללת חלבונים ופירות גורמת לפעמים כבר בגיל צעיר כאבי-ראש ומיחושים שונים. כשמישהו אומר "אין לי תיאבון", פירוש הדבר שמישהו כבר השתבש במערכת הגופנית שלו. אדם בריא יש לו תיאבון.

ההתפתחות הגופנית

במוחנו קיימת בלוטה, הנקראת אם-הבלוטות. בתחילת גיל ההתבגרות היא נותנת פתאום הוראות לבלוטות הפנימיות להתחיל לפעול. בלוטה אחת ממונה על הגדילה, בלוטה אחרת מפעילה את המוח, את המחשבה. גם ההתפתחות המינית מתחילה בגיל זה, ההתפתחות כבן או בת, כגבר או אשה לעתיד.

ההתפתחות המינית של הבנות והבנים

הקב"ה מלכתחילה ברא את העולם על יסוד שני מינים, והמצווה הראשונה היא מצוות "פרו ורבו", כדי שהעולם יוכל להתקיים. לאשה ארבעה אברים מיניים: השחלות, החצוצרות, הרחם והנרתיק.

כבר בתקופה העוברית של הבת נמצאות בשחלות שלה כ-400 ביציות, והחל מגיל ההתבגרות מבשילה בשחלה כל חודש ביצית אחת והיא מופרשת החוצה. הביצית עוברת דרך החצוצרות לרחם. בתקופה שהביצית מבשילה בשחלה, הרחם מתכווץ לקבל את הביצית ומכין קרום - רקמה דמית - שתהיה מסוגלת להזין את הביצית המופרית כדי שיתפתח ממנה העובר - הדור הבא. בהעדר הריון, הקרום הדמי מיותר, והוא מופרש החוצה - וזהו ה"מחזור" - ה"וסת".

אם נשים לב להבדלים שבין האברים המיניים של הגבר ושל האשה, הרי חשוב להדגיש שהאברים של האשה הם פנימיים, ומוגנים ע"י אגן הירכיים. נוסף על כך העובר, הנמצא בתוך השליה, מוגן גם ע"י נוזלים, והשליה כאילו שטה בתוך נוזלים, מי השפיר, כי העובר הוא היצירה החשובה ביותר שהאדם שותף ליצירתו, ויש לשמרו מכל משמר.

פעילות זאת של הפרשת הביצית מהשחלה חוזרת כמעט כל חודש, וע"י חזרה ותרגול זה, הרחם מתכווץ ומכשיר את עצמו לקראת תפקידו בעתיד, ההריון.

ההתעוררות המינית

אשר לבנים - מכיוון שגם הגוף שלהם צריך להתכווץ לתפקיד של

אבא בעתיד, כבר בגיל ההתבגרות בגיל 13-15 האברים המיניים מתחילים ליצור את הזרע באשכים. לשם התרגול וחיזוק האברים, הוא נפלט מדי פעם החוצה, וזה חוזר לפעמים. לתופעה זאת קוראים "קרי" או "חלום רטוב". במקרה של גירויים קיימת התעוררות הנורמונלית כזאת. מכאן השוני בהופעת התופעה מתקופה אחת לחברתה, או מתנאים צנועים לבלתי צנועים. (בניגוד לבת, שאצלה המחזור כמעט קבוע אחת לחודש).

מכיוון שהגברים חייבים במצוות "פרו ורבו", הקב"ה זיכה אותם ביצורים קצת יותר חזקים, והתעוררות שלהם - הדחפים - מתחילה בגיל צעיר יותר מאשר אצל הבנות. אלה הנמצאים בחברה מעורבת מגורים יותר, וכתוצאה מזה הם מגלים יותר תשומת לב והתעניינות בבנות. גירויים אלה, הקשורים בחמשת החושים, בנוכחות בנות - או בדמיון של המין השני, והמזרזים את תהליך ה"קרי", מביאים למודעותו של הבן את מיניותו ומגבירים את העניין במין השני.

אצל הבת הנושאת בתוצאות הקשר עם בן המין השני, התעוררותה המינית היא הרבה יותר איטית, בגיל צעיר המיניות של הבת רדומה, והיא מתעוררת בגיל הרבה יותר מאוחר גם מבחינת הגיל וגם מבחינת המתח המיני. זה מעין מנגנון-הגנה בשביל לשמור על הבת שלא תיכשל ח"ו, ושתייה מסוגלת לגדל בבוא העת את ילדיה בתנאים אידיאליים גם פיזיים וגם רוחניים, במסגרת של בית ומשפחה.

אמנם היא קיבלה את המחזור, אך אין זאת אומרת שהיא כבר מסוגלת לעמוד במאמץ הלידה, ללדת ילדים ולהיות אמא מבחינה פיזית ונפשית. מבחינה נפשית-רוחנית היא עדיין אינה מסוגלת לקבל על עצמה את העול של גידול ילדים. מיניותה הרדומה מאפשרת לה להגיע לנישואין ולאמהות בשלוות-נפש בעוד מספר שנים, וכינתיים לפתח את אישיותה, לפתח את כישוריה ע"י לימוד, ע"י חינוך לחיי חברה של דאגה לזולת - מה שחשוב במסגרת המשפחה.

אולם בת שבגיל צעיר נמצאת בחברת בנים, ומתחברת איתם, אצלה המיניות מתעוררת יותר מוקדם ושלוותה הבסיסית נפגמת. היא מתחילה להקדיש יותר תשומת לב להופעתה החיצונית, מתייפה, מתגנדרת, על מנת למצוא חן בעיני הבנים.

התפתחות מזוהת והשלכותיה

ישנן בנות בגיל כיתה ח'-ט' שמשתדלות מאוד למשוך תשומת-לב הבנים, והן אמנם מצליחות להיות "בוכות גדולות".

מה הגורם לכך? מה מניע אותן כל כך להשתדל בכיוון זה של היות "בחורה בובתית"? ברוב המקרים המניע הוא לא מניע פיזי, כי אם מניע נפשי. הרגשה של צורך נפשי בתשומת-לב, ביחס, בהתחשבות של בני המין השני.

בת כזאת לרוב מאוד מחוסרת ביטחון בסיסי, ייתכן שהיא גדלה בבית מתוך הרגשת קיפוח נכון או מדומה. ייתכן, שהיא מתקשה בלימודים, ומרגישה שהיא איננה יכולה להתחרות עם חברותיה, התלמידות הטובות. ייתכן, שהיא איננה מקובלת בחברה. ככל מיני מקרים מסוג זה, היא מרגישה שהיא "איננה שווה" וחשוב לה מאוד להוכיח לעצמה ולאחרים, שגם היא "שווה" משהו. היא מפתחת תחרות באיפיונים חיצוניים.

בת שאין גבותיה יפות לדעתה, מסדרת אותן ומרגישה שעכשיו היא בסדר. היופי מוסיף לה הרגשת ביטחון. היא כאילו חושבת: "יש לי פטנט נפלא בשביל להיות בסדר. אתלבש יפה, אסתדר יפה, אצא לרחוב, אזכה לתשומת-לב ואכבוש לבבות". כל מהותה כאילו מקרינה: "ראו איזו בחורה יפה אני", ואמנם מחזרים - צעירים או מבוגרים יותר - כבר נמשכים אליה, ובה במידה שה"מתחזר" הוא מבוגר יותר, הרי זה מחמיא לה יותר. היא מתחילה להרגיש את עצמה "על הגובה", כולן רואות מי הוא הבחור ש"רוצה ביקרה". וזה מקפיץ את מצב הרוח שלה "עד לשמים". גם המעמד החברתי שלה בין הבנות, לפעמים משתפר. ישנן לפעמים אפילו בנות שמתקנאות בה. ל"אני" מחוסר הביטחון כל זה מוכיח, כביכול, ש"הנה אני חשובה יותר, נחמדה יותר מאשר חברותי ובכן אני "שווה" יותר!".

אך בת כזאת חיה, בעצם, בחרדה מתמדת: "האומנם אני יפה מספיק, האומנם אני תמיד אמצא חן? אם מישהו אומר לה: "בוכה לך את נחמודת", היא מרגישה מצויין. אך ברגע שהוא הולך, או משום מה מתרחק ממנה, היא זקוקה תיכף למישהו אחר שיגיד לה את אותם הדברים. ואם בתקופה מסויימת אין לה מחזרים, היא תיכף מתחילה להתייאש, מצב הרוח שלה נהיה ירוד כפליים, היא מרגישה לא-בטוב, היא זקוקה תמיד למישהו מבחוץ שיחמיא לה, יעודד אותה ויוכיח לה

שהיא "בסדר".

ואילו כאן טמונה הסכנה הגדולה: הרצון להיות "אהובה", להיות "חשובה" משתלט על כל שאר הצרכים הנפשיים, על ההיגיון, ובת כזאת מוכנה להתאהב ולהחזיר אהבה לאותו בן ראשון, שיגלה לה יחס, שיגיד לה: "את מאוד חמודה, אני אוהב אותך".

סיפרה לי בת מתנדבת באחת מערי הפיתוח. הבנות שם בגיל 15-16 נראו כבנות 19: יפות, מטופחות ומרוכזות בנושא מחזרים ואהבה. מאחר שבנים העובדים ואינם לומדים יכלו להקדיש לבנות אלה יותר תשומת לב וכסף, להזמין אותן לבילויים שונים, הן הסתובבו בעיקר בחברת בנים כאלה, בלי לחשוב על הרמה הרוחנית של הבנים ומידת האחריות שלהם. חלק מהן גם הסתכך ב"אהבה", והתחתנו בגיל צעיר, אולם נישואין אלה לא הבטיחו להן את אושרן לאורך ימים.

אותו בן שהיה מחזר מוצלח ומרשים, רחוק מלהיות בעל מוצלח. לפעמים גם אחרי הנישואין הוא מעוניין בבילויים, מבזבז כספים, איננו דואג במידה מספקת לצרכי הבית, ואם הוא בנוסף על כך גם חייל, הרי כל עול הבית נשאר על האשה הצעירה המטופלת בילד אחד או שניים. הפרנסה מצומצמת ביותר, ההורים כועסים ורוגזים, סבך הבעיות גורם למריבות, ולא פלא, אפוא, שהסטטיסטיקה מראה שנישואי-בוטר סופם לרוב כישלון, כלומר גירושין וצרות. 25% מתגרשים כבר בשנתיים שלוש הראשונות אחרי הנישואין, ואותן בנות שבגיל 15-16 היו פורחות ומאושרות ועוררו את קנאת חברותיהן, בגיל 21-22 הן כבר נשים שבורות ואומללות.

דרך זו של התפתחות "בובתית" - היא קצרה ומהירה. היא "פותרת" את בעיית הביטחון האישי רק לזמן קצר מאוד, ואילו הדרך של פיתוח האישיות וכישוריה: מבחינה חברתית - פיתוח האופי, ומבחינה רוחנית - פיתוח השכל וההרגשה, היא דרך ארוכה יותר המחייבת אמנם השקעה של זמן ומאמצים, אך היא מועילה יותר, ואת פירותיה קוטפים לאורך ימים ושנים.

יחסי הורים-בנות בגיל ההתבגרות

(שיחה באחת האולפנות)

בחרתי בנושא זה של מערכת היחסים בנות-הורים בגיל ההתבגרות, מאחר שבניגוד לגיל הילדות שהיה בעיקרו בבחינת קבלה מבחוץ, הרי בגיל זה יוצר הנוער את עצמו. הוא מתעניין במודע מהו, מיהו, איך עליו להתנהג ויש בכוחו לעצב את אישיותו.

גיל ההתבגרות הינו בבחינת שלב, והאישיות היא תוצאה של ההתפתחות בגיל צעיר יותר. זה תלוי במידה רבה, בנוסף לגנים, גם במערכת המשפחתית. יחסי ההורים בינם לבין עצמם ובינם לבין ילדיהם. יחסי הילדים בינם לבין עצמם, מיקומו ומעמדו של כל אחד מהילדים כבכור, כ"סנדוויץ'" או כבן-זקונים. וכשם שהוא הינו תוצר של הגיל הצעיר יותר, כך השלב הבא, גיל הבגרות, תלוי בהתפתחות בגיל ההתבגרות.

כל אחת מאופיינת מבחינות שונות:

- מבחינה פיזית - גבוהה, נמוכה, שחרחורת או בהירה וכד'.
  - מבחינה שכלית - בעלת תפיסה מהירה או איטית, בעלת זיכרון או שכחנית, חכמה או להיפך.
  - ומבחינה נפשית - טיפוס נוח או קשה, אופטימית או פסימית וכד'.
- ועתה בגיל 14-15 היא כאילו עומדת בפרשת הדרכים: והשאלה הנשאלת היא: האם היא רוצה להמשיך כדאשתקד, לחיות מיום ליום לפי המקרה, בלי לחשוב, או שהיא רואה לעצמה דמות מסויימת שהיא רוצה להידמות אליה, גם אם זה מחייב אולי שליטה עצמית וחינוך עצמי בשטחים מסויימים.

גיל ההתבגרות נחשב כאחת התקופות הקשות בחיי האדם, הינו רווי משברים כתוצאה ממעבר משלב לשלב בשטחים שונים בבת אחת ובשטח ההתפתחות הגופנית, המינית, ההתפתחות השכלית וגם הנפשית.

בזכות התפתחות החשיבה האנליטית, כל דבר מועבר תחת שבט הביקורת, ובני-הנוער אינם מוכנים לקבל בקלות כמו בעבר כל דבר שנאמר להם. הם רוצים לחשוב באופן עצמאי, להחליט באופן עצמאי ולעמוד על שלהם, מה שיוצר לא אחת הרגשת מרי או התנגדות להורים ומחנכים.

ההורים הרגילים לראות את ילדיהם עדיין כקטנים, אינם מרוצים מ"עצמאות" זו והם מתרגזים ומגלים את מורת רוחם. לנוער גדמה "שלא מבינים אותו" - מאחר ש"ההורים הם חניכי דור אחר", וזה יוצר אצלם מצבי-רוח ומתיחויות.

אילו רצה הקב"ה לייצר רובוטים, היה הכל יותר פשוט מבחינת המחנכים. אולם בכדי שיגדל אדם עצמאי, המסוגל לחשוב ולשקול, הוא צריך ללמד לבקר דברים, לשקול אותם, להוציא מסקנות הגיוניות, ואת זה הוא לומד בגיל ההתבגרות ע"י ניסיון הביקורת וההתנגדות.

ב. גורמי-המתיחות בין ההורים לבנות

ויכוחים חריפים מתנהלים עם בנות, בדרך כלל, בארבעה מישורים: הוצאות כספיות, שעת החזרה הביתה, בעיית התלבושת ועניין ה"חברות".

בעניין "דמי-הכיס" יש להורים לעתים קרובות הרגשה שהנערה תובעת כסף לצרכיה בלי להתחשב לגמרי במצב ההורים ובצרכי-הבית. יש צרכים חיוניים יותר מפרט זה או אחר, שהנערה מעוניינת בו, ואילו היא רואה את צרכיה בלבד, ורק עניין זה חשוב בעיניה.

הוויכוח מתי על הבת לחזור הביתה ממסיבה:

הבת טוענת "כולם נשארים עד מאוחר", ואילו ההורים טוענים שלפעמים מסוכן לבת לחזור מאוחר לבדה, ומגייסים עובדות מן המציאות המוכיחות זאת. כמו כן נראה להם, שזה עלול לפגוע בשמה הטוב של הבת, או חוששים שהתנהגות כזאת לטווח רחוק איננה רצויה.

לפעמים קיימים ויכוחים על סגנון הלבוש, כשהתשובה הרגילה היא: "כולם לובשים כך". הבנות רואות בזה עניין של "אופנה" בלבד, ואילו ההורים רואים במחשופים או ב"מיני" בעיה של גירויים וצניעות.

כשהורים מתנגדים ל"חבר" בגיל זה, הרי זה בגלל חששם לצניעות הבת, שמא תיהפך ל"פרפרית", שמא תשקע בנושא ותזניח את כל השאר: לימודים, פיתוח האישיות וכו'.

הרקע לוויכוחים הוא לרוב ראייה שונה של המציאות, שיקול לטווח קצר או רחוק, וההבדל בין הגישה הרגשית של הבת לשיקול ההגיוני של ההורים. כלומר, הבדלי-גישות בגלל הסתכלות שונה על החיים והעדר ניסיון מצד הדור הצעיר.

לכאורה, נדמה שאין מקום לגישור, אולם כל זמן שהוויכוחים הם על הרקע האידיאולוגי, דיון לגופו של עניין באמצעות הסבר הגיוני והדיון מתנהל בלי מתח של עצבים, כשברקע קיים יחס חם משני הצדדים, ללא נזיפות, עלבונות והאשמות הדדיות, יש בהחלט סיכוי לגישור בין הגישות השונות ותקווה להבנה הדדית.

כאן ישנה להורים גם הזדמנות ללמד - ולנוער ללמוד - את הדרך לפתרון קונפליקטים וחילוקי דעות, מה שממשם בסיס ויסוד לצורת ההתנהגות בעתיד.

תיקון המידות

זה הגיל שבו אפשר וגם צריך לעבוד על תיקון המידות. חיים בפנימייה מבליטים את הבעיות הקיימות בגיל ההתבגרות: גאווה יתרה במקרה של כשרון, יופי, חוכמה וכד'. התנשאות וזלזול בזולת. אי התחשבות בצרכי השני. הקמת רעש כשהחברה ישנה או מכינה שיעורים. הבלטת רמת חיים גבוהה יותר בתלבושת בהשוואה לאחרות, שאין להן.

הימנעות מקבלת תפקידים, תסמונת "הראש הקטן". התחמקות מעזרה לחברה נזקקת וכד'.

איך ניתן להתגבר על כך?

על כל הבעיות הללו ניתן להתגבר כעזרת הבלטת היסוד:
"שויתי ד' לנגדי תמיד!"

אם זוכרים שכל תכונה טובה או כשרון מולד, בין אם זה חוכמה, יופי, לב טוב ואפילו עושר, הם מתנה מבורא-עולם בשביל ליהנות בהם את הבריות, וזוכרים להודות לו על המתנה היפה, הרי זה מחייב לא להפוך את זה ח"ו לבסיס לגאווה, כי אם להשתמש בזה ככלי לעזרה לזולת.

וכבר נאמר במשלי: "ועם צנועים חכמה".

כשנושא פיתוח האישיות החיובית הופכת למטרה, וכשעובדים על כך בגיל ההתבגרות - ותנאי פנימייה בגלל החיים החברתיים האינטנסיביים היא מעבדה מצוינת לכך - סיכויי הבן או הבת להצליח לכל אורך החיים בחיים החברתיים מרובים הרבה יותר, ועל ידי זה נבנה הכסיס החשוב ביותר לחיי משפחה מוצלחים בעתיד.

שיחה בפני כיתות ט' באחת האולפנות

(על יסוד שאלות)

שלום בנות, וערב טוב !

שמחה אני על ההזדמנות שניתנה לי להיפגש איתכן ולענות לכן על השאלות אשר העמדתן לפני בנושאים אשר מעניינים אתכן.

מאחר שמרבית שאלותיכן קשורות בשטח שבינו לבינה, בצורה זו או אחרת, רוצה אני בראשית דברי להציג לפניכן את נושא המשפחה בכלל, והמשפחה היהודית בפרט, שההתייחסות שבינו לבינה הוא פועל יוצא ממנה, ובדברי אשלב את התשובות לשאלותיכן.

"לא טוב היות האדם לבדו" (בראשית ג', י"ח)

למדנו כבר בבראשית שכשהקב"ה יצר את האדם, הוא יצר אותו תחילה "עפר מן האדמה", כלומר יצר אותו תחילה מהיסודות החומריים, ואחר-כך נפח בו "נשמת חיים" שיש בזה מ"צלם אלקים", מהיסודות הרוחניים. אף על פי כן נאמר אחר-כך: "לא טוב היות האדם לבדו", מציאות זו שהאדם הוא בודד, שהוא לבד בעולם, איננה מציאות טובה. האדם שיש בו שני היסודות, גוף ונפש גם יחד, לא יכול להיות כשאר בעלי החיים. לבעלי החיים מספיק לצורך המשך הקיום של המין היסוד המיני בלבד, ואין להם שום צורך ביותר מזה, ואילו האדם, הוא בעל נפש, זקוק לא רק לסיפוק הצרכים הפיזיים שלו, הוא זקוק גם לסיפוק הצרכים הנפשיים שלו. הנפש הזאת זקוקה לשותף, שיבין אותו, שיהיה שותף לחוויותיו, הוא זקוק לעזור כדי למלא את התפקידים המרובים שמוטלים עליו, ולכן הקב"ה יצר את האשה, שיש בה גם יסודות חומריים, וגם יסודות רוחניים בדומה לאדם, כך שיוכלו לעזור איש לרעהו הן בשטח הפיזי והן בשטח הרוחני במסגרת המשפחה.

חשיבות הבית השלם בשביל הדורות הבאים

א. יחסי אנוש

בכדי שהדורות הבאים, ממשיכי הדורות במשפחה האנושית, יוכלו להתפתח בריאים בגופם ובנפשם, צריכים האב והאם - בוני המשפחה - לחיות בתנאים חברתיים כאלה, שיוכלו יחד מתוך מסירות ודאגה לבנות את הבית, בו הילדים גם יקלטו את המערכת הזאת של יחסי-אנוש, כיצד אדם צריך לחיות בעולמו. לשם כך צריכה להיות הבנה בין שני בני הזוג. כשהילד רואה שאבא ואמא חיים מתוך הבנה הדדית, מתוך מסירות הדדית, כל זה מלמד את הילד איך אדם צריך לחיות בעולם, ואח"כ הוא מסוגל ליישם את זה במסגרת המשפחה שלו.

ב. אהבה ונאמנות

היסוד של חיי המשפחה הוא שהבעל והאשה יהיו נאמנים זה לזה, ושלא "יפזלו" ח"ו לכיוון אחר. יש מי שפירש את הברכה שנאמרת במסגרת הברכות מתחת לחופה: "שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בגן-עדן מקדם": מה ייחד את האדם הראשון בהיותו בגן עדן, שיש להזכיר את זה כדוגמא בשעה שבאים לבנות בית חדש? התשובה היא שאדם הראשון היה בגן-עדן גבר יחיד, וחווה היתה אשה יחידה, כך שלא היתה שם שום אפשרות ל"פזילות", וכך מברכים גם עכשיו את הזוג הצעיר שהחיים המשותפים שלהם יהיו במידה כזאת של שלמות.

אם ישנן בעיות במשפחה, אם האשה אין לה אמון בבעלה, או שהבעל ח"ו אין לו אמון באשתו, ותשומת הלב של אחד מהם מופנית למישהו מחוץ לבית, אז כמובן בן הזוג המוזנח הוא מסכן, מעוצבן, מתוח, אינו יכול להתייחס בשלווה אל בן/בת זוגו. הילדים מרגישים את המתח הקיים בין ההורים. הם חיים באווירה של "ברוגז", של מתיחות, של חוסר יחס, וזה גורם שהם גדלים באווירה של תרדות. "אולי אבא עוזב את הבית, אולי אמא עוזבת את הבית", מה יהיה בגורלו? האם ידאגו לו או לא?

הילד הקטן, יש לו חיישנים, הוא מרגיש את המתח במשפחה, והוא גדל בחוסר-ביטחון ונפשו מתערערת. בנוסף על כך, אין ההורים יכולים לשמש לילדיהם דוגמא של יחסי-אנוש מתוקנים, ונפשם של הילדים מתערערת.

ילדים, שחיים בבית כזה, חוסר הביטחון שלהם והעדר שלווה- הנפש מורגשים אצלם כבר בגיל צעיר, לפעמים כבר בגן, ועוד יותר בבית הספר. מרגישים ש"משהו מציק להם". הילדים אינם רגועים, אינם מסוגלים להתרכז, ואז מתברר ש"משהו בבית לא בסדר.

הגורם הייחודי בבית היהודי :

דברים אלה שאמרנו יכולים להיאמר בכל מקום ומקום בעולם, כשבנות שואלות שאלות בנוגע לחיי משפחה או לקראת חיי משפחה.

המטרה : עם סגולה

אצלנו יש משהו נוסף. לאברהם אבינו, שהוא האב הראשון של עם ישראל, נאמר: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט" (בראשית י"ח, יט). זאת מטרת עם ישראל בעולם. יש לו תפקיד מיוחד בעולם, להיות עם "סגולה", ולכן הנפש של האדם מישראל צריכה להיות מרוממת יותר, והמעשים שלו צריכים להיות טובים יותר. אם כך, לא מספיק שהבית היהודי יהיה בנוי בדיוק כמו בית של כל עם אחר. הוא צריך להיות בית נעלה יותר, מרומם יותר, המסירות של הבעל לאשה צריכה להיות בדרגה גבוהה יותר, הקשר ביניהם צריך להיות חזק יותר, טהור יותר, מרומם יותר, מקודש יותר. האהבה והדאגה לילדים צריכה להיות מובטחת ללא סייג, הילדים צריכים לגדול בתוך אווירה של "אהבה, אחווה שלום ורעות", וזה מחייב עוד יותר, שכל מה שדיברנו תחילה יהיה כאן איתן יותר.

בגלל זה בבית היהודי בשטח שכינו לבינה, ישנם הרבה מצוות וחוקים, שעמים אחרים אינם חייבים בהם. יש מצוות-עונה ואיסורי-נידה וסייגים שונים, שצריכים ליצור את המסגרת והאווירה של טהרה וקדושה.

מדוע האשה הנידה טמאה ?

נשאלתי: מדוע נחשבת האשה נידה והיא טמאה, ואסור לנגוע בה ?
על השאלה מדוע ? - ישנה תשובה אחת: כך ציווה הבורא.

אנחנו רק מנסים להסביר, לפי מידת הבנתנו.

התורה קובעת: שהקשר שבינו לבינה יהיה רק בימים של טהרה, בשעה שמבחינה גופנית ומבחינה נפשית האשה בריאה ביותר, ובאותם הימים שאסור לנגוע באשה מבחינה גופנית, מתחזק הקשר הרוחני-חברתי. באותה שעה היא ידידה, חברה, שבונים יחד את ה"בית". מתחזק יסוד העצמאות הנפשית וחוסר-תלות-היתר.

אצלנו הקשר שבינו לבינה קשור עם צניעות. צניעות פירושה הפנמה, חיים נפשיים עמוקים יותר, לא מוחצנים, הפנמה כלפי פנים מתוך הרגשה הרבה יותר עמוקה. המרחק בימי הנידה הוא היוצר אחר כך קרבה נפשית-לבבית יותר בימי הטהרה.

ואשר למושג "טומאה" - הציבור שאיננו מתמצא במקורות שלנו, חושב שמושג זה של "טומאה" קשור במיוחד עם עולם הנשים, ויש בזה כאילו פחיתות כבוד של האשה, ולא כן הדבר. ישנה בגמרא מסכת מיוחדת, מסכת "קדשים", שעוסקת במיוחד במושגים של טהרה וטומאה, ומתי הטומאה חלה, וזה קשור במיוחד עם בית המקדש. בה במידה שהדבר היה מקודש יותר, החשש שייטמא היה רב יותר. (גם עכשיו אסור לעלות על הר הבית מכיוון שכל הגברים טמאים טומאת-מת). טומאת האשה קשורה רק ביחס לבעלה, והיא בתקופה זו אסורה עליו. והגדרת הטומאה משמעותה מרחק, ויפה הגדיר רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי שעניין נידה הוא יסוד של איסור ולא טומאה במובן המקובל (מאמר שלישי ס' מ"ט).

עד כאן הרקע הכללי, המופשט כביכול, ועכשיו נעבור הלאה לשטח נוסף, לעניינים ששייכים יותר לחיי יום יום שלכן.

* * *

החיים משולבים מן העבר דרך ההווה אל העתיד

אתן נמצאות עכשיו באותה תקופה בחייכן שנקראת "גיל ההתבגרות". גיל ההתבגרות הוא שלב אחד בחיי האדם. עד שהגעתן לגיל הזה עברתן כבר שני שלבים, את גיל הינקות וגיל הילדות.

כשאדם חי את חייו נדמה לו, שאלו הם החיים, שכך יהיה תמיד, והוא אינו מסוגל לתאר לעצמו את המחר. כשישנו בבית ילד בן שלוש, ונולד תינוק נוסף, מה אומר הילד בן ה-3: "אני כבר גדול, אני בן שלוש". אותו דבר קורה, כשישנה בבית ילדה בת שש, ולה אחות

קטנה. איך הילדה בת השש רואה את עצמה? אותו דבר, "היא כבר גדולה!" אתן שהינכן כבר בנות 14-15 ודאי וודאי שאתן מרגישות כבר את עצמכן כגדולות. ישנן ביניכן כאלו שגבוהות יותר מאמא שלהן, ונדמה להן, שהן כאילו יכולות להסתכל על אמא שלהן מלמעלה למטה...

אתן גדולות, ונוסף על כך, כמוכן גם חכמות, וכשקראתי את השאלות שלכן, הרגשתי באיזו מידה אתן מרגישות את עצמכן מבוגרות. עם זאת, מן הראוי להבין נקודה חשובה. אף על פי שאמרתן שכל אחד, אפילו אדם מבוגר איננו מסוגל לתאר לעצמו איך הוא ייראה בעתיד, עם זאת אין לשכוח, שכל שלב בנוי ומבוסס על השלב שקדם לו, והחיים שלנו משולבים מן העבר דרך ההווה אל העתיד. זה מתבטא בכמה מישורים: במישור הגופני, במישור הנפשי, במישור האינטלקטואלי, ובמישור החברתי.

מבחינה גופנית, ילד קטן שלא יקבל מספיק אוכל בריא, זה יקבע את גורלו מבחינה בריאותית למשך כל החיים. חשוב, אפוא, להאכילו אוכל בריא.

אותו דבר גם מבחינה נפשית. ילדים שגדלים במוסדות ליתומים, שחסרה להם אהבת-אם וטיפול אמתי מסור, הם ילדים מסכנים, כי האהבה של ההורים זה כמו השמש, שמצמיחה ומעודדת את הגידול. חיוך של התינוק בגיל צעיר מעורר חיוך של האם, וחיוכה של האם חוזר ומעודד אותו לעוד חיוך, ועוד חיוך מעורר אותו לשמחת חיים, לאופטימיות. תקופה זו קובעת לטוב או לרע את התייחסותו בעתיד לחיים: אם יהיה אופטימי, או פסימי, נוח או לא-נוח. בתקופת הינקות נקבעים יסודות האופי, ההתייחסות הנפשית לסביבה.

גם ההתפתחות העתידה מבחינה האינטלקטואלית, יסודותיה נעוצים בגיל זה. התינוקות שהם מחוסרי צעצועים ותמונות, תינוקות שאין מדברים אליהם מספיק, אינם מגלים התעניינות וסקרנות בגיל מבוגר יותר, ואילו טיפוח התינוקות בגיל הצעיר, יוצר ילד סקרן ותאב דעת.

וישנו היסוד החברתי. התינוק והילד הקטן לומדים בגיל צעיר ואילך איך יש להתייחס להורים, לאחים ולזרים. כל זה נקבע כבר בגיל הילדות.

מצוייד בכל התכונות והכישורים הללו נכנס הילד/ה לגיל ההתבגרות.

על גיל ההתבגרות

מה קורה בגיל זה? יש לנו בלוטה כמוח, שבתחילת גיל ההתבגרות שולחת הורמונים לכל האברים בפקודת: "גדל!" ופתאום הנער או הנערה מתחילים לצמוח. גם המוח מתפתח, ולומד לנתח דברים, שלפני כן לא היה מסוגל לעשות כן.

ההורמונים מעבירים פקודות גם לאברים המיניים שלנו, שגם הם יתחילו להתפתח. מאחר שנשאלתי על ההתפתחות המינית של הבת, והסיבות שגורמות לעקרות, אסביר בקצרה.

בתקופה הזאת הבת מקבלת את ה"מחזור" - ה"וסת" זאת הפרשה דמית שמופרשת מהרחם בערך אחת לחודש, כל עוד אין הריון. כמות הדם הנפלטת איננה גדולה, אך מאחר שזה מתערב עם גוזל השתן, זה נראה כאילו הפרשת הדם מרובה, וזה יוצר לפעמים חרדות אצל הבת המתבגרת.

גיל קבלת המחזור איננו אחיד אצל כולן. בדרך כלל, הוא מופיע בין 12-15. אם עד גיל 15 אין עדיין מחזור, יש לגשת לרופאת נשים, ולברר אם הפעילות ההורמונלית בגוף היא בסדר. בדרך כלל, הרופאה נותנת הורמונים מסויימים, שגורמים לביוץ - גידול הביצית בזקיק - ויש סיכוי שבע"ה המחזור יופיע.

עקרות

עקרות יכולה להיווצר ע"י גורמים הקשורים בשחלות, בחצוצרות, וברחם. אם אין "ביוץ" בשחלות, ולא מתפתחת ביצית, לא יכול, כמובן, להיות הריון.

בדרך כלל, אפשר לבדוק אחרי הנישואין אם יש ביוץ ע"י מדידת חום יום-יומית בבוקר במיטה. לקראת הביוץ ישנה עלייה של כמה עשיריות המעלה בדרגת החום של האשה (בדרך כלל 36.8-36.9 במקום 36.4-36.5). במקרה שאין עלייה בדרגת החום, זה סימן שאין ביוץ.

לפעמים סתומות החצוצרות. אם יש ח"ו הפלה טבעית, או הפלה מלאכותית, נוצרות לפעמים דלקות בחצוצרות, נוצרת "סתימה" ואז הביצית איננה יכולה לעבור לרחם, וזה גורם לעקרות.

הפלה

לפעמים הרחם חלש ונוצרת "הפלה", כלומר הרחם אין בכוחו להחזיק בקרבו את העובר, והעובר נופל החוצה. לאירוע זה קוראים הפלה טבעית.

בשם הפלה מלאכותית אנו קוראים להפלה הנעשית בשעה שהאשה איננה מעוניינת מסיבה זאת או אחרת בפרי בטנה, וגורמת להפסקת ההריון ע"י ניגוח הנקרא "גרידה".

הפלות מלאכותיות גורמות הרבה פעמים להפלות טבעיות לאחר מכן, כי הפלה מלאכותית, שנעשית ע"י הוצאת העובר יחד עם גרידת הרקמה הפנימית של הרחם, כדי שלא ישאר משהו בפנים, עלולה לגרום אחר-כך לדלקות.

לפעמים הרופא פוגע בסכין הניתוחים שלו פה או שם, ואם נעשות כמה הפלות מלאכותיות, הרקמה הפנימית נהיית חלשה, היא לא מחוברת כל כך טוב לרחם, ובעתיד הרחם עלול בקלות להפיל את העובר החוצה, גם אם בפעם הזאת האשה כבר מאוד מעוניינת בפרי בטנה.

לפעמים יש לאשה תוצאות נפשיות של דיכאון, כתוצאה מהרגשות אשמה של האם.

לפי ההלכה, הפלה מלאכותית אסורה, מאחר שהעובר הקטן יש בו "חיות". במקרה שמסיבות בריאותיות הרופא ממליץ על "הפלה", יש לשאול שאלת רב.

בשלות נפשית מהי?

בבתים בהם מספר הילדים קטן, שאם רגילה לפנק את ילדיה, הבת הרבה פעמים גדלה מפונקת, וכשם שבגיל הילדות היא היתה רגילה לקבל, היא ממשיכה ככה גם בגיל ההתבגרות. איננה רוצה ללמוד איך אפשר לעזור לאמא בסדרי הבית, וחושבת תמיד שמישהו אחר צריך לדאוג לה. גם בכיתה וגם בבית ישנן בנות החיות תמיד בהרגשה שהן במרכז החיים, שהכל מגיע להן, שהן כביכול "אליל", שכולם צריכים לשרת אותן.

בת כזאת למעשה אינה מתבגרת. להתבגר פירוש הדבר, להיות מוכנה לשאת בעול, ולהיות אחראית שדברים יבוצעו. הקמת משפחה מחייבת אחריות, ידע ומוכנות לשאת בעול. ואם הבת חושבת, שדברים יכולים להסתדר מאליהם או ע"י פקודות לבעל שהוא יעשה את הדברים בעולם השוויון של ימינו, התוצאות יכולות לעתים להיות לא כל כך מוצלחות.

"מעשה שהיה"

רוצה אני להמחיש את ההבדל בין שתי בנות במעשה שהיה. סיפרה לי אשה, שפעם היתה חולה והיתה מוכרחה לשכב. יש לה ב"ה שישה ילדים, ובעלה היה מוכרח להיות מחוץ לבית. מאחר שהיא גרה באחד היישובים בשומרון, שלחו אליה בת-שירות שתיכנס הביתה לעזור. הבת בת ה-18 נכנסה הביתה, והתחילה לשאול: "מה לעשות?" האשה הדריכה אותה ואמרה לה מה לעשות. כשגמרה ניגשה שוב: "מה לעשות עכשיו?" שוב קיבלה תשובה, וכל פעם גמרה דבר אחד, וחזרה לשאול, מה יש לעשות בהמשך. היא לא ידעה איך מתחילים להתארגן בבית, שהיה, כנראה, כבר קצת "מבולגן". מה סדר העדיפויות? במה להתחיל ובמה להמשיך?

נכנסה אליה שכנה, ראתה שהמתנדבת לא משתלטת על העניינים, והיא אמרה לה: "אני אשלח לך את הילדה שלי". הילדה שלה היתה בכיתה ו'. הילדה הזאת נכנסה הביתה, הרימה את הניירות והמשחקים של הילדים מן הרצפה, ביקשה מהילדים לעזור לה בזה, אח"כ התחילה לטפל בארוחת ערב, לטפל בילדים כמו "בעלת-בית'טע" מנוסה. הכל התחיל לדפוק.

דבר זה יצר מהפך גם אצל האשה החולה. היא ראתה מה גדול ההבדל ביכולת בין הבת האחת לשנייה.

כידוע, ישנן אמהות, שקשה להן כל פעם להפציר בבת או ללחוץ עליה שתמלא את בקשתה. היא מבקשת פעם, פעמיים ואם הבת איננה נענית, נוח לה יותר לוותר על העזרה, על ה"טובה" שהבת תעשה לה, ובלבד לא לראות את ה"פרצוף החמוץ" של הבת, המשתמטת מלעשות את מבוקשה.

היא ראתה את ההבדל בין בת ה-18 לבין בת ה-12. מי מהן תדע

יותר טוב להסתדר בחיים? האם הבת המתנדבת, שאמא שלה, כביכול, היטיבה איתה, פינקה אותה, לא "הכריחה" אותה לעזור לה, ולא שיתפה אותה בעזרה בבית, או אותה ילדה שמכיוון שהורגלה בגיל צעיר לשיתוף ועזרה בבית, יודעת איך לתפקד, איננה צריכה אפילו לחשוב מה לעשות, עבודת הבית איננה גוזלת ממנה אנרגיה נפשית או פיזית, הכל כאילו ברור מאליו? - מובן, שזאת השנייה!

האשה הבינה, שאם היא רוצה להיטיב עם ילדיה, עליה להתגבר על היצר האגואיסטי שלה לוותר לילדיה, ולא לראות אותם "חמוצים" או "ממורמרים", ולעמוד על כך שהילדים יעזרו יותר בבית, כי למעשה זה לטובתם ולרווחתם בעתיד.

יש ללמוד את סוד שיתוף הפעולה

יש ללמוד את סוד שיתוף הפעולה מגיל צעיר, ואם לא הורגלתן לכך עד היום, יש לפחות להתחיל להתאמן בזה מהיום. לנסות ליישם את זה בבית ביחס לאמא, לאחים ואחיות, ביחס לחברות. להתחיל לחשוב במה אני יכולה לעזור לאחרים, ולא רק לחשוב במה אני יכולה להיעזר על ידי האחרים.

הזכרנו שבגרות נפשית זה מוכנות נפשית לשאת בעול ואחריות. אנחנו מכירים בקלות, מי הכי אחראית בכיתה, מי הכי טובה בכיתה. כמו כן אנו מודעים ומבחינים מי הכי "קשה" בכיתה. בכל כיתה ובכל מקום ישנם כל מיני טיפוסים, ובין הדירוג הטוב ביותר לקשה ביותר, ישנן דרגות ביניים.

חשוב מאוד בגיל זה לפקוח עיניים, לצאת מה"קונכייה" העצמית, מההסתגרות ב"אני", ולראות את החברה מסביב. "במה אני יכולה לעזור לחברה זאת או זאת?". לחברה זו יש מצב-רוח לא כל כך טוב, "במה אני יכולה לעזור לה?" לנסות לברר: מה מציק לה? מה חסר לה? להתחיל להבין את הזולת, להבין ואולי כתוצאה מהבנה זו גם לסלוח. לא לרגוז אם בת לקחה משהו ממנה, ובמקרה, לא ממהרת להחזיר את זה תיכף ומיד, ללמוד להיות קצת סלחנית גם ל"חטאים" של הזולת, ללמוד להיות אחת עם השנייה, בלי "למתוח" עניינים.

אנחנו קוראים לזה "יחסי-אנוש" אך בעצם אין אלה אלא "מצוות שבין אדם לחברו". חינוך לכך, יוצר את האישיות החיובית, וזאת ה"נדוניה" הטובה ביותר שאנו יכולות להביא לחיי המשפחה מחר.

מה הבעיה ב"חברות" ?

אני רוצה להתעכב על בעיה מסויימת שהעליתן בשאלותיכן, שמאפיינת את תקופתנו. פעם נערה בת 15 יצאה לעבודה, בחור בן 18 יכול היה לעבוד איזו עבודה פיזית, כחקלאי או בבנייה, ולפרנס משפחה. הבגרות הפיזית והנפשית תאמה את העצמאות הכלכלית-חברתית.

בימינו זה לא ככה. גם בגיל 18, בדרך כלל, הנוער איננו יכול להיות עצמאי, הולכים לצבא, אח"כ צריך ללמוד מקצוע, כך שישנו פער בין ההתבגרות הפיזית ובין העצמאות הכלכלית. תקופה זאת נקראת תקופת ההתבגרות המוארכת.

בגלל זה אין הבחור הרגיל יכול להתחתן בגיל 18-19 וכאן הבעיה. מצד אחד מבחינה פיזית הוא מבוגר, אבל מבחינה כלכלית וחברתית עדיין איננו יכול ואינו מסוגל להיות עצמאי ולפרנס משפחה, וכך נוצר אותו מוסד ביניים, שנקרא בשם "חברות" או "יוצאים ביחד". כשיוצאים יחד נוצרת הרגשת עניין ומשיכה כלפי המין השני, מתעורר הרצון גם להרגיש קרבה פיזית, וזאת הסיבה לגילויי ה"אהבה" המתוצנת בין המינים - בין ה"חבר" ל"חברה" - שאנחנו עדים להם ברחוב.

מאחר שעניין החברות בגיל זה נהיה לגיטימי ברחוב החילוני-מודרני, גלש עניין החברות גם לגילאים צעירים יותר, וכבר בגיל טרום ההתבגרות ובעיקר בגיל הנעורים קיימים יחסי חברות בין בנים לבנות. הנוער הדתי שהוא עד לתופעה זו מושפע גם כן במידה מסויימת, ובבתי הספר המעורבים או בתנועת-הנוער המעורבת, כן, שבת מוצאת חן בעיניו, מציע לה "חברות", ואם היא מסכימה הם הופכים ל"חברים".

שני סוגי ה"חברות"

ישנם שני סוגי חברויות:

א) חברים בעלי הכרה דתית מבוססת יותר, שחונכו כבר מגיל צעיר למעצורים ושברורים להם גבולות האיסור. אצלם יחסי-החברות הרבה פעמים מתבטאים בעיקר בשיחות ממושכות, בליווי הביתה ולפעמים אפילו רק בלימוד משותף. ומכיוון שהם מתנהגים במסגרת המותר

מתוך מרחק, בעיניהם נראים האיסורים והסייגים מוגזמים והם אינם מבינים: "מדוע חברות כזאת, כשלא נוגעים אחד בשני כלל, לא רצויה ויש אומרים אפילו אסורה?"

ב) ישנן חברויות שכעבור זמן מה כשהם מרגישים יחסי חיבה גואים כלפי בן/בת הזוג, הם מרשים לעצמם גם לבטא את זה ע"י מגע כל שהוא, ואלה טוענים: "כל מה שאני מרגיש זה 'טבעי', אז מדוע זה אסור?"

אשר לחברות מהסוג הראשון גם אם חברות זו היא "אפלטונית" בתחילתה (מופשטת), הרי בהמשך הזמן, כשיחסי החיבה בין החבר והחברה מתחזקים, נוצרת גם המשיכה הפיזית, שמתחזקת עם הזמן, וקשה מאוד לשני הצעירים להיות הרבה זמן חברים טובים מרחוק. לפעמים חברות כזאת נוצרת כבר בגיל 15-17, או 16-18, כששני "בני הזוג" צעירים מאוד והם אינם יכולים להתחתן אלא לפחות בעוד 4-5 שנים, ואז המרחק שביניהם במשך זמן כה ממושך עלול לגרום להם סבל רב מאוד. ולכן בה במידה שנמנעים מליצור קשר נפשי חזק יותר ע"י פגישות קרובות והימצאות יחד, הרי זה טוב יותר לשניהם. חברות בגיל צעיר מעוותת את מושג האהבה.

אשר לחברים, הטוענים "מדוע מגע אסור, הרי זה 'טבעי'?" התשובה היא: "טבעיות" זו נוצרת, מכיוון שההימצאות יחד מעוררת ומטפחת את המיניות בטרם עת. הם נהיים מודעים יותר ליסוד המיני שבאישיותם ולמשיכה שביניהם, וזה מוציא אותם משלוות נפשם. ובנוסף על כך, מאחר שהיא קיימת בגיל צעיר מאוד, היא מעוותת את מושג האהבה.

בגיל צעיר החברויות מבוססות על יסוד ההתרשמות החיצונית והמשיכה הפיזית, ובדרך כלל יש בהן תחלופה רבה. זה כאילו מלמד את בני הנוער, שאהבה זה רגש שבא והולך. ומאחר שאין באהבת נעורים זו צורך לדאוג לבן/בת הזוג, לטפל ברו/ה ולהקריב למענו/ה משהו, זה הופך את מושג האהבה לשטחי, לאנוכי ובעיקר פיזי בלבד.

כל אלה הם מושגים מעוותים של אהבה, שמפריעים מאוד גם בבחירת בן/בת הזוג לשם הקמת המשפחה, וגם להבנה של מושג האהבה במסגרת המשפחה.

שאלות בכיתה י' באחת האולפנות

ש: האם כשנמצאים בחברה מעורבת מותרת נגיעת ארעי, ללא חיבה, כגון לחיצת יד לשלום?

ת: כשחיים בחברה מעורבת חיים בשני עולמות: עולם המציאות כמו שהוא, והעולם ההלכתי הטהור.

מה שאני יכולה לעשות, זה לנסות להסביר, במידת הבנתי, את הרקע הרעיוני שמאחורי ההלכה.

לפעמים לחיצת יד תמימה בין שני המינים יוצרת ידידות: לחיצת היד משקפת את האישיות, וכשהאחד לוחץ בחזקה את היד של הזולת, הריהו כאילו אומר: "הריני ידיד שלך. אתה מוצא חן בעיני".

לפעמים לחיצת היד מרמזת שהכימיה פועלת יפה בין השניים. ייתכן שבאותה שעה שהאשה לוחצת יפה את ידו של גבר, היא מוצאת חן בעיניו. ואולי עוברים בראשו הרהורים, ולחיצת יד זו היא אתחלתא למערכת יחסים ידידותיים בין השניים, שיכולים לפעמים אפילו להרוס משפחות.

כדי למנוע שדברים כאלה יקרו, ההלכה היא עקבית: כשם שבשבת אנחנו מקבלים את השבת הרבה זמן לפני כניסת השבת ממש, כי קיימים סייגים וחומרות, בכדי שבשום אופן לא ניכשל ח"ו בחילול שבת, כך אנחנו שומרים על עצמנו גם כשטח זה של מרחק בין המינים, שלא במסגרת גישואין, ע"י סייגים וחומרות, ולחיצת יד היא אחד הסייגים.

ש: מה אני יכולה לעשות - כשאני בחברה - כשמישהו טופח לי בידו על השכם?

ת: במקרה כזה תאמרי לו באדיבות ובחיוך: "תסלח לי, אינני מעוניינת שמישהו יטפח לי על השכם". ואז יש לשער, שהוא יאמר: "סליחה, לא התכוונתי, אני רק נגעתי סתם ככה", ואז תעני שוב בחיוך "זה בדיוק מה שהתכוונתי, שלא יגעו בי גם סתם ככה". ותראי שהוא יתייחס אלייך בכבוד, ויותר לא יגע בך. אף אחד לא ייפגע אם עונים בצורה אדיבה ולא ברוגזה, וכך גם כשנמצאים בתנועת נוער מעורבת, כשחותרים לצניעות בין המינים לא מוכרחים להגיע למגע-יד.

ש: איך לנהוג, כשנפגשים עם אדם מכובד, שבדרך כלל, נוהגים להושיט לו יד?

ת: אם את נמצאת במסגרת כזאת שאת חושבת שמישהו עם ה"שלום" ירצה גם להושיט יד, עשי קידת שלום עמוקה יותר, שתוכיח שהיא באה גם במקום לחיצת-יד.

ש: מה לעשות במקרה, שמישהו כבר מושיט לך את היד, ואת אינך רוצה להעליב אותו?

ת: במקרה כזה, תחייכי יפה ותאמרי: "סליחה! אני 'דוסית' ואינני מושיטה יד לגברים. אני מקווה שלא תיפגע! ועוד פעם סליחה!".

ש: האם מותר לזוג שהתארס או שעומדים להתארס לנגוע אחד בשני?

ת: העובדה שמישהו התארס או עומד להתארס, איננה משנה מבחינת ההלכה: וב"שבע הברכות" שנאמרות מתחת לחופה נאמר בפירוש "שאסר לנו את הארוסות לנו, והתיר לנו את הנשואות לנו על-ידי חופה וקידושיין".

אמנם זה קשה, כי רואים כל-כך הרבה דוגמאות אחרות, וההרגשה הרגשית כאילו תובעת גם ביטוי ליחסי האהבה המתעוררים, ועם כל זאת בה במידה שגדל מספר הבנים והבנות, השואפים לחיי טהרה, ומשוכנעים שזאת הדרך, מספר הזוגות המאורסים הנוהגים בהתאם להלכה, גדל והולך.

ב"חדר הייחוד" אחרי החופה מותר כבר לנגוע אחד בשני, ולא אחת החתן והכלה מקיימים את מצוות-הייחוד כהלכה, ואינם ממהרים לצאת מחדר הייחוד, כי הם רוצים לבטא בהיתר איש לרעותו את רחשי הלב, שהם מרגישים אחד כלפי השני. ואם כי האורחים מחכים להם, אין לשכוח, כי החתונה אחרי הכל, איננה בשביל האורחים, אלא בעיקר לחתן ולכלה...

אחרי החופה הכל קדוש וטהור ומכוון לבניין המשפחה. ואילו לפני כן כדאי להשתלט במידה מקסימלית, ולפי השליטה העצמית לפני כן, גדול השכר אחר כך.

ש: מה הבעיה בתנועת נוער מעורבת לפי ההלכה?

ת: אני שמחה לשאלה, מכיוון שזה מוכיח לנו שישנן כבר בנות, שיודעות שאולי ישנה כאן בעיה. ואמנם כן. תנועת נוער מעורבת איננה טובה מלכתחילה אלא טובה בדיעבד.

מלכתחילה - בימות המשיח - אנו מקווים שלא יהא צורך בחברת נוער מעורבת: יגדלו בנים ובנות יראי-שמים, מבתים יהודיים כשרים, ותתקיימנה תנועות נוער של בנים לחוד ושל בנות לחוד.

אך בתנאים הקיימים כיום כשחיים בחברה מעורבת, ומלכתחילה ילדים אינם מסוגלים לקלוט את עניין ההפרדה בין המינים, מה שיכול לגרום, שאלמלא כן היו הולכים לתנועות נוער חילוניות, או מושפעים יותר מן הרחוב, הרי במקרה כזה בדיעבד טוב יותר שלפחות ישנה תנועת נוער דתית, שמחנכת אותם לקיום מצוות ולבניין הארץ, ובסופו של דבר זוכים לגדל בנים ובנות שמתחנכים במוסדות המשך דתיים ומקימים בע"ה בתי ישראל כשרים לתפארת.

עכשיו מגיעים לעתים בחורים מהישיבות ובנות מהאולפנות שכבר הגיעו לדרגה של הבנה לנושא, ואז הם שואלים שאולי עכשיו - כשהם לעצמם אינם זקוקים יותר לחברה מעורבת - אולי רצוי שיעזבו את בני עקיבא, כלומר לפרוש מהתנועה, בה הם גדלו, כשביל להימנע מהבעייתיות שבתנועה מעורבת.

ואז בעלי - הרב מ.צ. נריה - אומר להם: "אלמלא הייתם בבני עקיבא, האם הייתם מגיעים לישיבה או לאולפנא? אם בנים ובנות דתיים באמת יעזבו את התנועה, מי יחנך את הצעירים יותר להמשיך במוסדות אלה, ולהתקדם עוד יותר ביראת השמים שלהם? עכשיו התפקיד שלכם הוא לתרום ככל יכולתכם להעלות את הרמה הדתית בבני עקיבא. ומאחר שעכשיו כל מטרתכם היא לשם שמים, להשפיע על האחרים לטובה, ולשאוף לשפר עוד ועוד, (לזכור תמיד שהתנאים האלה הם בדיעבד) עליכם לזכור כל הזמן שאתם שליחי מצווה, ולשמש סמל בהתנהגות שלכם. ובע"ה "שליחי מצווה אינם ניזוקים".

ש: מה הרע בחברות?

ת: אם ילדה בת 14 נמצאת בסניף ושם ישנו נער בן 15, והיא מוצאת חן בעיניו, הוא מציע לה "חברות". בהתחלה הוא רק מחבב אותה, אך אם כתוצאה מה"חברות" הוא מלווה אותה לעתים קרובות הביתה, ומבקר גם בבית שלה, החיבה שלו ביחס אליה כעבור זמן-מה לא תהיה כאותה רמה, כמו בהתחלה.

בהתחלה הם יושבים ורק מדברים סתם, אך עם הזמן החברות מעמיקה והולכת: הקב"ה יצר את העולם כך, שבכדי שבני אדם ימצאו חן איש בעיני רעהו, הוא יצר "קרניים סקסיות" כאלה, שבנים ובנות

מקרינים. ואם נמצאים יחד נוצרת חיבה, ומרגישים יותר משיכה.

כשם שבשעה שאנחנו רואים תינוק קטן נחמד, שאנו אוהבים אותו, מתחשק לנו לחבק אותו, להרגיש אותו קרוב אלינו, כי זו תוצאה של יחס וחיבה, כך קורה אותו דבר גם במסגרת של יחסי חברות: קיימת סכנה שמחר-מחרתיים ההרגשות תתפתחנה וקשה יהיה כבר לעמוד במסגרת המרחק בין המינים, כמו שהיה בהתחלה, ואז מתחילה התופעה של טפיחה על השכם, או הליכה יד ביד וכד'.

גם כשהחברות היא על רקע של הערכה הדדית בלבד, ושני החברים יושבים ורק לומדים יחד, נניח מחשבת ישראל, במשך הזמן נוצר קשר מסויים, שהולך ומתחזק במשך הזמן, שאיתו לא טוב, וגם בלעדיו קשה. כך שחברות בגיל צעיר אינה רצויה לא הלכתית, ולא מבחינת הכדאיות היום-יומית.

כשהבת היא בת 16-18, והבן בן 17 או 19, מתעוררת לפעמים הרגשה, ש"אולי זה באמת הבחור שאיתו אני אוכל להתחתן". הצעירים חושבים שהם ימשיכו מספר שנים בידידות כנה ואמיתית, ואח"כ בע"ה יתחתנו.

אולם הדבר הזה קשה מאוד. לא פעם באות אלי בנות בגיל 18 עם החברים שלהם, שהם צעירים, עוד לפני הצבא או ההסדר, והם בבעיה קשה. הם כבר חברים מספר שנים ואוהבים אחד את השני, אך הבת צריכה עוד ללמוד, וגם הבן צריך עוד ללמוד, ולהתחתן אינם יכולים מכיוון שאין להם אפשרות להסתדר.

ונשאלת השאלה: מה לעשות? האם להמשיך להיות "חברים" עוד שנתיים שלוש, או לנתק את הקשר עכשיו? ככה קשה וככה קשה. ממש הלב נקרע. ולכן מוטב להימנע מלכתחילה, לא להתחיל ביחסי חברות, מאשר להגיע למצב כזה, כי הנתק בתנאים כאלה הוא קשה מאוד מאוד.

רק במקרה שההורים של אחד הצדדים הם בעלי יכולת כספית ויכולים לאפשר לילדים גם להתחתן וגם לספק את כל צרכיהם תוך כדי תקופת הלימודים, עד שיהיו מסוגלים להסתדר אח"כ בכוחות עצמם, זה יכול לפתור את הסבך שאליו נקלעו, אך מה אחוז ההורים המסוגלים לעשות זאת?

אדגים את זה בכמה דוגמאות מהמציאות:

במקרה אחד, היו זוג חברים מגיל צעיר עד השמינית: הוא היה בחור רציני, והיא בחורה רצינית, שניהם היו נחמדים וההורים לא התנגדו, כי לא היה איכפת להם, אילו היו מתחתנים בבוא העת: כשהגיעו לגמר התיכון, הבת הרגישה שהיא כבת 18 מבוגרת מבחינה נפשית, וייתכן שבעוד חצי שנה או שנה, אם היא תפגוש במישהו מתאים היא יכולה להתחתן.

אולם לבחור היה ברור שהוא עוד צריך ללמוד מספר שנים בישיבה גבוהה, ומאחר שהוריו אינם עשירים, אין סיכוי שיוכל להתחתן לפני גיל 22-21.

עמדה לפני הבת ושאלה: האם רצוי להמשיך בחברות עוד שלוש שנים, או לנתק את הקשר?

חברות זה ממש בלתי אפשרי, כי קשה יהיה להם לעמוד בעומק הרגשי, ההולך ומתפתח. והם החליטו שאם כעבור ארבע שנים היא לא תתחתן, ינסו אז לחדש את הקשר.

על-ידי החלטה זו הוא נתן לה יד חופשית לקבוע את גורלה היא, בלי שהיא תהיה קשורה אליו.

הבת התחתנה כעבור שנה וחצי, ואילו הוא התחתן בגיל 23 עם מישהי אחרת, כל אחד בנפרד הקים משפחה לתפארת.

הדוגמא השנייה:

בסניף בני עקיבא היה מדריך בחור רציני מכיתה י"ב מהישיבה. בסניף בכיתה ט' היתה בחורה רצינית, סימפטית, שמצאה חן בעיניו, והוא הציע לה חברות.

היא לא קיבלה את ההצעה, היא לא מצאה בזה עניין. בשביל מה היא צריכה את זה?

משגמר הבחור את הישיבה, הוא עבר ללמוד בישיבה גבוהה. הוא זכר אותה לטובה, ואחרי שהיא גמרה את התיכון, כעבור 4 שנים, הוא הציע לה שוב חברות: הפעם היא קיבלה את ההצעה, והם התחתנו בשטו"מ.

זאת אומרת באותה מידה שבחור בא בגישה רצינית, עם התייחסות לאישיות, וזה לא עניין של בילוי במשך תקופה מסוימת, הוא מרגיש את עצמו משוחרר לקבוע לו את דרכו. הוא משוחרר משיקולים רגועים. וכבר אמרנו, חברות קובעת תמיד יותר את גורל הבת מאשר

את גורל הבן. בשני מקרים אלה - הבנים גילו באמת אחריות כלפי הבנות, ולא לחצו עליהן להתקשר בקשרי חברות.

ש: מדוע מדגישים תמיד שהאשה היא זאת שצריכה להתלבש בצניעות. ולא לגרות? האם אין הוא מספיק אחראי עבור עצמו?

ת: בשטח זה שבינו לבינה אנחנו לא רוצים לסמוך על אף אחד.

אין אנחנו יודעים בדיוק, איך עניינים מתפתחים. אנחנו יודעים שרבותינו הזהירו אותנו "אין אפוטרופוס לעריות".

ועוד אנו יודעים: כשלא מתחילים, אין חשש להידרדרות אחר כך. כמנבסיגריות: מי שאף פעם לא שם סיגריה בפיו, אפילו לא בפורים, אין חשש שיהיה מכור לסיגריות.

עלינו - על האשה - הוטל התפקיד של שמירת הבית: לשמור על האווירה הטהורה, ועלינו לשמור גם על הגבר, המתגרה מהר יותר מאשר האשה - ולא להעמיד לפניו גירויים, ולא להעמיד אותו בניסיונות: עלינו לעזור לו לשמור על עצמו.

ש: יש הטוענים שביהדות האשה היא בבחינת רכוש של הבעל. איך זה?

ת: ייתכן, שהטעות נובעת מכך שבנוגע לנישואין משתמשים בביטוי "קניין". אך אין הכוונה שהבעל "קונה" אותה כמו "כלי", אלא שהיא עוברת לרשותו, שייכת לו, והוא אחראי לה.

היהדות קובעת שבמסגרת המשפחה, צריכה להיות שותפות, הבעל צריך לקיים "אוהבה כגופו, ומכבדה יותר מגופו", ואילו היא צריכה לדאוג לו, לספק את צרכיו הפיזיים, והכל מתוך "אהבה, אהבה, שלום ורעות".

ש: אם הבנים רגישים יותר לגירויים - מדוע זה מתייב אותנו להיזהר יותר, ולהתנהג ולהתלבש באופן צנוע יותר? מה אנחנו "אשמות"?

ת: ראשית כל, אני רוצה להתייחס לביטוי "מה אנחנו אשמות?"

האם אנחנו צריכות ח"ו לראות את עצמנו מסכנות, אם אנחנו צנועות יותר, פחות רעשניות, פחות ראוותניות, פחות רוצות לעורר תשומת לב?

אשרינו שאנחנו כך. שאנחנו חיות את הרגשותינו בצורה מעמיקה יותר, לא "מוחצנות" כל כך! שאנחנו שומרות על עצמנו, על המהות

הפנימית שלנו, ואיננו חושפות את עצמנו כל כך לעיני זרים, לא פיזית ולא נפשית.

רצוי שגם הבנים וגם הבנות יחיו באווירה צנועה, ולא יימצאו באווירה מעוררת ומגרה, המדגישה את היותך יצור מיני, ומעסיקה על ידי זה את המוח ואת ההרגשה, בגלל פעילות הורמונלית מוגברת: באווירה צנועה ושקטה גם הלב וגם המוח רגועים ושלווים יותר, ומסוגלים יותר להתפנות לעניינים שברוח ולהתפתחות הנפשית.

בה במידה שבגיל ההתבגרות חיים באווירה של טהרה יותר, ותולמים על משפחה, ועל בן הזוג האחד והיחיד שאיתו יחד ירצו ליצור את המשפחה, זה מאפשר לא להתפתות בגיל צעיר לכל מיני פיתויים קלים של חברויות זמניות, שהם תוצאה של דחפים פיזיים רגועים, גירוי ותגובה ללא עומק רגשי-נפשי.

באווירה של צניעות מתפתחים לעומת זה מעצורים נפשיים חזקים, המפתחים יותר את הנפש שלנו, את ההרגשה שלנו, את הציפיות שלנו ומעמיקים בנו את הרצון להגיע צנועים וטהורים לימים היפים והטובים של אהבת-אמת אחרי הנישואין למען הקם את הבית והמשפחה.

ש: האם זה נכון שתיכף אחרי החתונה אסור לחתן לנגוע באשתו במשך שבועיים כמעט?

ת: לא. זה לא נכון. אחרי החתונה מותר לחתן לנגוע באשתו, ואף לחיות חיי אישות, הנחשבים למצווה. מפגש ראשון זה בין בני הזוג יש לו גם שם מיוחד, "בעילת מצווה".

אולם נכון שאחר כך האשה נחשבת נידה ובמשך תקופה מסויימת של כשבועיים הם אסורים במגע כל שהוא.

בתקופה זו במסגרת מסיבות "שבע הברכות" מדברים ומחנכים את שני בני הזוג לחשוב על העומק שביצירת הבית, על הצורך לחשוב יותר על הנתינה ההדדית, על ההקרבה של האחד למען השני ולמען בנין המשפחה יותר מאשר על היסוד של ה"קבלה".

בשבועיים אלה גם הכלה וגם החתן לומדים ש"משפחה" זה ישות רוחנית משותפת, ועל ידי המרחק הפיזי האשה מתגלית כאישיות עצמאית, שותפה לבניין הבית: היסוד הכפול של המהות הנשית כ"אשה" - כבן-אדם - "כי מאיש לוקחה" ובין היסוד של "חווה" - "אם כל חי" - מתברר ביתר שאת.

ש: מדוע האשה נחשבת לטמאה בשעת נידתה? האם אין דיני טומאת הנידה מבטאים זלזול באשה?

ת: בכלל יש לדעת, שיסוד הטומאה שייך גם לגברים. כל מסכת "קדשים" שבגמרא עוסקת בנושא זה של טומאה וטהרה, ומתייחס לכהנים וגברים, ובה במידה שמשהו מקודש יותר, הוא רגיש יותר להיטמא. רבים הגברים הטובלים לקראת שבת וכערכי החגים בשביל להיטהר.

הטומאה של האשה אינה פוגמת בכבודה, היא טמאה בעניין זה בלבד, בזה שהיא אסורה לבעלה, אבל היא טהורה בכל שאר העניינים. פעם אמרה לי אשה אחת, שבעלה הגדיר את המרחק כך: "כשאת אסורה עלי, ואסור לי לנגוע בך, את כל כך נעלה בעיני, כמו דבר מקודש שאסור לנגוע בו, ואז אני מאושר, שאת נעלה כל כך ושאת שלי".

אין כאן ח"ו שום עניין של זלזול. ההיפך מזה הוא הנכון. האשה מופיעה כאן כשותפה ליצירת הבית: זה יוצר את היסודות הרוחניים של המשפחה, זה יוצר את האיזון המתאים בין הגוף והנפש, ואחרי פרישה זו של שבועיים כמעט, הרגשת הקשר והמשיכה ההדדית גדלה ומעמיקה.

ביהדות איסורי נידה ומצוות-עונה הם מקשה אחת, זאת שלמות אחת שיוצרת את אהבת האמת, את האיזון בין היסוד הפיזי והיסוד הנפשי-רוחני שבאהבה, ועל ידי זה מרוממת את הקשר שבין בני הזוג לדרגה של קדושה.

על חברות בגיל העשרה

(דברים שנאמרו כנס של מדריכי מדרשות)

- - - מוסד ה"חברות" נוצר כתוצאה מהפער הגדול שנוצר בעולם המודרני בין ההתפתחות הביולוגית-פיזית, שחלה לרוב בגיל 12-14 ובין הבשלות הנפשית והעצמאות הכלכלית. הבגרות הנפשית חלה אצל בנות בגיל 18-20 ואצל בנים בגיל עוד יותר מאוחר, והעצמאות הכלכלית חלה בדרך כלל אחרי הצבא ולימוד מקצוע, ולכן ברוב המקרים רק אז יכול בן להתחתן ולקבל על עצמו עול של הקמת משפחה. מאחר שתקופה זאת היא תקופה של מתח מיני, בעיקר אצל הבנים, הרי "חברות" עם השלכותיה זו, כביכול, פתרון טוב לבעיה זו.

זה גם הרקע ללגיטימציה שניתנת בציבור החילוני ל"מוסד" זה, ועצימת העיניים מפגיעתה של המתירנות במערכת הצניעות בין המינים, ובפגיעתה במוסד המשפחה: "חברות" - "כאן ועכשיו". חברות לשם בילוי. ואם כי מושג ה"חברות" שונה בנוער החילוני מ"חברות" בציבור הדתי, הוא חדר גם במידה מסויימת לציבוריות שלנו, וגם כאן הוא בעייתי ולא רק מהבחינה הדתית.

כל קשר, אפילו קשר "אפלטוני", קשר "מרחוק", בין בן לבת, מגביר את המתח ההורמונלי ומעורר תמיד שאיפה להתקדמות נוספת במערכת היחסים. וגם חברים אשר במשך תקופה ארוכה ישבו ולמדו יחד "רמב"ם" או "כוזרי", כעבור כמה חודשים, כל אחד לפי מידת המעצורים שפיתח במשך הזמן, מתחיל להרגיש עניין יותר בחבר או חברה שלו, ואותה ידידות אפלטונית מבקשת לה במשך הזמן ביטוי של מגע כל-שהוא, יהיה מעודן עד כמה שיהיה, והמוח מתחיל להיות עסוק בכך/בת הזוג.

במידה שחברות זו היא בגיל, שניתן לתכנן נישואין, אפילו בגיל צעיר, כלומר אם הבת היא לפחות בת 18, והבן גדול ממנה בכמה

שנים, ואחד ההורים מסוגל לדאוג להם לצרכי הנישואין וסידור ראשוני, הרי חברות זו יכולה להיות תהליך טבעי לקראת הנישואין.

לא אחת נפגשתי ב"זוגות" מבני עקיבא בוגרי-תיכון, שהיו חברים מספר שנים, הוא בחור רציני והיא בחורה טובה, אולם כשהם גומרים את התיכון, והבן צריך ללמוד, והבת צריכה ללמוד, הם שואלים מה ניתן לעשות. הם אינם יכולים להתחתן, ההורים אינם יכולים לעזור, ואז ה"פתרון" עם כל הכאב הוא רק ניתוק, ניתוק מתוך הבנה והסכמה הדדית.

במקרה זה אני ממליצה על ניתוק חד דווקא, שהוא בבחינת ניתוח שעם כל הקושי הראשוני, יש סיכוי שיתגברו על כך (אם הם לא יקיימו ביניהם שום קשר, לא פגישות ואפילו לא מכתבים). ובה במידה שגם בתקופת החברות לא היה ביניהם שום מגע פיזי, הרי המשבר הוא קל יותר.

עם זאת אני מנסה לעודד אותם שבמקרה שתעבורנה כמה שנים ואף אחד מהם לא יתחתן הם יוכלו לחדש אחר כך את הקשר בתנאים של בשלות כלכלית וחברתית.

חברות בגילאים הצעירים

אולם יש לציין שבדרך כלל כשמדברים על "חברות" הכוונה איננה דווקא לבני/בנות י"ב. בימינו הבעיה היא גם של גילאים הרבה יותר צעירים, החל מכיתה ט', ואולי אפילו לפני כן. כאן הסכנה היא שנערים-נערות אלה רוכשים להם מושגים מסולפים ב"אהבה" הן בהתייחסות למהות והן בהשפעה השלילית על האופי שלהם.

נערים ונערות שיש להם חברים - עיקר מעייניהם קשורים ב"חבר" וב"חברה". העיסוק בנושאים נוספים של לימוד, עיון, אמנות וחברה יורדים למדרגה שולית. השיחות לעתים קרובות הופכות להיות זולות יותר, לפעמים גובלות עם ניבול פה, בדיחות ואנקדוטות, והאישיות של בני הנוער נהיית קלילה יותר.

הבן שמציע לבת חברות, מכיוון "שהוא אוהב אותה", רואה את מערכת היחסים השטחית הזאת כ"אהבה", כי באותה שעה הוא מרגיש ביחס אליה משיכה חזקה, כאילו זה רגש עמוק וחזק, אך אחרי כמה זמן, כשהעניין נפסק מכיוון שבגיל זה התחלופה גדולה מאוד

(בממוצע חצי שנה) והאהבה פגה, לומד הנער או הנערה, ש"אהבה" זה עניין שבא והולך ועולם ההרגשה נהיה שטחי יותר מחברות לחברות.

בת, גם בגיל צעיר, הרבה פעמים חושבת שאותו בחור שהוא חבר שלה, הוא הינו נסיך חלומותיה. היא מאמינה בו ומקווה שלקשר שלהם תהיה המשכיות. אבל הבחור הרבה פעמים מלכתחילה רואה את מערכת היחסים שלהם כארעית, הוא יודע שזה זמני, כי הקשר הנפשי היציב ביחס אליה לא קיים בתודעה שלו כלל, וכשעבור זמן מה אותו בחור מנתק את הקשרים איתה מסיבה זו או אחרת, הבחורה עוברת משבר נפשי.

כבר בגיל זה הניתוק משפיע יותר על הבת, שעולמה הרגשי עמוק יותר, מאשר על הבן, וברוב המקרים הבן הוא זה שמוצא "נאה הימנה". המשבר שבניתוק החברות מדכא לעתים קרובות את הבת ומוציא אותה לגמרי מעולמה. ואחרי כמה אכזבות כאלה, היא מחליטה לשמור על עצמה, ומלכתחילה לומדת לא להתרגש יותר מדי, לא להתיחס ברצינות ל"אהבה", ואף היא כמו הבן לומדת לזלזל בעולם ההרגשות.

עצם הקשר בין שני המינים מעורר את המתח המיני יותר מאשר אילו היו רחוקים מחברת המין השני. עניין זה חשוב בעיקר לבת. בנות אשר נמצאות בחברה חד מינית מצליחות לפתח את עולמן הנפשי והרוחני, עולם הנפש שלהן שליו יותר והן ממשיכות לחיות את חייהן ללא מתח. ואילו אותן הבנות הנמצאות בחברת בנים והחיות באווירה המתירנית של הרחוב, מתחילות בגיל צעיר להרגיש את העניין הרב בבנים, והן מחפשות יותר את קרבתם.

בספרי "מול מבוכת המתירנות" הדגשתי כמה פעמים את ההבדל בין בנים לבנות בגיל ההתבגרות, שההתעוררות המינית של הבנים מקדימה את ההתעוררות של הבנות, ושמיניותן של הבנות נפשית יותר. (יש המציינים ש-70% ממיניותן של הבנות היא נפשית).

והנה קיבלתי כמה פעמים תגובות מבנים, בני ישיבות תיכוניות וישיבות ההסדר, שנעלבו מהדברים האלה, והכחישו את זה. לדבריהם, גם אצל הבנים היסוד הנפשי חזק יותר, השליטה העצמית חזקה, והמשיכה הפיזית איננה זאת שקובעת.

הודיתי בכך שהם צודקים. הם באמת כאלה. בזכות המסגרת הצנועה של חייהם, הם באמת צנועים. החיים בחברה חד-מינית בפנימייה, ולימודי הקודש, מעדנים את הנפש שלהם, והאישיות שלהם הרבה יותר רוחנית, מאשר הבחור המצוי ברחוב בימינו. זאת היא אישיות מאוזנת, ששולטים בה כוחות הגוף והנפש גם יחד. לכן גם מיניותם מורכבת מיסודות רוחניים והורמונליים כאחד.

והנה השבוע, פעם ראשונה, שמעתי הכחשה של דברי מכיוון אחר לגמרי. ניגש אלי בשבוע שעבר בן אחד מכיתה י"א וביקש למסור לי בשם בנות מסויימות, שאינני צודקת כשאני אומרת שהבנות שלוות יותר, ושעניינן בבנים יותר קטן. הנה הן משתדלות להתנאות ולעשות רושם על הבנים, מכיוון שתשומת לבם של הבנים חשובה להן, והן מעוניינות בחברתם.

גם הפעם הודיתי שהן צודקות: אותן הבנות שנמצאות בחברה מעורבת, וחיות באווירה המתירנית, מאזינות לשירת העגבים ברדיו ונהנות לצפות בטלוויזיה בכל מיני סרטים ארוטיים, הן מגורות ומגרות את עצמן, ומהותן הנשית הטבעית, האמיתית, השלווה, משתנה והן פשוט מרגישות אחרת. האישיות משתנה.

הדרך לחזור לשלוות הנפש הנשית האמיתית היא להתרחק מגירויים ומפגישות-יתר עם בני המין השני במסגרת של "חברות".

על התעוררות היצר

(שיחה בכיתות י'-י"א תיכון מקצועי לבנות)

הקב"ה יצר באדם שני יצרים: את יצר הרעב ואת היצר המיני. יצר הרעב נוצר לשם קיומו של הפרט, והיצר המיני לשם קיומו של המין כולו.

אתחיל בהסבר היצר המובן לנו יותר, יצר הרעב, ואח"כ נסביר מה קורה ביצר השני.

אנחנו כולנו יודעות, שכשתינוק רעב - הוא בוכה.

מה קורה? איך נוצרת ההרגשה הלא נעימה, שגורמת לתינוק להתחיל לבכות?

בקיבה של התינוק קיימים מיצי עיכול. בשעה שהקיבה ריקה ואין בה שום אוכל, המיצים מגרים את רקמת הקיבה וזה יוצר, כנראה, תחושה של כאב קל, הרגשה של אי-נוחות. התינוק מתחיל לבכות. כשאמא מיניקה אותו, המיצים פועלים כבר על האוכל ולא על רקמת הקיבה, האוכל המעוכל חודר לדם, נוצרת הרגשה טובה, נוצרת הרגשת שובע.

כשאני רעבה, מה אני מרגישה? לא נוח לי, לא טוב לי. אני מרגישה שאני זקוקה למשהו. מהי הרגשה זו? האם זו הרגשה גופנית או נפשית? לפעמים אני אומרת "הבטן מקרקרת", אני מרכזת את ההרגשה שלי בקיבה, אבל בדרך כלל, אנחנו אומרים "אני רעב/ה". אני כולי מרגישה לא נוח, קשה לי להתרכז בלימודים, כשאני רעבה. הרגשה זו היא גם גופנית וגם נפשית, כי האדם הוא שלמות אחת, והגוף משפיע גם על ההרגשה, שהיא בעצם נפשית-רוחנית.

אבל כבר אצל התינוק הקטן (שעדיין אין לו שכל), כבר בגיל 5-6 חודשים, הפעילות שלו כבר איננה אך ורק בהשפעת האינסטינקט,

כלומר הפעילות איננה תוצר הבלוטות הטבעיות שלו בלבד.

לדוגמא: אמא צריכה לצאת לעבודה, והיא משאירה את התינוק אצל מטפלת חדשה. מה קורה ברוב המקרים? - התינוק איננו מסכים לאכול אצלה. מדוע?

אף על פי שבכל יום בשעה זאת אצל אמא הוא היה אוכל ברצון את האוכל שניתן לו, וגם הפעם הוא בכה בשעה זאת כרגיל לפני האוכל. כלומר: מבחינה פיזית בלוטות המיץ בקיבה פעלו כרגיל והוא היה רעב, אף על פי כן איננו מסכים לאכול אצל המטפלת.

כשאנחנו מנסים למצוא את ההסבר לכך, אנו אומרים: המטפלת הינה אדם זר. כשהוא רק ראה אותה הוא כבר מתחיל לבכות. התינוק נבהל ממנה. הוא איננו רגיל אליה. הוא קשור לאמא שלו!

המלים האלו "נבהל", "רגיל", "קשור לאמא", האם אלה מושגים גופניים, או מושגים מופשטים-נפשיים? כמובן, מושגים הקשורים לנפש!

והנה הרגשות נפשיות אלו משפיעות גם על הבלוטות. כשקיימת הרגשת פחד מפני הזר, זה כאילו יוצר מעצור. זה משפיע על הבלוטות שתתכווצנה, הן מפרישות פחות מיצים או הורמונים, והתינוק מסוגל להתגבר על הרגשת הרעב ואיננו מוכן לאכול.

נתקלתי פעם במקרה של תינוק בן שנה וחצי מבית שמש שהגיע ל"הדסה" לטיפול. זה היה בימי השלגים בירושלים, והאם לא יכלה להגיע מבית שמש לבקר את התינוק. במשך שלושה ימים התינוק לא אכל כלום (ובקושי הצליחו לתת לו קצת שתייה), עד שאמו הגיעה. מה פעל כאן? הגוף או הנפש? - שניהם כאחד, ובמקרה זה היסוד הנפשי התגבר על היסוד הפיזי.

מכאן אנו לומדים, שאצל האדם אין יצר טהור. היסוד הנפשי משפיע גם על היסוד הגופני ואפשרית גם שליטה ביצר.

מה מעורר אותנו לאכול? האומנם רק הרעב? - לא!

אכלנו ושבענו, וארוחתנו כללה את כל יסודות המזון, וכללה מספיק קלוריות, אך הגישו לשולחן עוגה עם קצפת או גלידה. על אף השובע, מראה העוגה היפה, והריח הטוב שנודף ממנה, מעוררים אצלנו מחדש את בלוטות הרוק ואת מיצי הקיבה ו"מתחשק" לנו

לאכול גם את זה. זאת אומרת: גירויי החושים - אם זה מראה עיניים או זה ריח נעים או טעם משובח של האוכל - גורם לנו שאנו אוכלים יותר מכפי שאנחנו זקוקים לכך. ולא פעם מתברר לנו שעודף הקלוריות שקלטנו הינם לנו לרועץ, והרופאים קובעים לנו דיאטה.

כלומר, על אף התיאבון "הטבעי", כביכול, שהתעורר בנו באותה שעה למראה העוגה המתוקה והטעימה לא היה טוב בשבילנו לאכול אותה, ולא פעם אנו מצטערות אחר כך על שלא עמדנו בניסיון, נכנענו ל"יצר הרעב" של ובגלל זה עלינו במשקל.

גם השימוש שלנו בתבלינים וההגשה האסתטית של האוכל - כל זה בא "לעורר תיאבון", הפירוש, ליצור גירויים ולעורר את מיצי הקיבה, בשביל שנרצה לאכול עוד ועוד.

אדם מושפע, אפוא, מגירויים חיצוניים שמגבירים אצלו את הרעב.

אבל יש גם גירויים הפוכים, גירויים שמפחיתים את פעולת המיצים. רופאי ילדים מדריכים אמהות צעירות לא לעצבן את הילדים בשעת האוכל ולדאוג שיאכלו באווירה רגועה. כשילד מתרגז ובוכה בשעת האוכל, זה "מקלקל את התיאבון", כלומר המיצים פועלים פחות, ולפעמים זה יכול לגרום לו גם לקלקול קיבה או כאבי בטן.

ישנם אנשים שבשעת סבל נפשי או צער אינם מסוגלים לאכול מאותה סיבה עצמה. הצער או הרוגז משפיעים על המערכת הבלתי רצונית, והקיבה מצמצמת את פעילותה.

אנו חוזרים, אפוא, על ההגדרה: אצל אדם אין יצר רעב טהור. היצר או התיאבון מורכב גם ממניעים נפשיים, המגבירים אותו או מחלישים אותו.

נעבור עכשיו ליצר השני - היצר המיני.

כדיוק כשם שראינו שיצר הרעב מורכב גם מגורמים נפשיים-אישיים, אותו דבר חל גם על היצר המיני. אפשר להגביר אותו, ואפשר להרגיע אותו.

אולם תחילה נציין את ההבדל בהתעוררות המינית של בנים ושל בנות.

הקב"ה הטיל את האחריות להמשך קיומו של המין האנושי על הגברים, להם נאמר "מלאו את הארץ וכבשוה" - ו"דרכו של האיש

לכבוש" לכן הקב"ה יצר אותם יותר אימפולסיביים, יותר בעלי מרץ ואנרגיה, ובעלי יצרים חזקים יותר. גירויים חיצוניים משפיעים עליהם יותר מאשר על הבנות. המחזור של הבנות איננו מקדים להופיע במקרה שבת נמצאת בקולנוע, והיא רואה שם תמונות מגרות. כלומר, לא נוצר אצלה שינוי הורמונלי, ואילו ייתכן מאוד שאם בן יראה את אותן התמונות זה יכול לגרום לו לפעילות הורמונלית חזקה יותר, ולהופעת ה"קרי" באותו לילה. זאת גם הסיבה להבדלים הגדולים בין הבנים לבין עצמם. ישנם בנים שאצלם הופעת ה"קרי" יכולה להיות אחת לכמה שבועות, ואילו אצל אחר - אחת לשבוע או יותר. זה תלוי במידת הגירויים שהוא חווה במשך היום. ומאחר שה"קרי" או ה"חלום הרטוב" בלשון בני הנעורים קשור עם חלומות ארוטיים, נער זה, שנמצא במסגרת של גירויים רבים יותר, תופעות אלו רבות אצלו יותר, ומיניותו מטרידה אותו יותר.

מצד שני, מאחר שהאשה היא זאת שנושאת באחריות הממשית לגידול הדור הבא, והיא הנושאת בתוצאות הישירות של הקשרים המיניים, הקב"ה יצר אותה כך, שהיא מבחינה רגשית-נפשית מתעוררת יותר לאט, והיא יכולה בהחלט לעבור בשקט נפשי את גיל ההתבגרות בלי חברת בנים דווקא. בת צנועה ממשיכה בשלוות נפש גמורה עד גיל 18-19 וכך בעצם התהליך היא שלווה יותר, ומסוגלת בכל שלב ושלב להשתלט יותר על הרגשותיה.

כשמדברים בציבור החילוני על מערכת היחסים בין בנים לבנות, על החברויות הקיימות ועל הקרבה בין המינים משתמשים הרבה פעמים לשם הצטדקות או הסבר, במושג "זה טבעי". וכאילו כל מה שכל אחד מרגיש זה "כשר וישר" שהרי הוא מרגיש ככה, אבל זה לא בדיוק כך.

מצד אחד, הטבעיות נוצרת מהתפתחות ההורמונלית המינית של בני הנעורים - הבת מקבלת את המחזור, ואצל הבן מופיעה תופעת ה"קרי" - ובאמת מתעוררים עניין וסקרנות בבני המין השני, אך מצד שני עוצמת העניין והסקרנות תלויה גם ובעיקר במה שכל אחד עושה עם זה. באיזה עולם של גירויים הוא או היא נמצאים.

אבל בשעה שהוא או היא נמצאים בחברה נטולת גירויים, באווירה רגועה וצנועה, בחברה חד-מינית, העדר הגירויים מאפשר להם את השליטה העצמית בשטח המיני וכתוצאה מזה את שלווה הנפש ואת

ההתפתחות של אישיות עשירה, רב גונית. כל האנרגיה המינית - הליבידו - הופכת לעניין בשטחים רוחניים נפשיים של לימוד, של הרחבת האופקים, של עיסוק באמנויות, של עיסוק חברתי פורה, והעניין המיני הופך לעניין של חלומות וציפיות לקראת פגישה עם בן-הזוג בעתיד, על מנת להקים משפחה.

במידה שבני הנוער נמצאים בעולם של גירויים מתמידים, קרבה יתירה בין שני המינים ולפעמים אפילו בעולם של גירויים קיצוניים של תמונות וספרות פורנוגרפית המעוותים את המושגים ומציירים תמונה של מין קיצוני וחולני, במקרה כזה הם מודעים למיניותם, זה מעסיק אותם ותשומת הלב מופנית להיותם יצורים מיניים.

הקב"ה יצר את שני המינים כך, שיימשכו אחד לרעהו, אחרת היה העולם חוזר לתוהו ובוהו. בזכות כוח משיכה זה, מוכנים בני הזוג לקבל עליהם עול של הקמת משפחה. אבל בעולם המתירני מנסים לפתור את הבעיה הזו בצורה אחרת: על ידי הפרדה בין האהבה והנישואין. אם יש לבחור חברה, אז למה לו להתחתן עכשיו? הוא יתחיל לחשוב על נישואין בגיל מבוגר יותר, כשבאמת יהיה מוכן להיכנס לעול משפחה ולהוליד ילדים.

ובינתיים הוא חי בעולם של גירויים, באמצעי התקשורת האלקטרונית והכתובה, עולם המעלה את יסוד האהבה המינית כיסוד לאושרו של האדם, וכשהוא נמצא בחברת בת ומרגיש את המשיכה אליה - הריהו קורא לזה "אהבה".

היסוד לאהבה זו איננו היסוד הייחודי באישיותה של הבת הזאת - אילו במקומה היתה בחברתו בחורה נחמדה אחרת, היה נמשך בדיוק ככה גם אליה. זו תוצאה מהגירויים - מההורמונים הפועלים, "העין רואה והלב חומד" והמעוררים ריגושים מיניים. אז מתחשק לו לנגוע בבת, לנשק אותה בשביל לתת לעצמו פורקן, והתוצאה "אהבה", ללא אחריות כלפי תוצאותיה של אהבה זו. כלומר "אהבה" זו היא גופנית בעיקרה.

עשו בארה"ב מחקר סטטיסטי באוניברסיטאות בין זוגות חברים שחיו יחד. כששאלו את הבנות כמה מהן מקוות להתחתן עם הבנים הללו, שהם עכשיו חברים שלהן, 50% של הבנות ענו בחיוב. כלומר ציפו, שתנאים אלה הם שלב לקראת חיי משפחה בעתיד. ואילו כששאלו את הבנים הם הם חושבים להתחתן עם הבנות הללו רק

שנים- עשר אחוזים ענו בחיוב. זאת אומרת שלושים ושמונה אחוזים מהבנות הישלו את עצמן.

אמנם גם במקרה של נישואין קורה לפעמים ששני בני הזוג מגיעים למסקנה שאינם יכולים או רוצים להמשיך יותר. אך מה ההבדל?

כששני החברים, האוהבים אחד את השני, נישאים, נוצרים תנאים לגמרי אחרים. זאת מערכת חברתית מוכרת ומקודשת. החברה תובעת מהבעל אחריות, לדאוג למשפחה. כי אחרת המשפחה הזאת נופלת למעמסה על החברה.

גם כשישנן בעיות, אנשים קרובים מתערבים. מתחילים לברר מה הסיבות. אולי אפשר לתקן משהו? לשפר את מערכת היחסים? מיעצים עצות טובות, וכשקיימת האהבה הבסיסית, אפשר לפעמים לשנות את הקו, ולעתים קרובות חיי המשפחה חוזרים לתיקונם.

ואילו כשגם כל ההדרכות וההתערבויות אינן מצליחות, גם אז האשה איננה נזרקת החוצה ככלי אין חפץ בו, ללא התחשבות בצרכים הבסיסיים שלה ושל ילדיה. ההיפך מזה הוא הנכון. בכתובה צריכים לכתוב סכום ריאלי. כתובה פירושה אחריות שלמה כלפי האשה שברגע שקורה משהו ח"ו, כשפונים לרבנות והם מחליטים על גירושין, הבעל חייב לשלם לאשה את הסכום הנקוב בכתובתה. הבעל חייב לתמוך באשתו, לפרנס אותה ואת ילדיו.

ומשום כך נישואין פירושם אחריות. נישואין פירושם ביטחון. נישואין פירושם אחריות כלפי האשה, אחריות כלפי הילדים, אחריות כלפי החברה, כדי שבמסגרת של אהבה, אחווה, שלום ורעות בין ההורים יוכל לגדול דור בריא בגופו ובנפשו.

חשיבות יחסי אנוש במסגרת המשפחה

(שיחה בכיתות י"א בבי"ס מקצועי)

- - - הפרשה הראשונה בתורה המדברת על בריאת-האדם מציינת שהוא נוצר "עפר מן האדמה", כלומר יסוד קיומו היה מן החומר, משהו גשמי. בהמשך נאמר שד' נפח "באפו נשמת חיים" ורש"י מסביר "עשאו מן התחתונים ומן העליונים". גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים". הקב"ה הכניס בו נשמה, חלק אלוקה ממעל. כלומר, אדם מורכב גם מן החומר וגם מן הרוח, וקשה לאדם להגדיר את עצמו מהו? האם "אני" פירושו גוף, נפש או שניהם כאחד?

אף על פי כן לא ראה הקב"ה את יצירת האדם כמושלמת. "לא טוב היות האדם לבדו". אמנם הגוף קיים וגם הנשמה קיימת, אבל מציאות זו של היות האדם בעל נפש - מחייבת השלמה. מציאות זו של היות האדם - בעל הנפש - בודד בעולמו אינה טובה. הוא זקוק גם לנפש קרובה. מישהו בעל נפש כמוהו שיחיה על ידו, ושיעזור לו בסיפוק צרכיו הפיזיים והנפשיים כאחד.

ניקח דוגמא: בת הנמצאת לבדה בבית, בעת שמגיעה איזו ידיעה משמחת. היא מחכה בקוצר רוח עד שמישהו יגיע, כדי שתוכל לשתף גם אותו בבשורה הטובה. כשיש מאורע משמח אנחנו שואפים שמישהו ישמח איתנו. אחרת שמחתנו איננה שלמה.

או ח"ו אם קורה משהו עצוב, אסון ח"ו. כשהמשפחה אבלה, היהדות קובעת ימי אבלות. יושבים "שבעה". כל הידידים והמכרים באים ומשתתפים בצער המשפחה. בדברם על אלו שהלכו מאיתנו הם מפיגים מעט את הצער. זה מנחם במעט. שכן האדם בעל-הנפש זקוק לשותפים גם לחוויות הנפשיות שלו. הבדידות היא הקשה ביותר לאדם בכל תקופה בחייו, מיגקות ועד שיבה.

תינוק שגדל ללא נפש קרובה הוא אומלל. הוא איננו מתפתח אפילו

פיזית כמו שצריך. כשאין הוא מרגיש את אהבתה של אמו ואת תשומת הלב שלה, אפילו לאכול אין הוא רוצה. היו מקרים בבתי יתומים שגידלו ילדים ללא אהבת הורים, ע"י המטפלות שהיו מתחלפות כל פעם, וילדים אלה לא הוציאו את שנתם.

על חשיבות היסוד החברתי בגילכן אין צורך לספר לכן. בגיל הנעורים חשוב יסוד זה כל כך, שקוראים אותו "גיל העדר". כולם הולכים יחד. רוצים להידמות אחד לשני. מתלבשים באותה צורה. לכולן אותו איפור, וכד'.

בגיל זה מתחיל להסתמן גם היחיד. הוא מחפש נפש קרובה. מישהו שקרוב אליו, שמבין אותו. בימינו מחפשים פעמים רבות נפש קרובה דווקא בבני המין השני, כאילו רק המין השני יכול לספק את מה שהנפש זקוקה לו.

"רצוני בחבר עכשיו. ואם אהבה - אז אהבה עכשיו. אני רוצה להיות מאושר כרגע". ואם עכשיו הוא הזמן המתאים, כדאי "לתפוס" אותו ולנצל אותו כאילו ה"חיים" הם רק עכשיו - נוסח "חטוף ככל יכולתך".

אבל בנות, בהיותכן בגיל שבע-עשרה, שמונה-עשרה כמו בכל תקופה בחיים, בין אם את בחורה או אשה בגיל עשרים ושמונה, שלושים ושמונה, ארבעים ושמונה, ואפילו בגיל שישים ושמונה, תמיד תהיינה זקוקות בדיוק לאותם הדברים שאתן רוצות עכשיו: נפש קרובה. אדם שתוכלי לאהוב ולהיאהב על ידו, שתוכלי לשתפו בחוויות, ברגשות. אדם רוצה תמיד שיאהבו אותו ויחייסו אליו. על מנת שיהיה לו טוב, הוא צריך שותף לחייו.

פעם כשדובר על אהבה, המושגים היו "אהבה לנצח", אהבה מתמשכת, מתוך יחס לייחודיותה של האישיות ומהרצון להנעים לה ולדאוג לרווחתה.

ואילו בימינו! בראותנו זוג אוהבים ברחוב, שהולכים חבוקים, צוחקים ומתנשקים לעיני כל, נדמה לנו שזאת היא אותה אהבה "בת- השמים" שאין לה גבולות. עובדה!! הם כל-כך אוהבים שאינם יכולים להתחשב בסובבים אותם. האהבה פורצת מבפנים בעוצמה כזאת, שאין בכוחם לעוצרה. אולם למעשה אין זאת אלא "אהבה" שהיא תוצאה מהמשיכה ההדדית באותו רגע ובאה לצורך הסיפוק העצמי הפיזי בעיקר.

סגנון זה של אהבה מוחצנת כבר קיים כמה דורות. באמריקה, לדוגמא, הוא קיים לפחות שלושה דורות. אלינו הגיע קצת מאוחר יותר. אילו אהבה זו היתה מבטיחה את האושר ואת הביטחון באהבה לאורך ימים, הרי משפחות אלו צריכות היו להיות המאושרות והיציבות ביותר. אך למעשה קורה בדיוק ההיפך. יותר ממחצית מן הזוגות מסוג זה מתגרשים, ואנו שואלים: מה קורה כאן? מה קרה לאהבה שהיתה כל כך גדולה בהתחלה?

התשובה על כך נמצאת, כנראה, בעובדה שהנישואין נעשו על יסוד התאהבות. התרגשות-מינית בלי להקדיש תשומת-לב מספקת לאישיות, ליסוד האישי-חברתי, להשקפות ולציפיות השונות של בני הזוג, ובעיקר למערכת של יחסי-אנוש שביניהם.

כמו שבכיתה של שלושים בנות, כל אחת מתחברת רק עם מספר חברות, עם אלו שאיתן היא מוצאת שפה משותפת ועולם רוחני דומה, איתן היא מתקשרת רגשית ונהיית "חברה טובה", ואילו ביחס לאחרות, החסרות את היסודות המשותפים, נוצר מרחק, כך דבר זה מתחייב גם ביחס למועמד לנישואין. בכדי שהבת תוכל לחיות עם בן הזוג 24 שעות ביממה, על מנת שיוכלו לפעול יחד מתוך שותפות והבנה, יש, ראשית כל, לברר כיצד הבחור הזה מתפקד ומתנהג כאישיות.

והנה בימינו בשל העדפת-יתר של יסוד ההתאהבות והמשיכה ההרדית, הצעירים אינם מסוגלים לבדוק כהלכה את כוונותיהם האישיות של בן/בת הזוג. הם כל-כך מסונוורים מקסם הקרבה שביניהם, עד שאין אצלם שום ספק בדבר הבחירה המוצלחת. ואילו לאחר הנישואים כששומעים את שפתו של בן/בת הזוג, כשרואים את התייחסותו בחיי היום-יום לעניינים שונים, וכשמתרבות המריבות על חילוקי-דעות שביניהם, ובעיקר - כשאחד מבני-הזוג רואה של"אהבה הגדולה" אין כיסוי במעשי יום יום קטנים של תשומת-לב ודאגה לרווחתו ונוחיותו של השני, נוצרת אט אט שחיקה גם ביסוד האהבה.

אמחיש את הדבר במקרה שהייתי עדה לו:

נכנסתי למכבסה בעיר לתת בגד מסויים לניקוי. היה שם זוג צעיר - הוא בחור נחמד, היא בחורה יפה. איתם הביאו שמלת חופה לניקוי. למדתי מכאן שזה זוג צעיר אחרי הנישואין. באמצע מו"מ של האשה עם בעל-החנות אמר הבחור משהו שלא שמעתי. ואילו הבחורה ענתה

בגסות: "שתוק! זה לא עסקך!"

הבחור שגעלב, כנראה, בגלל הדברים והטון שבו נאמרו באוזני אנשים זרים, הפנה את גבו ויצא מהמכבסה. הבחורה הלכה בעקבותיו וקראה: "השתגעת? לאן אתה הולך?" אך הוא המשיך ללכת. הבחורה הסתובבה וחזרה לחנות לטפל בשמלה. כשיצאתי אחר כך מן החנות, אמרתי לה: "אם תדברי אליו ככה גם בעתיד, הוא יברח לך" - "שיברח" הגיבה.

אין כל ספק, שאחרי דין-ודברים כזה, המפגש שלהם בבית כבר לא יהיה נעים כל-כך. התוצאה תהיה ויכוח, מריבה, וחילופי האשמות הדדיות. מריבה ועוד מריבה, ומתחיל "ברוגז".

"פתאום" מתברר, שהיה כאן "מקח טעות". שלפני-כן לא הכירו מספיק איש את רעהו. בשעה שהאחד רצה לכבוש את לבו של השני, כנראה, הובלט בעיקר הפן החיובי שלהם, ואילו אחרי זה "בבית" רוצה כל אחד לחיות את הרגשתו הטבעית, ללא שליטה עצמית, ואז מתגלה האופי האמיתי שלו. בן הזוג מרגיש את עצמו מאוכזב ומרומה, כביכול, והאהבה ההדדית הולכת ונשחקת.

בהתחלה אמנם היתה האהבה חזקה מאוד, אך אם השטח הבין-אישי איננו חיובי ואינו מטפח את האהבה הקיימת, גם השטח האינטימי נפגע. האהבה האנושית מושפעת גם מההתייחסות הנפשית (שלא כמו אצל בעלי החיים) ובמשך הזמן אהבה שאין עימה יסודות נפשיים - תשומת לב והתייחסות אישית - פוחתת והולכת. כי אצל האדם היסוד האישי-חברתי הוא גורם לחיזוק או ח"ו להחלשה של יסוד האהבה וכשהפער בין השנים הוא קיצוני יש לזה השלכות גם בסטיסטיקת הגירושין.

כשביל למנוע את כל זה יש בעוד מועד ללמוד לתפקד יפה מבחינה חברתית ע"י תשומת לב ועזרה לזולת, ולצאת מתוך האגוצנטריות - התרכזות ב"אני" והצמצום האישי ולבחון את החבר - בבוא העת - לא רק בהתאם ליופיו אלא גם בהתאם לאופיו.

בס"ד, כ"ח חשוון ה' תשנ"ג

לכבוד הרבנית נריה

שלום וברכה!

החלטתי לכתוב לרבנית בבקשה לייעוץ ועזרה אחרי שקראתי את ספרה "מול מבוכת המתירנות".

שאלתי עוסקת, כמובן, בנושא שבינו לבינה.

הבעיה שמטרידה אותי כבר הרבה זמן היא שבשל היות סניף בנ"ע מעורב נוצרים קשרים עם בנים, בני גילנו ומעלינו. (אצלנו בסניף לא מקובל המושג של "חברות" או "יוצאים קבוע". ישנם אנשים שלא הולכים לקולנוע, הבנות מתלבשות עפ"י גדרי ההלכה, אין נגיעות וכד').

למרות כל ההקפדה היחסית אי אפשר למנוע קשרים אלה, ולרוב אנחנו הבנות נפגעות מהם. אנחנו חושבות על בן מסויים, שהוא בקשר איתנו, שהוא מתאים לנישואין וכד' ואותו בן אפילו לא חושב בכיוון.

סוג הקשר בו מדובר הוא עפ"י רוב קשר רציני, שיחות בנושאי השקפה, אמונה, פוליטיקה וכד' ולכן זה גם מאוד סוחף כי סך-הכל, לכאורה, זה נראה בסדר גמור, כי אין כ"כ קלות ראש וכד'.

אחרי שתיארתי את המצב ארצה לשאול כמה שאלות:

א. מה צריך לעשות במקרים הללו, האם ליצור קשרים הדוקים עם בנים הנראים רציניים?

ב. איך אפשר להימנע מדבר כזה, שהרי זה כמעט בלתי נמנע (מניסיון)?

ג. ישנו איזה בן שאני בקשר איתו, ואני לא יודעת כיצד לגרום לזה להפסיק או בכלל מה לעשות?

- - - הערת אגב: אני מאמינה ויודעת את השקפת ההלכה אך קשה לי מאוד ליישם אותה בשטח, במציאות הסניפית, שהרי אם נמצאים בחברה מעורבת אי אפשר להינזר מקשרים עם בנים.

אקווה שאיענה במהרה (אני זקוקה לייעוץ בנושא זה בדחיפות).

בתודה מראש, גאולה

בס"ד, ט"ו כסלו תשנ"ג

ראשית כל, אבקש את סליחתך על האיחור בתשובתי, תכפו עלי הטרדות, ולא הצלחתי להתפנות לכתיבה. ואשר לעצם העניין: לא נתת מספיק נתונים, לא כתבת מה גילך, ומה גיל ה"חבר" שלך?

לכן אני מנסה בקצרה לענות לך "על עיוור".

מאחר שנראה לי שאת עדיין בגיל תיכון, אני חושבת שזה לא רצוי. כי במקרה שגם הבן הוא באותו גיל, או קצת יותר מבוגר, הסיכויים שזה יהיה משהו רציני ומתמשך הוא קלוש מאוד. את בעצמך ציינת, "שאנחנו הבנות נפגעות מכך" ו"אותו בן אפילו לא חושב בכיוון", ואני מוסיפה לא רק "לא חושב בכיוון" אלא אפילו לא מסוגל לחשוב, מאחר שבן בגיל זה עדיין פחות בשל ברוחו מאשר בת בגיל זה. וגם אילו היה מסוגל לחשוב ואפילו מעוניין בכך, זו היתה רק אשליה, כי במציאות זה לא מעשי.

בת ברוב המקרים, בגיל 18-19 מסוגלת להתחתן, אם היא בחורה רצינית ומבוגרת מבחינה נפשית, ואילו בן בגיל זה איננו מסוגל להתחתן ולהקים משפחה בגלל בעיות כלכליות, בגלל ההכרח ללכת לצבא ולימוד מקצוע, וממילא אי אפשר להתחתן והתוצאה היא, בסופו של דבר ניתוק, סכל ומפח נפש גדול.

אשר לשאלה השנייה: כשהידיעה היא בהכרה ברורה, שזה לא רצוי לא מבחינת ההלכה, ולא מבחינה מעשית (מאחר שזה לא יכול להיות רציני, ובכל מקרה זה עלול לגרום לסבל בעתיד בגלל ההרגשות שמתפתחות אם זה נמשך, והנתק שעתיד לחול בגלל כורח המציאות), כל זה גורם, שהכרה זו משפיעה גם על מה שמתחת לסף-ההכרה: מתפתחים מעצורים נפשיים, מתפתחת יכולת לשליטה עצמית על ההרגשות וכך אפשר גם במסגרת בני עקיבא להישאר במסגרת של יחסי ידידות, של עניין באידיאל המשותף, של הדרכת בני נוער לקיום תורה ומצוות, ולא להגיע ליחסי חברות קרובים יותר.

אשר לשאלה השלישית: מבלי לרעת נתונים מרובים יותר, אני

מציעה לך לדבר איתו גלויות, לספר על ההתלבטויות שלך, על הנימוקים, כפי שהעמדתי אותם ולומר לו שעם כל הקושי שלך ושלך, את רואה לעצמך הכרח לעשות עכשיו את ה"ניתוח" הזה, ניתוק של קשרי החברות.

בה במידה שדרכך תהיה ברורה לך, שתהיי החלטית יותר, זה ישפיע גם עליו, ואם הוא באמת חבר טוב שלך, ודואג לך, אני מקווה, שהוא יסכים לשתף פעולה ולהקל עליך את ביצוע הניתוק.

ואם בכל זאת על אף ההסברים שלך, הוא יחלוק על כך, וירצה להמשיך, זה יהיה ביטוי לכך שבעצם הוא מעוניין בחברתך בגלל ההווה, ולא בגלל העתיד. בגללו אין את צריכה לוותר על העיקרון, ואל "תרחמי" עליו. הוא יעבור את תקופת המשבר ביתר קלות ממך: הוא יקדיש את עצמו יותר ללימודים, לעבודה, לסניף, או ימצא לו בהקדם חברה אחרת.

בכל מקרה, אם הכאב והצער יהיו אמיתיים, יש לו ולך האופציה, שאם תוך שלוש או ארבע שנים אף אחד מכם לא יתחתן, תנסו להיפגש מחדש, כששניכם בשלים ומבוגרים יותר, ומסוגלים גם כלכלית להקים משפחה.

כברכה ואיחולי כל טוב,

רחל גריה

בס"ד, אור לי"ד שבט תשנ"ג

לא.ש.ש. - השלום והברכה !

סלחי לי, שבגלל הטרדות איחרתי בתשובתי, ובגלל סיבה זאת עצמה - עלי לקצר.

תופעה זו שאת מזכירה, שחברתך שהיא עכשיו בת 15-16 "נדלקה על בן אחד, ושהיא חושבת עליו כל הזמן", זו תופעה שקורית לעתים קרובות אצל בנות-העשרה.

זו מזיגה של מציאות ודמיון גם יחד, שבדרך כלל מצליחה להוציא את הבת מעולם המציאות, ומכניסה אותה לעולם של חלומות בהקיץ.

את גם מוסיפה שהיא מוטרדת, מכיוון שאיננה יודעת "אם גם הבן 'נדלק' עליה וחושב עליה כל הזמן?"

מכאן אני למדה, שאילו התשובה על כך היתה חיובית היא היתה, כמובן, מאושרת יותר, וזה היה מוסיף לה הרגשת ביטחון.

את שואלת שאלה הלכתית:

(א) האם יש איסור בהרהורים אלה מבחינת ההלכה?

(ב) כעצם, מדוע זה אסור?

(ג) מה היא צריכה לעשות?

אשר להרהור, כמו בכל שטח, קשה לאסור על הרהור, צריך רק להשתדל להימנע מזה.

ההרהור עצמו משפיע על הנפש, כפי שציננת בדבריך, הבת מבחינה רוחנית עסוקה בזה כל הזמן: "כל הזמן היא חושבת עליו".

ואם היא חושבת עליו, ומותה עסוק בזה, הרי אין במוחה ובנפשה מקום לדברים אחרים, החשובים יותר להתפתחותה הרוחנית-נפשית, כגון לימודים, קריאה, עסקי אמנות, חיי חברה וכד'.

אילו היה מדובר בבחורה בת 18-19 לפחות, היה אולי מקום לחשוב, שאולי יש סיכוי שהתעניינות זו תהיה הדרית ויוכלו אי"ה להגיע בשטו"מ גם לחופה, ולהקמת משפחה, במקרה שהם ימצאו גם שפה משותפת, הבנה הדרית, ולא רק התלהבות ו"אהבה" המשולה כאש "היא נדלקה". אש זו שורפת-מזיקה ואינה מחממת ומאירה.

א) במקרה זה שאת מתארת, ההתעניינות והקשר אם ייווצר הוא כולו שלילה, כי הוא מפתח בטרם עת את העניין והמתח המיני, ומרחיק, כפי שכבר ציינתי, את ההתפתחות הנפשית-רוחנית.

ב) האיסור הוא: "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", כי ההימנעות מכך עוזרת לשלוות הנפש של הבת וגם של הבן. מפגשים הדדיים במשך הזמן יוצרים את המתח ומגבירים את הרצון להתקרב יותר ויותר, איש אל משנהו.

ג) לשאלה השלישית 'מה לעשות' התשובה היא:

להשתדל להבין, שזאת היא חולשה מיותרת, שיש להתגבר על כך, ולהתרחק מזה.

ביתר הרחבה דיברתי על כך בספרי "מול מבוכת המתירנות" שהופיע בהוצאת "ספריית בית-אל".

השתדלי להשיג את הספר והמליצי בפני חברתך לעיין בעיקר בפרק "בינו לבינה" מעמוד 44-50. (כדאי גם לעיין בעמודים 25-66, העוסקים ב"שנים של הכנה לעתיד").

עצם ההכרה והביטחון שהעניין מאוד בעייתי יעזור לחברתך להתנתק מהדמיונות, ולהעביר את שאיפותיה וציפיותיה לתקופה מאוחרת יותר של גיל ההתבגרות, לקראת מציאת בן-זוג מתאים להקמת משפחה.

בברכת איחולי כל טוב והצלחה רבה,

רחל גריה

בס"ד

לרבנית גריה

בקשר לעבודתי על הנושא "חברות" רציתי לשאול אותך כמה שאלות.

א) בימינו בחברה מעורבת - "כני עקיבא" החיכוך עם בנים גדול מאוד. מה קורה עם זוג חברים בגילאי 17-18 שאינם חושבים על

חתונה בגיל כ"כ צעיר, אך רוצים לשמור על קשר, כי אולי בכל זאת זה השידוך הנכון?!

(ב) כיצד אפשר להחליט בגיל כזה אם המטרות רציניות או לא, כי הרי זהו הבסיס להמשכת החברות?

(ג) במאמרים הרבים שכתבת התייחסת הרבה לצד הנפשי - לנזק שנגרם לבן ולבת בעקבות החברות וכד'.

מה מטרתך בכך? (כלומר האם רצית להראות - כיצד "ההלכה צודקת" או שרצית להעביר מסר זה גם למי שלא מקיים מצוות?)

תודה רבה,

מירי ב.

בס"ד, כ"ו שבט תשנ"א

למירי ב. השלום והברכה!

אני מבקשת את סליחתך על שלא עניתי עד כה.

(א) בנוגע לזוג חברים בגיל 17-18, שאינם חושבים על חתונה בגיל כל כך צעיר, אך רוצים לשמור על קשר, כי אולי בכל זאת זה השידוך הנכון.

החשובה היא מאוד אינדיבידואלית וקשורה בכמה גורמים.

(א) הדבר הראשון, מידת הבגרות הנפשית והרצינות האישית של כל אחד מהם.

(ב) מה גישת ההורים לנישואין בגיל כה צעיר, ומה היחס לבן/בת הזוג?

(ג) מה מצבם הכלכלי של ההורים, באיזו מידה גם במקרה שהם מסכימים ומעודדים את הקשר, הם מסוגלים לעזור גם לזוג הצעיר מבחינה כלכלית, לפחות בשנים הראשונות אחרי החתונה.

במקרה שהתנאי הראשון קיים, ושניהם מבינים, שנישואין זה דבר רציני ומחייב, ומצד שני הם גם מסוגלים להבין (אחרי הסבר לפחות) ששמירת קשר, פירושו מעורבות רגשית הגדלה והולכת מצד אחד, והרגשת תסכול וסבל אם הם אינם יכולים להתחתן בגלל העדר כל

בסיס כלכלי. הריני ממליצה לטובת שני הצדדים, להשתדל ולא להמשיך להתקשר עוד ועוד, שאז הסבל גדל והולך, ומוטב לעשות את הגיתוח הקשה, להינתק טוטלית מתוך הסכמה הדדית.

מוטב להחליט ביניהם שברגע זה הם מנתקים מתוך הבנה הדדית את הקשר, ולהשאיר את ההחלטה לתקופה מאוחרת יותר.

במקרה כזה קיימות שתי אפשרויות:

(א) בגלל ההתנתקות ברוב המקרים הקשר הרגשי פוחת ונחלש, ובמשך הזמן כל אחד הולך בדרכו ויכול למצוא לו בבוא העת את בת/בן זוגו. (ברוב המקרים הבת מתחתנת יותר מוקדם עם מישהו אחר).

(ב) הם מחליטים לקחת להם פסק זמן של מספר שנים, והיה אם הבת אינה מתחתנת בינתיים, יכולים לחדש את הקשר מאוחר יותר בשעה שהם שניהם בשלים יותר לנישואין גם מבחינה סוציו-אקונומית, כלומר מסוגלים להסתדר לבד, ולהיות עצמאיים.

נימוק נוסף, עם ההתבגרות הם מסוגלים יותר טוב לבחון את מידת ההתאמה שביניהם באותה שעה, אחרי הימצאותם בתנאי חיים שונים במשך תקופה זו, שמשפיעה בלי ספק, גם על אישיותם וגישותיהם לסוגיות השונות של החיים.

(ב) לשאלתך השנייה: כיצד אפשר להחליט בגיל כזה, אם המטרות רציניות או לא, והרי זה הבסיס להמשך ה"חברות"?

באמת נכון, שבגיל זה רוב בני הנוער אינם יכולים לקבוע אם המטרות רציניות, וגם אם בגיל זה לפעמים זה נראה כך, הגורם לכך הוא, שהפגישות התכופות יוצרות את המשיכה ההדדית, את הרצון בבילוי משותף, ולכן נדמה להם שהם באמת מאוד קשורים איש לרעהו.

אולם בהמשך הדרך, לעתים קרובות כל אחד מתפתח בדרכו המיוחדת, בני הנוער משתנים, אישיותם מתגבשת באופן שונה קצת מכפי שהיו בגיל צעיר יותר, ואז הם חדלים למצוא עניין אחד ברעהו. לפעמים גם עצם שינוי מקום המגורים בגלל הצבא, או מקום הלימודים שמשתנה, יוצר מרחק פיזי, שיוצר גם את הנתק הרגשי.

(ג) לשאלתך "מה מטרות הדברים שלי על הנזק שנגרם לבן ולבת

בעקבות החברות וכו'. האם הרצון להראות כיצד "ההלכה צודקת" או הרצון להעביר מסר זה גם למי שלא מקיים מצוות?

באופן טבעי נער או נערה צעירים חיים רק את הרגשת הרגע ואינם מסוגלים להגיע למסקנה, שמוסד ה"חברות" והקשר הקרוב בין המינים יש בו גם מן השלילה, ועלול להזיק לחיי המשפחה מחר, בעיקר אם חסר להם המעצור ההלכתי.

המטרה שלי היא שכל הצעירים בין הדתיים ובין החילוניים, יוכלו להבין את הנקודה הזאת של הבעייתיות שבדבר, ואפילו הנזק הנפשי, שעלול להיגרם, כדי שהבנה זו תוכל לשמש כגורם עוצר שישפיע גם על הרגשותיהם ושיקוליהם.

הבת הדתית לאן ?

(שיחה בפני כיתות ט'-י' אולפנית נתניה)

שמחה אני על קביעת נושא זה, כי הוא חשוב בעיקר בימינו, כשאנחנו, הציבור הדתי והנוער הדתי, חיים בשני עולמות כאחד.

מצד אחד אנחנו חיים ברחוב של היום באווירה החילונית, מה שאחרים קוראים אווירה "מודרנית", "מתקדמת", בדיוק כמו הנערה החילונית השכנה, הגרה בבית שלנו או זאת שלומדת בביה"ס הכללי שעל ידנו. אווירה זו, בדינמיות שלה, ובהתמדה המתמשכת שלה עושה לנו "שטיפת מוח" אינטנסיבית.

מצד שני אתן לומדות ב"אולפנית" תורנית, כיוון שברור להוריכן ולכן, שלנו הציבור הדתי יש ערכים, יסודות ומטרות שהן שונות לגמרי מהעולם הזה "המודרני" שמסביבנו. שניות זו מסבכת את המערכת בתוכה אתן חיות, ומחייבת באמת את בירור השאלה "לאן מועדות פניה של הבת הדתית?"

לפני שאתחיל את דברי בנושא זה, אני רוצה, ראשית כל, לשאול את השאלה הזאת לא את הנערה הדתית, אלא כל נערה בימינו, גם את הנערה החילונית, ואחרי שנדע מה המטרה שלה, נוכל אולי ביתר בהירות לבחון מה מטרתנו.

אני רוצה לפנות עכשיו אל כמה בנות מכן, ולשאול אותן - כל אחת בנפרד - מה היא רוצה להיות בעתיד? - ובכן התשובות הן: עורכת-דין, כלכלנית, מורה, אחות, צבא קבע וכד'. זה מספיק בשבילי כרגע.

אילו ישבו כאן במקומכן בנים, והייתי שואלת את השאלה הזאת, העניין היה הרבה יותר פשוט. כל אחד יודע, שהבעל צריך לפרנס משפחה, הוא צריך להיות בעל מקצוע, ואם הוא אומר מה הוא רוצה להיות בעתיד, יש בהחלט סיכוי שהוא יוכל אולי בעתיד להגיע לכך.

הציפיות של הבנות מעצמן ומהמציאות

עכשיו ננתח את התשובות שקיבלתי. כמה מכן אמרו, שהן רוצות להיות עו"ד, רופאה, וכר', האם הן חשבו על-כך שצריך ללמוד 4 שנים לימוד לא קל, ועוד שנתיים סטאז' - התמחות, וגם לדעתכן אפשר להתחיל ללמוד רק החל מגיל 20-21, אחרי גמר השירות הלאומי או עם גמר השירות בצבא, אם כן הפירוש הוא, אפוא, שאם הבת רוצה באמת ללמוד באופן רציני ולהצליח כמו הבן שלומד במקביל איתה, היא תוכל להתחתן רק בגיל 26-27. ואם היא רוצה להיות רופאה, והיא תצטרך ללמוד 6-7 שנים ואח"כ להתמחות עוד שנה-שנתיים, הרי היא גומרת את לימודיה בגיל עוד יותר מאוחר, ונישואין בתקופת לימוד רצינית כזאת זה בכלל לא דבר קל.

אוסיף עכשיו שאלה: האם הייתן רוצות להתחתן בגיל זה - לא ולא !!

הרבה פעמים, כשלבת יש חבר, והיא אוהבת אותו והיא רוצה להיות בטוחה בו ובאהבתו, היא מתחנת. והנה מתברר, שנישואים אלה משבשים את מערכת הציפיות שלה מעצמה. הבת איננה יכולה להתמסר כל כך ללימודים, כשם שנהגה תחילה, ואילו אותו בן, שיחד ישבו על ספסל הלימודים במשך הרבה שנים, הוא (שהינו עכשיו בעלה) - לומד ומתקדם יפה, ואילו היא "המסכנה" צריכה לפעמים להישאר בבית, לטפל בתינוק, והיא רואה את עצמה כ"מפגרת" אחרי בעלה המתקדם לקראת הקריירה שלו. העובדה שהוא התחתן באמצע לימודיו ושהינו בעל משפחה אינם מפריעים לו, כי גם בימינו האשה היא זאת שנושאת את עיקר העול של בניין הבית וגידול הילדים. לא פעם האשה אחרי נישואיה מפסיקה את לימודיה ויוצאת לעבודה, כדי לאפשר לבן זוגה ללמוד ולהתקדם, כדי שהוא יוכל מחר לפרנס אותה בכבוד.

רואים אנו, אפוא, שהתפתחותו והתקדמותו המקצועית של הגבר הרבה יותר קלה ומבטיחה, ואילו האשה מוצאת את עצמה במציאות שונה לגמרי מהציפיות שלה, העולם שלה נשתנה. זה יוצר אי-נוחות, תסכול, אפילו סבל נפשי.

מתברר שהעניין לגמרי לא פשוט. שני הדברים האלה: הקמת בית

ומשפחה, והקריירה של האשה, לפעמים מתנגשים. שוני זה בין האשה לגבר קצת מגביל את החיים שלנו, אך מצד שני הוא מעמיק אותם, נותן לחיים יותר עומק, עולם רגשי יותר ובעל משמעות.

*

ראינו שהתכנון שלכן לעתיד הוא בעצם כתכנונם של הבנים, המחשבה והשאיפה מרוכזים בעיקר בלימוד מקצוע, בלי לקחת בחשבון את השוני במהותה של האשה ובשאיפותיה להתחתן מוקדם יותר.

בעצם, זה לא צריך להפתיע, כי בעולמנו - עולם ה"יוניסקס", שוויון המינים - בנים ובנות לומדים יחד את אותם המקצועות, מקדישים לכך את אותו מספר שעות, כאילו הכשרת הבן לחיים והכשרת הבת לחיים היא בדיוק אותו דבר. (בעיקר כשלפעמים הבת מצטיינת בלימודים מסויימים יותר מאשר הבן), ואילו במציאות חייה של האשה בעתיד שונים מחיי הגבר.

הבית - היסוד הקובע בסדר העדיפויות

ועתה הבה נחשוב: איזה חלק מהחיים האדם מקדיש לעבודה מחוץ לבית?

בדרך כלל, אדם עובד 8 שעות מחוץ לבית, ואת 16 השעות הנוספות ז"א 2/3 מהחיים, כלומר את רוב הזמן, הוא מבלה במסגרת המשפחה, ולפי זה צריך ראשית כל להכשיר אותו לאותו זמן שהוא נמצא בבית.

אפילו הצלחתו של הגבר בעבודה קשורה במידה מרובה בהרגשתו במסגרת המשפחה. אם הגבר מרגיש טוב בבית, אם הבית מסודר ומספק את צרכיו הפיזיים והנפשיים, אם יש לו אשה נחמדה, מסורה ואוהבת, הוא יכול להצליח בעבודתו מחוץ לבית, כי הוא מסוגל להתמסר לעבודתו ולקריירה בשלוות נפש, מוחו פנוי לכך, נפשו שלוהה ורגועה, וממילא הוא יכול למצות את כל כשרונותיו ולהצליח.

אבל אם ח"ו הבית מעורער, מריבות בו, צעקות בו וכו' גם כשהאדם יוצא החוצה לעבודה, הוא הרבה פעמים מתוח, מעוצבן,

איננו מרוכז כל כך בעבודתו, או מוציא את המתח שלו במסגרת החברתית שהוא נמצא בתוכה, אז זה יכול לפגוע גם בעבודתו. לא לחינם אומר הפתגם: "מאחורי כל גבר מוצלח, ישנה אשה מוצלחת".

לכן נדמה לי, שאפשר לקבוע, שהבית הוא היסוד הקובע בסדר העדיפויות, גם של הגבר ובעיקר של האשה, שרגישה יותר, ושמתח בבית עלול לגמרי להוציא אותה מעולמה הרוחני והמקצועי. לכן יש לדאוג להכין את הבת לכך, שהיא תהיה מסוגלת לבנות בית שליו ונעים, שבו כל אחד מבני המשפחה ירגיש בטוב.

הקמת משפחה כזאת מתאפשרת ע"י מציאת בן-זוג מתאים וקיום יחסי אנוש נעימים, שזה קובע את איכות החיים והצלחה בגידול ילדים.

לכן כל כך חשוב, שכבר עכשיו בגיל זה תהיינה אתן - בנות צעירות עכשיו ונשים לעתיד בע"ה - מציאותיות, שתדענה מה אתן באמת מצפות מעצמכן, מה מזה ניתן להגשים, ובהתאם לכך תדענה מה סדר העדיפויות שלכן.

קריירה או נישואין - מה קודם למה?

בלי שום ספק, עולמנו קשה מבחינה כלכלית, הצרכים מאוד מרובים. אפילו אם מתחתנים עם בחור בן 22-23, והוא כבר מסוגל לצאת לעבודה, גם אז צריכה האשה, בדרך כלל, לעבוד, כדי להשלים את הפרנסה, כדי לשלם את המשכנתא, וכדי להשלים ולקנות צרכי בית בסיסיים, החסרים להם.

ואז, כפי שאמרנו, מתעוררות לפעמים בעיות תסכול. חשוב מאוד לכן לדעת איך האשה הצעירה רואה את סדר העדיפויות בחייה. האם היא רואה - כתוצאה מההכנה בכל שנות ההתבגרות והציפיות שלה מעצמה - את מעמדה המקצועי כעניין שנפשה קשורה בו, ושרק בהגשמתו היא שלמה עם עצמה, ולכן כדאי, ראשית כל, לגמור את לימודיה, אפילו אם זה בגיל 26-28, ורק אחר-כך לחשוב על הקמת משפחה.

או שהיא רואה את נישואיה המוקדמים לפני גמר לימודיה כעניין טוב וחשוב מלכתחילה, כי היא חושבת שהקמת משפחה, היות לה בעל אוהב וילדים נחמדים זה דבר הכי חשוב בחיים, ואז דחיית או

האטת השגת התואר זה עניין משני, שהיא צריכה להתמודד עם זה בתנאים הקיימים, בתנאים של אשה נשואה ע"י האטת קצב הלימודים וצמצום הזמן המושקע בכך.

נדמה לי, שהמסר של העולם המודרני, הדוגל בשוויוניות בין הגבר והאשה מצביע על האפשרות הראשונה: עדיפות לכיוון קריירה תחילה ואחר כך נישואין, ובה צריך להשקיע את עיקר תשומת הלב וההכנה בגיל הנעורים.

*

ההתייחסות במציאות ימינו היא שללימוד מקצוע צריך להתכונן כבר מגיל צעיר לאורך ימים ושנים, ואילו לעניין זה של הצלחה בנישואין והקמת משפחה - הרושם הוא שלכך אין צורך להתכונן כלל, כאילו זה דבר פשוט ומובן וקשור תמיד בהצלחה מרבית.

העובדה היא שבעולם המודרני אחוז הגירושין גדול מאוד. כארצות-הברית זה מגיע כבר למעלה מ-50% ומספר המשפחות, אשר באמת מצליחות לבנות בית יציב, שליו ואוהב קטן והולך. במקביל גדל והולך משנה לשנה מספר המשפחות החד-הוריות, והרי זה מוכיח שאין עניין הנישואין בתנאי העולם המודרני עניין פשוט כלל וכלל.

נראה לי, שהתייחסות-יתר לחשיבות הגורם המקצועי בחיי האשה, זלזול בחשיבות פיתוח אישיות חיובית בעלת מידות טובות, ואי הדגשת היסוד של הכשרת האשה לחיי משפחה מבחינה נפשית ומעשית, הם הגורמים המשפיעים על עיוות מהותה של האשה וחוסר יכולתה של האשה להצליח בכך.

מאחר שאתן עכשיו בגיל ההתבגרות, הקובע במידה מרובה את אישיותכן והשקפת עולמכן, טוב שעוררו אתכן לשאול "לאן?" לאן פניכן מועדות?

אופירה נבון ז"ל: "יש לי רגשות אשם שלא יכולתי להיות אמא במשרה מלאה"

ראיתי השבוע ראיון עם הגב' אופירה נבון (ז"ל, שבינתיים נפטרה). אשתו של הנשיא החמישי למדינת ישראל.

היא היתה נציגת העולם המודרני, במקצועה פסיכולוגית קלינית -

שיקומית של ילדים, גמרה לימודיה בהצטיינות והיה לה סיפוק רב בעבודתה בזכות הצלחותיה.

כשבעלה נבחר לנשיא מדינת ישראל, והיא הפכה להיות הגברת הראשונה במדינת ישראל, היא היתה צריכה להיות האשה המאושרת ביותר במדינת ישראל. לכאורה לא חסר לה כלום: בעל שהוא נשיא, בית נהדר, עוזרות ומטפלות וכבוד, כביכול, הכל בסדר גמור, ואילו היא מציינת שתקופה זו של נשיאות לא היתה פשוטה בשבילה. בגלל מה?

כשנבחר יצחק נבון לנשיא, ב-1978, היו ילדיהם (בת מאומצת ובן שנולד אחרי טיפולים ומאמצים מרובים) בני 4-5.

היא מסבירה: "דווקא אני שהוצאתי את הנשמה, עד שזכיתי להיות אמא נאלצתי להפקיד את שני הילדים שלי בידי מטפלת.

סיירתי בבתי-סוהר, ואצל פצועי צה"ל, ארגנתי בת-מצווה ליתומות צה"ל, הקמתי להקת מחול באילת.

יש לי רגשות-אשם כלפי הילדים, על שלא יכולתי להיות אמא במשרה מלאה".

לדעתה, "אשה הנכשלת בתפקיד האמהות, היא כישלון. בכל תפקיד אחר, יש לך מחליף. אם את לא מצליחה כעו"ד, מורה, רופאה, תמיד יהיה מישהו אחר שימלא את התפקיד. אבל אם את נכשלת כאמא, שום אדם מלבדך לא יכול לתקן את המעוות".

בידי האשה-האם נמסרה המשימה הגדולה ביותר לגדל אדם בריא, נורמלי בגופו וברוחו, שיוכל להתפתח יפה ולבנות את החברה. ילד שמרגיש ביטחון באהבת אם, יש לו כוח לגדול ולפרוח, ודומה אהבת אם לקרני השמש המחממת, ומצמיחה. כפסיכולוגית שיקומית טיפלתי בילדים, ואני מקווה שיש כאלה, שעזרתי להם להתגבר על טעויות שאמם עשתה, אבל בסך-הכל, כאשר האם אינה מעניקה את הבסיס הראשוני, החשוב, המספק - אנחנו, אנשי המקצוע, ידנו קצרה מלהושיע".

וכשנשאלה "אל מה את מתגעגעת בבית הנשיא?" - היא ענתה:

"החלומות שלי עכשיו הם: אני מתפללת, שאזכה להגיע לחתונה של הילדים שלי, ושאזכה לנכדים, זה מה שאני רוצה נורא".

בשעה שאדם נמצא ברגע של אמת, ושואל את עצמו, מה עשיתי, מה הערך העיקרי לחיי, מתברר שהדבר היקר ביותר הוא המשפחה, הילדים. אם האם יודעת שהילדים גדלו, והיא מוסרת אותם לידיים נאמנות של בעל אוהב ומסור, או אשה אוהבת ומסורה, אם היא רואה שעתיד ילדיה מובטח בע"ה, זהו הסיפוק והשמחה העיקריים בחייה. ואם בנוסף על כך היא רואה שגם הם זוכים לילדים, להמשכיות הדורות, הרי סיפוקה גדול עוד יותר.

דברים אלה ממחישים באיזו מידה יסוד האישיות הנשית הוא היות אשה ואם כל שאר הדברים הם רק תוספת, בבחינת תבלין לעיקר. אך אם העיקר חסר, לתבלין עצמו אין ערך. "ראשית כל אני אשה, ואחר כך באים כל הדברים הנוספים, לימוד או מקצוע, שיכולים להעשיר את אישיותי".

*

עד כאן לא עסקתי בנערה דתית, אלא בגישה הנשית הכללית. כל נערה, כל בחורה, צריכה לדעת מה עיקר ומה טפל באישיותה.

נעבור עכשיו לנערה הדתית.

הדברים שנאמרו באופן כללי, מתאימים גם לבת הדתית. אך במידה מסויימת ההתלבטות כאן יותר קלה.

היסוד של משפחה הוא הרבה יותר מבוסס ועמוק אצל הנערה הדתית.

ביהדות, המשפחה הוא יסוד החיים הדתיים והלאומיים. בתא המשפחתי מועברת ההנחלה של הערכים הדתיים מדור לדור: ערכי שבת וחג, מצוות בין אדם למקום ובין אדם לחברו, כיבוד אב ואם, כשרות ובעיקר השטח שבינו לבינה מותחם ומוגדר כאחד משלושת היסודות העיקריים שביהדות: שבת, כשרות וטהרת המשפחה. ולכן מושרש כל כך עמוק העניין של נישואין והקמת משפחה בחברה היהודית.

עצם הגידול בבית יהודי שלם, יוצר כבר את הבסיס והיסוד להקמת המשפחה.

בית יהודי טוב, שבו קיימת מערכת חיובית של דאגה, מסירות והקרבה לצרכי בני המשפחה, ויחס חיובי ואוהב בין אבא לאמא, הוא

עצמו משמש דגם לחיקוי ומעורר לציפיות דומות לקראת העתיד. הילד לומד שעיקר היחסים בבית הם יחסי-אנוש חיוביים וכשהוא מתבגר יותר ולומד שנוסף ליחסים הבינאישיים קיימים גם יחסי-אישות, מושג ה"אהבה" שלו כולל יחסי-אנוש בנוסף למשיכה ההרדית.

*

השטח שבינו לבינה נחשב כמקודש במסגרת המשפחה, וטמא מחרץ לנישואין. בין הברכות הנאמרות מתחת לחופה, נאמר: "אשר קידשנו במצוותיו, וציוונו על העריות, ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין".

בכדי שהחתן והכלה יוכלו לזכות בחיי משפחה מקודשים שעליהם נאמר "זכו - שכינה ביניהם", הם צריכים:

א) ללמוד מגיל צעיר להתנהג בצניעות, ללמוד לשלוט על היצרים המתעוררים, ולהפנים את כל הציפיות לקראת האחד/האחת אותן/אותה ירצו בע"ה להקים את משפחתם בעתיד.

העובדה שמצפים לאחד, מאפשרת לגייס את הכוחות הנפשיים להתעלם מכל מיני פיתויים של חברויות זמניות, המקובלות בחברות שונות.

ב) להשתדל לפתח אישיות חיובית, המקיימת מצוות בין אדם לחברו, הפתוחה לצרכי הזולת, ושאינה מרוכזת אך ורק ב"אני", כדי שתהיה מסוגלת להקים משפחה שתשרור בה "אהבה ואחוה ושלוש ורעות".

בת שבגיל הנעורים מקפידה על שני יסודות אלה, מסוגלת להגדיר לעצמה מה הן הציפיות שלה ממועמד לבן-זוג בעתיד, מה צריכה להיות אישיותו, כך שיהיה לה קנה-מידה בשביל לבחור את המועמד לנישואין.

בחינת האישיות של בן/בת הזוג הוא עניין ראשוני במעלה, כי זה קובע את המערכת החברתית בין בני הזוג בינם לבין עצמם ובינם לבין ילדיהם בעתיד.

הצניעות ביחסים מאפשרת לבחון ולבדוק את האישיות, בלי להיות מסוננורים על ידי ריגושים וגירוים שקרבה יתרה (-התאהבות")

מעוררת, וכך היכולת לשקול טובה יותר.
 כמוכן שגם אם האישיות תואמת את מרב הציפיות, יש לבדוק
 באיזו מידה נוצרת גם ה"כימיה" ביניהם.

*

הדרך הקצרה ביותר בין שתי נקודות היא הישר.
 אתן עכשיו בתחילת גיל ההתבגרות. במידה שאתן רואות כבר
 עכשיו את המטרה, את ה"לאן?" את הקמת הבית היהודי לנגד עיניכן,
 הרי כל התנהגותכן יכולה להיות מכוונת להגיע אליה בדרך הקצרה
 והטובה ביותר של תרגול בצניעות, שליטה עצמית, ובפיתוח יחסי
 אנוש חיוביים לכל אורך גיל ההתבגרות לשם בניין בית ומשפחה
 בע"ה בעתיד.
 בהצלחה !!!

מהו ההבדל בין עבודה לקריירה?

כבר אמרנו שבימינו מרביתן של הנשים צריכות לעבוד: אחדות
 עובדות בגלל אילוצים כלכליים, ואחרות עובדות, מכיוון שהן אוהבות
 את המקצוע.

השאלה היא מהו יחסן הבסיסי לבית, לגידול ילדים, ומה יחסן
 לעבודתן?

האשה העובדת, כדי לעזור בפרנסת המשפחה, כדי לאפשר לקנות
 בגד לילד, או רהיט חיוני לבית, אין ניגוד בין עבודתה מחוץ לבית
 ולעבודתה בתוך הבית. המטרה היא אחת: טיפוח הבית. אמנם זה לא
 קל, ורצוי שכל בני המשפחה, כולל הבעל, ישתדלו להיות שותפים
 לעול, ולעזור כמידת האפשר.

ייתכן שישנה תקופה שהאשה מרגישה שבתקופה זו קשה לה
 לעמוד בעול הכפול מבחינה גופנית או מתח נפשי גדול מדי, ואז יש
 הכרח להוריד עד כמה שאפשר את עול העבודה הנוספת, כדי שהיא
 תוכל למלא את הצרכים החיוניים במסגרת הבית.

אשה שאוהבת את עבודתה וגם מעריכה את היותה עקרת בית, יש

סיכוי שהיא תצליח לעמוד במשימה הכפולה.

למשל, אם האשה היא מורה, שאוהבת את ההוראה, שאומרים עליה "היא מורה בדם", כלומר כל גישה היא חינוכית, והיא רואה בעבודתה יעוד, ועבודתה נותנת לה סיפוק, אשה כזאת על אף העבודה המרובה יותר, עצם הסיפוק נותן לה כוח וחיוניות.

או לדוגמא, רופאה שמרגישה שהיא מצילה נפשות, ושמחה על כך. גם כשהיא עובדת הרבה יותר, העבודה המספקת מאפשרת לה למלא את שני התפקידים כאחד: אשה בעלת מקצוע ועקרת בית. כל זה בשעה שהאשה רואה גם את עבודתה במסגרת הבית, כחשובה ומחייבת.

אבל אם אותה מורה או אותה רופאה מזלזלות בתפקיד של עיסוקים בצרכי הבית. אם הן רואות חשיבות רק בעבודתן, במקצוע שהן עוסקות בו, וזה בשבילן עניין של "קריירה", כלומר אמצעי לקידום המעמד האישי שלהן בחברה, בזכות היותה בעלת מקצוע מעולה, כאן ההערכה מבחוץ היא המניע העיקרי, כי כאילו כל כבודה האישי קשור במעמדה המקצועי-חברתי. ברוב המקרים אין לזה סוף, רוצים להתקדם עוד ועוד. אשה כזאת משקיעה את כל מרצה, את כל כוחה בעבודה מחוץ לבית, בשבילה הולדת ילד נוסף זה על חשבון הקריירה, מפריע לה בתוכניותיה, ולכן היא מעוניינת להימנע מזה.

כשהיא חוזרת אחרי העבודה - מחוץ לבית - הביתה, היא כבר מרגישה שהיא את ה"יומית" שלה כבר עשתה. עבודת הבית עכשיו זה כבר עול נוסף מיותר.

כשמשום מה היא חייבת להקדיש לצרכי הבית והילדים יותר זמן, זה מתסכל אותה ומעצבן. אז היא "מקטרת", כי זה מפריע לענייניה.

מצד אחד הילדים מרגישים כאילו הם המפריעים, ה"מיותרים", ואילו מצד שני הדור הצעיר הגדל בבית כזה, לומד מכאן לזלזל מלכתחילה ב"בעלי ביתקייט" (=צרכי הבית) ומתחנך לראות במקצוע את היסוד העיקרי בחיים.

*

יש קריירה, יש מעמד ויש ייעוד

יעוד האשה הוא, ראשית כל, הקמת בית ומשפחה, ובהתאם לכך מעמד האשה יוצרת הבית, הדואגת לבני משפחתה - לבעלה ולילדיה - הוא מעמד חשוב ונכבד.

הציבור המודרני רואה בחברה, שבה מספר הנשים העובדות מחוץ לבית גדול יותר, כחברה מתקדמת וחברה מפותחת יותר ומעודד את זה מאוד. "לא רק עיסוק בבית עם הסירים, עם החיתולים, עם תינוקות!" - "שחרור האשה" מכבלי הבית!

חשוב שהאשה תדע להעריך את תפקידה כעקרת בית, כיוצרת בית, כשותפת להקמת הדורות הבאים.

אם הקב"ה מעניק לאשה כישורים, כוחות נפש וגם בריאות הגוף שמאפשרים לה "שלא יכבה בלילה נרה" והיא מצליחה לעמוד במשימה הכפולה והמכופלת, גם של בית וגם של מקצוע, ב"ה על כך, וכל הכבוד לאשה המנצלת את כישוריה וכוחותיה.

אך אם אין אילוץ כלכליים, והאשה מוכנה גם להוריד את רמת החיים ולהסתפק במועט, ובלבד לגדל עוד ילד ועוד ילד, ומוכנה להישאר בבית עם הילדים, לגדלם ולחנכם, והיא מוצאת בזה אושר וסיפוק, אל נראה אותה כאשה "פרימיטיבית" ח"ו, שאינה צועדת עם הזמן.

להיפך. עבודתה החינוכית עם ילדיה מעשירה את נפשה. עולמה הנפשי והרגשי עשיר יותר, וביתה מחנך ליחסי-אנוש ערכיים יותר משכנתה ה"מודרנית", בעלת הילד או שניים, המספקת לילדיה חדר לכל ילד, מרב המותרות, משחקים למכביר, ושבהכרה ומתחת לסף ההכרה לומד, שהוא "מרכז העולם", והכל מגיע לו, ומשום כך מחר בצאתו לרחוב-החיים הוא איש האידיאולוגיה של "אני, כאן ועכשיו".

"אני" - למעני נוצר העולם, העולם מתחיל ממני. "כאן" - לא מעניין אותי מה שנעשה מסביבי, צרכי החברה, העם, העיקר זה צרכי אני וזכויותיי. "עכשיו" - לא מעניין אותי העבר של העם ולא עתידו, ובלבד שאוכל ליהנות עכשיו מחיי.

לא בכדי קבעו רבותינו ברכה לאשה "שעשני כרצונו", שמשמעותה "אני מודה לא-ל, שעשני אשה", שיודעת 'מה חובתי בעולמי ורואה את עיקר תפקידי בבניין בית נאמן בישראל, בגידול

דור בריא בגופו ובנפשו, ממשיך חולייה נוספת בשרשרת הדורות של עם ישראל".

מה זה שידוך ואיך זה "מסתדר"?

שידוך זו שיטה להכרת בחור או בחורה שהמפגש איננו לשם בילוי, אלא לשם היכרות למטרת נישואין.

למשל, אם יש לך אח, ויש לו חבר טוב, לך יש בת-דודה שלדעתך מתאימה לחבר שלו, אחיך מציע לחבר את בת-הדודה שלו: מספר עליה, על תכונותיה, על כישוריה, על מראה ומציע לחבר שלו להיפגש איתה. "תנסה להיפגש".

כשמציעים שידוך - אין מסתפקים בהצעה לבד. ההורים משני הצדדים מתעניינים, בודקים ושואלים אצל החברים, השכנים והמורים לשעבר, איך הוא המועמד כבן-אדם. חשוב לדעת מה הרקע האישי שלו, האם הוא כשרוני, האם הוא בעל מידות, איך הוא מבחינה חיצונית, גבוה או נמוך, נאה או לא, האם הוא אדם עם מצבי-רוח, או לא? שאלות שהתשובות עליהן יכולות לקבוע מחר את איכות החיים במשפחה.

ואם זה מתאים לכאורה, מציעים להיפגש.

אם בשעת הפגישה ההרגשה היא כבדה ולא נוחה, השיחה איננה קולחת או שיש מרחק בין ההשקפות - אין כימיה - היא איננה מתאימה לו או הוא איננו מוצא חן בעיניה, במקרה כזה בסוף השיחה, אם הוא שואל מתי לקבוע את הפגישה הבאה, היא מציעה לו להתקשר בטלפון. וכשהוא מתקשר היא אומרת, שהיא חושבת שאין הם מתאימים אחד לשני, אומרים יפה "שלום" ונפרדים בלי לפגוע איש ברעהו.

גם אם נפגשים פעם פעמיים, אין זה אומר שמחר מתחתנים. בפגישות מנסים רק להכיר איש את רעהו ע"י שיחות. מדברים בנושאי משפחה, שואלים על העבר, מתעניינים על בני המשפחה, ומתוך כך לומדים איך הוא מתייחס לבני אדם. אם הוא ביקורתי מאוד, מדבר בגנות האחרים או שיש לו עין טובה, והוא מחפש את הצד החיובי שבאדם.

ישנם כאלה, שרוצים כאילו להבליט את החיוב שבעצמם ע"י פגיעה בזולת, אך למעשה שחצן מסוג זה איננו שותף רצוי לחיי משפחה. ייתכן שמחר גם בבית ירצה להרגיש את עצמו כחשוב יותר על ידי זה שיזלזל באשתו ויקניט אותה.

אך אם הם נפגשים כמה פעמים ונעים להם לשבת יחד, השיחה קולחת, וישנה שפה משותפת, השקפות משותפות, פירוש הדבר, שהכימיה מתחילה לפעול ביניהם. וגם אם הם אינם מתאהבים בן-רגע, הרי הם נפגשים עוד פעם ועוד פעם, בוחנים איך העניינים מתפתחים ביניהם, ובמקרים רבים מתברר שגם אם בהתחלה היה קיים רק השיקול ההגיוני-השכלי, הנה במשך הזמן מתחילות לפעול גם ההרגשות.

אם אחרי פגישה יש רצון להיפגש שנית, כשכבר מתחילים לחכות-לצפות לפגישה הבאה, כשלקראת הפגישה קיים מתח חיובי, קצת שמחה, המחשבות מתחילות לעסוק במועמד, חווים מחדש רגעים מסויימים, נזכרים באמרות מסויימות, זה סימן שהכימיה פועלת יפה, העניין הרגשי מתקדם, החיבה מתפתחת, ואפשר להחליט.

בדרך כלל, הבחורים הם הראשונים שמגיעים למסקנה ש"זהו זה!" ואילו הבנות, שהן בדרך כלל בעלות מעצורים חזקים יותר, ומצד שני מצפות להתרגשות גדולה יותר, הן הממשיכות עדיין להסס. במקרים כאלה יש לעודד אותן לא לפחד ולהתקדם.

עיקר האהבה מתפתחת אחרי הנישואין

ראוי לציין, כי אם בן/בת הזוג סימפטי/ת בעיניך, אם קיימת הערכה וחיבה, וההרגשה במפגשים נוחה, ואפילו נעימה, גם אם עדיין אין הרגשה של אהבה עמוקה או התאהבות, כשם שרואים ברחוב, (ואולי הבנות מצפות לכך במעמקי נפשן, בשביל לדעת שאמנם זה "מן השמים") - אפשר כבר לקבוע את האירוסין, כי היחס החיובי בעצם כבר קיים, והצד הרגשי העמוק יותר יבוא ויתפתח אחר כך.

אין לצפות שזוג צנוע, שפיתח מעצורים חזקים בימי נעוריו, שהפגישות הן רק על רקע של שיחות, ושאיננו נוגע אחד בשני, יוכל להרגיש את עצמו "מאוהב מעל לראש" (בהתאם לציפיות שלה). העדר הרגשה זו עכשיו איננה צריכה להפחיד ולמנוע את ההחלטה

להתארס ולהתחתן, כי עם ההחלטה על האירוסין כאילו ניתן אור ירוק ללב, המתיר לפתח את ההרגשה.

הדיונים על עניינים משותפים לקראת החתונה, גם הם מקרבים את הלבבות, ועד לחתונה כבר מרגישים חיבה הדדית והרגשת קרבה שגדלה והולכת, ועיקר האהבה מתפתחת בע"ה במסגרת הנישואין, בתנאי חיים נורמליים של משפחה.

מזל טוב !

איך בעינייך לימוד תורה כסגנון חיים ?

השואלת היא כנראה בת שחיה בסביבה ששם ישנם בני ישיבה שלומדים בישיבות עד גיל מבוגר, והאשה היא הנושאת היחידה בעול פרנסת המשפחה, גם כשישנם מספר ילדים בבית.

יש, ראשית כל, לציין, שאיכות החיים של משפחה, שכראשה בן-תורה, הם חיים של תורה ומצוות, קיום מצוות בין אדם לחברו ובין אדם למקום, יחס הערכה לאשה - עקרת הבית ויוצרת הבית - וישנן הרבה גשים, שמוכנות ברצון לשאת בעול של עבודה מתוך לבית, בכדי שהבעל יגדל בתורה, ויוכל אחר-כך להשרות מרוחו על הבית וגידול הילדים.

ולכן כשנפגשים עם בן-תורה, המציג את עצמו, כמי שרוצה ללמוד כל ימי חייו ומעוניין שאשתו תעבוד אחרי החתונה, יש לבדוק יפה יפה מהי מהותו האמיתית, האם הוא שייך לאלה, שאינם לומדים כל כך בשקידה, אבל ממשיכים ללמוד לאורך שנים בגלל נימוקים מנימוקים שונים, או שהוא באמת בן-תורה ממש, בעל כשרון רציני, הלומד בשקידה, והוא בע"ה יוכל בעתיד להיות רב, או דיין, או ר"מ בישיבה, בן-תורה ש"תורתו אומנותו" ויוכל בע"ה במשך הזמן גם לעשות את תורתו אמצעי לפרנסתו.

גם נתון כזה כדאי שייכלל במסגרת השיקולים של הבת בשידוך לחיוב או לשלילה.

ראיון עם נציגות כיתה י"א ישורון - פתח-תקווה

במסגרת "ערוץ ישורון"

שאלה: מה תפקיד האשה? קריירה, בית, הקמת משפחה?
תשובה: תפקידה למלא את חובותיה, כפי שהקב"ה יצר אותה, עם הייחודיות שבה.

כל אשה ואשה היא ראשית כל בן-אדם. יש לה כשרונות משלה, כישורים משלה, נטיות משלה, והיא יכולה למלא את תפקידה בעולמה באופן הטוב ביותר, בשעה שהיא נותנת לכל הכוחות הפנימיים שלה ביטוי. אם כן, "מאחר שנולדתי אשה, יש לי ראשית כל, תפקיד של בניין בית ומשפחה. לבטא על ידי זה את הנשיות שלי, את השאיפה לאמהות".

בימינו חושבים שבניין בית זה עניין שיכול להיעשות דרך אגב. אפשר שהכל יתנהל כמו עד כה, "רק התחנתתי" ו"הבית" יוצר מאליו. כדי שבית יהיה ראוי לשמו ויספק את הצרכים הנפשיים והפיזיים של שני בני הזוג, ועל אחת כמה וכמה כשנולדים ילדים, צריך להשקיע בו מאמצים, רצון טוב וכישורים, להתמודד עם חיים עם בן אדם נוסף, שיש להסתגל אליו וליצור את המשותף, "היחד", "הזוגיות".

ואם נולדים ילדים צריך להשקיע בהם באופן מיוחד, הרבה מאוד אהבה, תשומת-לב, מחשבה, עצבים. צריכים שקט נפשי, שלווה נפש, רצון טוב. המעניין הוא, שעם הולדת התינוק מתפתחת הרגשת האמהות, והאשה כבר איננה בדיוק כמו שהיתה לפני כן. התינוק שזקוק לכל כך הרבה טיפול, שתלוי כולו באמא, מעורר אצל האשה הצעירה מעיין נובע של הרגשות של אהבה ואחריות שלא ידעה ואולי אפילו לא ציפתה תחילה בימי נעוריה שזה קיים בתוכה, ולא מפליאה הגדרה של אשה צעירה אחת, שאמרה "עם הולדת הילד שלי, נולדתי

מחדש כאמא". מתעורר אצלה סדר עדיפויות חדש. כמו שציין אבא צעיר: "אינני יודע מה שקרה לאשתי". היא שהיתה כל-כך אינטליגנטית, שהתעניינה בכל כך הרבה שטחים, עכשיו עוסקת רק בתינוק, וכל מעייניה בו". (אמנם בהמשך הזמן היא הסתגלה, ילדה אחר-כך עוד ארבעה ילדים, וחזרה כעבור זמן גם ללימודיה), אך כל הדברים הללו לא נעשו מאליהם. כל זה חייב התמודדות, התארגנות מחודשת נפשית ומעשית, כדי להצליח במשימות המקבילות בעת ובעונה אחת.

לשם כך נחוצים תנאים. ובהתאם להשקעה, כך התוצאות. אילו זכינו והתנאים החיצוניים, הכלכליים, לא היו קשים כל-כך, ייתכן שחלק גדול מהנשים היו נשארות בבית, מגדלות את הילדים, בלי הדאגה המתמדת למטפלת מוצלחת, או המתח של שעות הבוקר - להעיר את הילדים, להאכילם, ולהריצם לבית הספר עוד לפני שהיא יוצאת לעבודה. הן היו אולי מוכנות לקבל בעצמן בשמחה את הילדים החוזרים הביתה בשעת הצהריים, בלי הצורך לציידם במפתחות הבית והפיכתם ל"ילדי-מפתח".

הן היו כנראה גם מרוצות אילו יכלו לקבל רגועות ושלוות את הבעל החוזר הביתה אחרי עבודה, אחרי מלחמת החוץ שלו, שלרוב קשורה במאמץ ובמתח, ולספק לו בית רגוע ומסודר. אף אחד לא היה מתאמץ יתר על המידה, לרוץ-לרוץ כל היום. זה היה יכול להיות אידיאלי, אך עכשיו אנחנו חיים בעולם שדורש הרבה, עולם של תחרות, עולם בעל דרישות של רמת חיים די גבוהה, שמחייבת גם את האשה להיות שותפה בפרנסת המשפחה.

בנוסף על כך קיים בעולם המודרני אידיאל השוויון בין הגבר והאשה, שאיפה להידמות ולהשתוות לגבר. המקצועות הגבריים נחשבים כמקצועות יוקרתיים, ועבודות הבית מזולזלות.

כבר בגיל התיכון לומדים ומחנכים באותן המסגרות לאותן המטרות, ואז קורה שעד גיל 18 מחנכים את הבנות ואת הבנים בדיוק אותו דבר. טבעי, אפוא, שאחר כך הבנות שפיתחו את יצר הסקרנות שלהן, מתחילות להתעניין בשטחי לימוד נוספים ואף הן רוצות ללמוד ולהתקדם, לגמור אוניברסיטה, לצאת לעבודה ולהשיג קריירה במקצוען בדיוק כמו הגבר.

אך לא כולן מונעות על ידי אותם המניעים, בצאתן לעבודה.

אם האשה יוצאת לעבודה מחוץ לבית בגלל הכורח הכלכלי, ואין היא נהנית מעצם העבודה, היא רק שמחה להביא בסוף החודש את משכורתה הביתה, כי זה מאפשר לה לעזור בפרנסת המשפחה ובסיפוק צרכי הבית, אשה כזאת תוזרת מעבודת-החוץ עייפה ומותשת. קשה לה אחר כך להמשיך לעבוד בבית, בעיקר אם יש לה ילדים קטנים, שאינם מאפשרים לה לנוח מנוחת צהריים. אשה כזאת עבודתה מחוץ לבית הוא עול נוסף, המכביד ממש.

לעומת זאת, אשה האוהבת את עבודתה, שעוסקת בשטח האהוב עליה, עבודתה נותנת לה סיפוק, זה מזרים בקרבה אנרגיה חיובית, הנותן לה כוח, היא איננה תוזרת עייפה כל כך, היא איננה מתוחה, היא שלווה ומסוגלת להמשיך לעבוד אחר כך גם בבית, ולטפל בשלוות נפש ובסבלנות גם בילדיה.

הבעיה מתחילה כשבגלל הנורמה המקובלת שאשה צריכה לצאת לעבודה, גם אותה אשה, שמצבה הכלכלי טוב, והיא בעצם היתה מעוניינת יותר להישאר בבית, מאחר שהיא אוהבת את עבודת הבית, והיתה מוכנה אולי גם ללדת עוד ילד ועוד ילד, ולהקים משפחה, לא נוח לה להישאר בבית, כי זה נראה כאילו בניגוד למקובל.

מצופה ממנה, מאשה אינטליגנטית כמוה, שמקומה מחוץ לבית, ואם היא נשארת בבית - התדמית שלה בעיני החברה, ולפעמים אפילו בעיני בעלה, היא, שהיא, כביכול, איננה מוצלחת מספיק כדי לעסוק בשני השטחים כאחד, בית ועבודה, כשאר חברותיה, וזה מתסכל.

החברה בימינו מודדת את מידת התקדמותה של החברה באחוז הנשים היוצא לעבודה. משק, שבו עובדות, נניח 30% נשים, נחשב למשק מפגר, ואילו משק שבו עובדות 60% או 70% של נשים נחשב כמשק מודרני, בעל כלכלה מתקדמת, כי קנה-המידה הוא מידת היצרנות של המשק.

פעם נפגשתי עם סוציולוגית אחת, שחוקרת את עבודת האשה. תמיד היא חוקרת איך מבנה הבית, מספר הילדים וכד' משפיע על תפוקת עבודת האשה ועל הישגיה בעבודה.

אמרתי לה: הבה, עשי פעם מחקר אחר: בדקי איך עבודת החוץ של האשה משפיעה על הבית: על התפקוד שלה בבית, על האווירה בבית, על מערכת היחסים בינה לבין בעלה, בינה לבין הילדים, על

בריאותה של האשה, על מידת העצבנות שלה וכד'.

את כל זה, בדרך כלל, לא חוקרים בכלל. מתקבל כאילו הרושם, שכל אשה יכולה ומסוגלת להיות "אשת חיל" ולהספיק את הכל. האלה ששאלתן: מה תפקיד האשה? קריירה, בית, הקמת משפחה? שאלה זו היא כוללנית מדי.

ישנו שוני גדול בתנאים של כל משפחה ומשפחה, ושל כל אשה ואשה. ולכן אי אפשר לקבוע כאן כללים: כל אחת, צריכה לפעול לפי כוחותיה, כישוריה, נטיותיה, השקפת עולמה ותנאיה הכלכליים. לי נראה, שחשוב מאוד לאשה לבטא, ראשית כל, את עצמה כאשה.

אם היא הצליחה להקים בית נחמד, לגדל ילדים מוצלחים, ביתה רגוע, נעים, שליו, ובנוסף לכך היא מרגישה צורך לספק את צרכיה הנפשיים הרוחניים הנוספים בהתאם לכישוריה ולמקצוע שלה - בבקשה !!

אך אם המניע הוא "קריירה", כלומר מעמד חברתי מכיוון שזה המקובל, ואם לא, היא מרגישה את עצמה נחותה, ובגלל נורמה חברתית זו, היא מוכנה לצמצם את שאיפתה להשקיע יותר בבית, לצמצם את הילודה וכד', זה לא נראה בעיני.

מה דעתך בנוגע להמשך דרכה של הנערה? סדר העדיפויות: שירות לאומי, צבא, או האם בכלל?

בנות השירות הלאומי מתנדבות לשרת ביישובי עולים, בעיירות פיתוח, משרתות במוסדות סעד של קשישים או מוסדות לילדים חריגים, עזרה לילדים חלשים במסגרת בתי הספר, ארגון מועדונים לנוער דתי, וגם בסיוע למשפחות במצוקה, וכך הן מקיימות בהידור מצוות שבין אדם לחברו.

עניין זה של שירות לאומי הוא חשוב מאוד: ראשית כל מבחינת עצם התרומה לנזקקים, ויש לו גם ערך נוסף של תרומה למתנדבת עצמה.

הבת גדלה עד כה בתנאים של חממה, הוריה פינקו אותה, השתדלו "להיטיב" עימה, למנוע ממנה פגישה עם בעיות קשות, צער, ולעתים

קרובות אף מנעו ממנה כל מאמץ, כך שהבת לא היתה צריכה לפתח ולעודד בקרבה כוחות נפש כדי להתמודד עם קשיים ובעיות, הקיימים מחוץ ל"תממה". (דוגמא לכך המספר הרב של הורים המספקים לילדיהם שיעורים פרטיים, ועל ידי זה מונעים מהבנות והבנים את המאמץ לגסות להתמודד לבד עם חומר קצת יותר מסובך. מגישים הכל "לעוסי").

אמנם גם בכיתה י' ישנה "מחוייבות" לצאת ולהתנדב פעם או פעמיים בשבוע, אם בטיפול בילדים חריגים, חינוך מיוחד או זקנים וכד', אך אין זה דומה ליציאה של הבת מחוץ לבית. ע"י היציאה במסגרת השירות הבת עוברת לעולם אחר לגמרי.

כאן הן מגיעות לעולם שונה: משפחות כמצוקה כלכלית, חברתית, יחסי אנוש, בעיות משפחתיות, מחלות, חיים מסובכים ולא קלים, שיש לגייס כוחות נפש, להתאמץ ולהתמודד בשביל להצליח ולשרוד. הן לומדות שהחיים אינם מוגשים על מגש של כסף, כשהכל מוכן, ורק צריך לקבל ולקחת.

כאן הן משמשות "סמכות", הן צריכות למצוא פתרונים ולהוכיח את עצמן, ועל ידי זה הן מפתחות ומחזקות את אישיותן.

פתאום הן מגלות שצפונים בקרבן כוחות נפש, שעד עתה בבית הספר ובבית לגמרי לא הרגישו בהם: יכולת לחפש דרכים איך ניתן לעזור, לייעץ, להקל ולעזור.

אחרי שירות של שנה בשכונות ובעירות פיתוח, הבנות חוזרות הביתה מבוגרות יותר, אחראיות יותר, רציניות יותר. הן מרגישות באיזו מידה אפשר להקל ולהיטיב לבני אדם, עד כמה עבודתן חשובה. וזה נותן להן סיפוק רב. לא אחת שומעים מפי בת מתנדבת: אנו עובדות קשה מאוד, עסוקות מאוד, אך במידה שאנחנו עובדות יותר ועסוקות יותר, אנחנו מרוצות יותר ונהנות יותר.

לעתים קרובות על ידי הטיפול בשטח מסויים, הבנות מתקשרות לנושא. כך הבת לומדת לדעת איזה מקצוע מעניין אותה והיא אוהבת אותו, היא מבהירה לעצמה במה היא רוצה לעסוק בהמשך חייה. כדי שמצד אחד תוכל למצוא סיפוק בעבודתה, ובנוסף על כך תוכל לתרום עוד ועוד לצרכי החברה. רבים המקרים שאחרי גמר השירות הבת מחליטה ללמוד את מקצוע ההוראה. בריאות או עבודה סוציאלית וכד'.

כדי שתוכל בעתיד להתמסר לכך.

כמוכן רצוי שהבנות תהיינה גם במסגרת של הדרכה מצד אחד, ופיקוח מצד שני. ולנו כציבור דתי חשוב שהנוער ביישוב העולים המתלבט בעיית הזהות שלו, ייפגש עם ציבור רציני של בנות דתיות, שעם היותן בנות בוגרות תיכון, משכילות ונבונות, הינן צנועות ודתיות, מקיימות מצוות שבין אדם לחברו ובין אדם לחברה, ומשמשות דוגמא להזדהות.

גיוס הבת לצבא

כאן הבעיה הרבה יותר חמורה. ישנה הרגשה, ובצדק, שכאן המתוייבות חזקה יותר. צה"ל - צבא הגנה לישראל. חובת הצבא - הגנה על העם והמדינה הוא דבר חשוב ביותר, ולכן זאת גם מסגרת מחייבת ונוקשה יותר.

הבן נתון בלחצים חזקים של תרגילים קשים ומילוי פקודות, וקשה לו, וכתוצאה מזה נוצר רצון להתפרק, לשחרר מתחים, וזה גורם לניבול פה, למלים גסות, לקישוט חדרים בתמונות פורנוגרפיות ולאווירה המתירנית הקיימת.

מסגרת זו לא נוחה לבן ועוד פחות לבת. בת היוצאת מבית חם ומפנק, למסגרת של ציוויים ופקודות, עוברת משבר קל. היא מתגעגעת ליחס החם שבבית, לאהבה ולמלה טובה. ולכן אם ישנו בבסיס מפקד שאומר לבת-החיילת מלה טובה, זה מחמיא לה, זה "עושה לה טוב", וזה כבר עלול לפתוח פתח ליחסי ידידות קרובים, ולפעמים יותר מזה.

אמנם גם בעיר האווירה אינה משכיעה רצון, גם שם האווירה חופשית מדי. אך אם בת עובדת בכנק או במשרד, והיא מרגישה שה"בוס" מגלה לה יחס חם מדי, מעבר לנדרש במסגרת התפקיד, ואין היא רוצה בכך, היא יכולה לעזוב וללכת לעבוד במקום אחר.

בצבא זה לא כך. עצם העובדה שקצין שדרגתו גבוהה יותר, ושהוא בדרך כלל מאוד מוערך ונערץ, הוא זה המקדיש לה תשומת לב, כבר מפחיתה את המעצורים שלה. היא כל כך זקוקה לחום ולתשומת לב, לפיצוי ולניחומים על הלחצים שבצבא ועל המרחק מהבית, עד שבהרבה מקרים קשה לה להתנגד ליחסו החם אליה.

כמובן, הכל תלוי באישיותה ובהשקפותיה הבסיסיות של הבת. בת שברור לה שקשר קרוב בין המינים מקומו רק במסגרת נישואין ומשפחה, ושהשקפותיה מנוגדות למתירנות גם במסגרת האזרחית, תוכל להתמודד ולעמוד נגד הצעות של חברות וידידות ארעיים בצבא (גם כשתנאי השירות שלה קשים). יתר על כן, היא באופן טבעי מקרינה את התייחסותה לנושא, את הסתייגותה הברורה וה"חברה" יודעים "שאינה אין להתחיל".

באופן כללי אווירה זו איננה מתאימה לשום בת, גם לא לבת החילונית.

אמנם ישנה חובה לדאוג לעם ולשרת אותו, אך אין זה מרוכז בשנתיים אלו של הצבא בלבד. אשה היולדת מספר גדול יותר של ילדים ומקימה משפחה יציבה ובריאה, גם זה שירות לעם ולארץ. ושירות זה נמשך במשך שנים מתוך מאמץ בלתי פוסק ביום ובלילה. אם נצרף לכך את האפשרות של תרומה במסגרת השירות הלאומי הרי תרומתה לעם ולחברה היא בכל השנים ובכל התנאים. אשה כזאת תורמת את תרומתה לא פחות ואף יותר מחיילת של שנתיים, המסתפקת בשני ילדים ולא יותר.

כשמדברים על אי-שירות של בנות דתיות מתייחסים גם לעובדה, שהבת הדתית יכולה "להתקלקל". הואילי נא להתייחס לכך

הסכנה היא באווירה המתירנית הכללית. היא אינה רצויה בשביל אף בת ישראל, בין אם היא דתית או איננה דתית. אך הבת הדתית, החייבת להימצא במסגרת של שליטה עצמית ומעצורים, ואווירה טהורה, בה זה פוגע הרבה יותר.

שמעתי פעם מפי סגן-אלוף דתי, שהרצה בפני מחנכים דתיים. הוא אמר: יש להדגיש בפני הבנים ההולכים לצבא נקודה אחת עיקרית: להשתרין תיכף עם בואם נגד ניבול-הפה הנוהג בין החיילים, ולשמור על טהרת הלשון. כי ברגע שהבחור, השונה מכולם בהתנהגותו, מרגיש לא נוח בשפתו השונה משלהם, והוא מתחיל לחקות אותם, ולדבר בלשון גסה כמו כולם, זאת היא תחילת ההידרדרות.

בת הנמצאת בצבא באווירה כזאת היא מושפעת, היא אמנם מרגישה לא בנוח, לא-טוב לה ככה. אך אם היא רוצה להיות כמו כולם, היא מתחילה לדבר כמותם, וזו תחילת ההידרדרות. זה פוגע במהות הנשית שלה, של עדינות, של טהרה, שאצלנו זה נחשב לפגם גדול מאוד, ואנחנו רואים את זה בחומרה רבה. לכן מתקבל הרושם, שכאילו הסכנה לבת הדתית גדולה יותר, כי אנחנו מגנים את זה יותר.

איך את רואה את עניין הקמת השיכונים המיוחדים של הציבור הדתי? האם אין זו הקצנה?

הקמת השיכונים המיוחדים של הציבור הדתי לא התחילה מהיום. כבר עם קום המדינה ועוד לפני כן הקימו מושבים וקיבוצים דתיים, כדי ששם יוכלו לחיות חיים יהודיים ייחודיים, שתהיה מורגשת שם אווירת שבת, שילדים יראו דוגמא של תפילה בציבור שלוש פעמים ביום, שכל הילדים יהיו יוצאי בתים דתיים ויתנהגו בהתאם. כל אחד, מבוגר ועל אחת כמה וכמה ילד, מרגיש בטוב, בשעה שהוא חי בחברה שדומה לו, ושאיננו מרגיש את עצמו בודד וחריג.

כך הילד לומד כבר בגיל צעיר להתחנך לקיום מצוות מעשיות מתוך הרגשה של פשטות ושלווה נפש, בלי שמעסיקה אותו השאלה: מדוע לי אסור לנהוג כך וכך ולילד השכן מותר? מדוע הורי הילד הזה נוסעים לים בשבת, ואנחנו לא? (שאלות שבגיל צעיר אין הוא מסוגל להבין את ההסברים על כך).

אנחנו שגרים בכפר, יודעים שכשרוצים לשתול שתיל של עץ רגיש, סובטרופי, מגינים עליו בהתחלה על ידי שקים מסביב. שקים אלה מגינים עליו מרוחות חזקות, משמש חזקה, ורק כשהשתיל גדל, מתפתח ומכה שורשים עמוקים יותר, חושפים אותו לתנאים הרגילים או מעבירים אותו למקום אחר.

אותו דבר גם בשטח החינוכי. בה במידה שחינוך דתי זה נמשך יותר זמן, אישיות הילד או הנער מתגבשת, מתבססת והשקפה, נוצר קנה-מידה איך לבחון את התנהגות הזולת, להסתייג ממנו בשעת הצורך וכך לומדים להתמודד עם המציאות השונה.

ייתכן שכחור או בחורה, מבוגרים קצת יותר, יכולים אולי לגור גם בשכונה חילונית (אם כי לא תמיד זה נוח), והם כבר חזקים מספיק כדי

להתמודד עם בעיות, ולא להיות מושפעים מהאווירה הכללית. אך זוג צעיר דתי אחרי הנישואין, כשהוא רוצה לבנות את ביתו, הוא מחפש מקום מגורים כזה, ששם יוכל ביתר קלות לגדל בע"ה את ילדיו בעתיד. הם מחפשים סביבה מתאימה, שכונה דתית, או מצטרפים להקמת שכונה דתית חדשה, שבקרבת מקום קיים גם בית כנסת, גן ילדים דתי, ובית-ספר דתי. אין כאן שום הקצנה, אלא עקביות בחיפוש הדרך הטובה ביותר לחיות חיים יהודיים מלאים יותר וחיפוש סביבה מתאימה לחינוכו של הדור הבא.

לקראת חיי משפחה

(שיחה בפני כיתות השמינית בישיבה)

קראתי את הנושא בשם "לקראת חיי משפחה" כי עכשיו כשאתם עומדים לעזוב את הישיבה, את החממה שבתוכה ביליתם ארבע שנים, הגיעה השעה לדבר על הנושא של נישואין ומשפחה באופן יסודי יותר, לעורר אתכם למודעות-יתר, כדי שבבוא העת לא תהיו מופתעים כל-כך מהמציאות ותוכלו לשקול את הדברים ולא רק לחוש אותם, כי למעשה בתת-מודע גם המחשבה והשיקול הם ממרכיבי ההרגשה.

"משבר המשפחה"

אנחנו חיים בתקופה שמאפיין אותה "משבר המשפחה". מצד אחד כל אחד נולד במשפחה, וזה מוסד חיוני של החברה, ואילו מצד שני, העולם החילוני, המתקרא "מודרני" נוהג לעסוק בנושא "שבינו לבינה" בצורה שמערערת את יסודות המשפחה. במקום מסר אחד, החברה משדרת מסרים מנוגדים, ונוצרת מבוכה. כך שכל צעיר וצעירה צריכים לגבש לעצמם את השקפת עולמם.

היסוד העיקרי, בדרך כלל, שמשפיע על קביעת הגישה האישית ומהלך המחשבה של הצעיר או הצעירה הוא העולם שהוא חי בקרבו, כלומר הבית, אך אמצעי התקשורת והרחוב משדרים שדרים אנטי-משפחתיים, מבליטים בעיקר את הקשר שבינו לבינה כעניין לעצמו שאינו קשור עם משפחה דווקא, והצעיר הנבוך שואל את עצמו: מהי המציאות הרצויה, ואיך עלי לנהוג?

הציבור הדתי, הנמצא כאן, מצבו יחסית טוב יותר. מאז שנולדתם הנכם חיים בבית יציב, והנכם מרגישים ויודעים, שבית ומשפחה פירושם שורשים, ביטחון, שלוה.

אימותיכם ב"ה שלוות ורגועות ולא מעסיקה אותן השאלה שמא ח"ו אבא אינו נאמן להן, וזה מה שיוצר את השקט הנפשי הבסיסי של האשה-האם בשביל להתמסר באמת לבניין הבית ולגידול הדור הבא מתוך שלוות נפש.

אך כידוע, ישנן דרגות שונות במידת השלווה המשפחתית. כל בית הוא שונה. החיים מורכבים מבעיות שונות, לפעמים ישנם חילוקי דעות. אילו היו לנו מדדים לקבע את גובה הקולות בבית, היינו שומעים שיש בית שקט, רגוע, יש בית עם קצת מתיחויות, יש בית עם "מתח" רב ויש בית עם "התפוצצויות".

לפעמים קיים, לצערנו, בית שהוא מעורער, ולפעמים אפילו בית הרוס, וכל אחד הגדל בביתו קובע לו את השקפת עולמו מתוך נסיון החיים שלו.

אם זוכה מישהו לגדול בבית שהוא שלם יותר, זה יוצר אצלו אמון למוסד הנישואין והמשפחה. הוא רואה שזה עולם טוב ויפה, והוא מזדהה עם העולם הזה, ואף הוא שואף לבנות לו בעתיד בית מדגם כזה. שאיפות אלו ודוגמת הבית נותנים לו קנה-מידה בשביל לבחון ולבדוק את הנעשה ברחוב.

לעומת זה כשהבית לא כל כך 100%, הבן או הבת מחליטים בלבם: אם נישואין פירושם יצירת בית מסוג זה שאני חי/ה בתוכו, בבית כזה אין אני רוצה, אני רוצה לחיות בעולם יפה יותר, נעים יותר, והאמון בעצם מוסד הנישואין מתערער. וכשמרחוק קורץ אז עולם זוהר, כביכול, נעים יותר וטוב יותר, הוא/היא נוטים להאמין בעולם שבחוץ ומזדהים איתו.

בכדי שגם אתם תהיו מסוגלים לבנות בתים שלמים בעתיד, חשוב שתבינו מהן הבעיות העיקריות, ומהם המכשולים העומדים בדרכם של הרוצים להקים משפחה, ותתחילו כבר עכשיו להתכונן לכך.

כשם שבגיל הילדות לומדים לשלוט ביצר הרעב, רוכשים את הידע מה מותר ומה אסור ומתי, וזה יוצר את תרבות האכילה, כן בגיל ההתבגרות יש ללמוד השליטה ביצר המיני, וכשזה מופנם זה יוצר את ההרגשה העמוקה, את הציפייה לבניין בית עם בת הזוג האחת במסגרת של אהבה, נאמנות, מסירות ודאגה הדדית שאלה הם היסודות של הבית הבריא.

גיל ההתבגרות הוא גיל ההכנה לחיי משפחה, הן מבחינת יחסי-אנוש, מהם דפוסי ההתנהגות הבינאישית שהצעיר לומד, כלומר, איך להתנהג עם הזולת מתוך רצון טוב, להיות לו לעזר, להיטיב עימו ולקיים יחסי-חברות חיוביים, והן מבחינת פיתוח השליטה העצמית והמעצורים בשטח שבינו לבינה לחיוב או לשלילה.

אם מערכת היחסים בין בני הנוער בגיל ההתבגרות הוא על יסוד של "כיף", אז גם כשהם מתבגרים יותר, הם אינם ממהרים להתחתן, כי הם מנסים להתרחק מן האחריות והעול של הקמת משפחה.

ומכיוון שבגיל הנעורים הרבה פעמים היסוד לבחירת החבר/ה הוא היסוד של המשיכה בעיקר, הקשור ביופי חיצוני, אז גם בגיל מאוחר יותר, כשהם כבר רוצים בבניין בית יציב, הבחירה מתבססת על אותם היסודות של חיצוניות ולא של האישיות המתאימה, וזה יסוד המשבר במשפחה המודרנית שבה אחוז הגירושין הוא למעלה מחמישים אחוז. בכדי שהדברים יהיו מובנים יותר, ארחיב קצת את הדיבור על כך.

*

בחיי משפחה ישנם שני מישורים: השטח של יחסי-אנוש, והשטח שבינו לבינה.

בימינו רואים לעתים קרובות בני הנוער את נושא הנישואין רק כבעיה של "הוא" ו"היא". צריך להתאהב בכך/בת זוג, וזה כבר מבטיח את הצלחת הנישואין, את האושר.

מי שמבוגר יותר ברוחו, וחושב גם על הבניין השלם של הבית-המשפחה, הוא מבין כבר שבית זה מערכת שלמה: אבא, אמא, ילדים, הורים, בעיות עבודה וכלכלה, התלבטויות שונות. העניין כבר נראה הרבה יותר מורכב ממה שזה נראה בעיני נער או נערה צעירים, החיים רק את הרגע בלבד.

בישיבה, במסגרת של שבתות-מתזור פגשתי זוגות צעירים, שתחילה הם רק שניים, אולם אחרי שנה-שנתיים הם באים עם ילד אחד, כעבור שנים עם עוד ילד או שניים וכו'. וזה כבר לגמרי מערכת שונה, מבנה אחר. אחריות משותפת, נשיאה משותפת בעול, עזרה הדדית מורכבת.

ולכן כשחושבים על נישואין, אם כי בינתיים זה מתמקד רק

בחיפוש אחרי בת זוג, צריך להתרכז יותר בצד הרציני של הנושא, לחשוב לא רק "איך אני מסוגל לאהוב אותה, והיא תהיה מסוגלת לאהוב אותי", אלא צריך לחשוב "איך נוכל שנינו יחד לבנות את אותו בית שאני שואף ליצור". כדאי לראות את הבת כבר היום משובצת במסגרת הבית-של-מחר כאשה, כאם, ואז זה כבר עניין לגמרי אחר. זה כבר לא שייך רק לשאלה באיזו מידה היא יפה ומושכת אותי, אלא יש גם לשאול ולחשוב אם יש לנו נושאים לשיחה, אם יש לנו עולם רוחני משותף, אם אנחנו שנינו יחד יכולים להרגיש טוב ביחסינו, בגישותינו, בתגובותינו כבני-אדם, ולא רק כגבר ואשה.

(אם אני מדגישה בדברי יותר את הצד הנפשי-רוחני, אין זה מפני שאינני מעריכה את יסוד האהבה שבינו לבינה, אלא מכיוון שמישור זה של אהבה מודע במידה מרובה, כולם בטוחים בחשיבותו וחולמים על כך, ואילו המישור הזה של חשיבות היחס האישי-חברתי איננו מודגש כמעט כלל, ואיננו זוכה לתשומת-לב מספקת).

* * *

זכיתם, שבמשך ארבע שנות שהותכם בפנימיית הישיבה, חייבים הייתם להתלבט בבעיות ביחסי-אנוש. הרגשתם יפה, איך כשבחמישית הכניסו 4 בנים זרים איש לרעהו לחדר אחר, היה לכם קשה בהתחלה. כל אחד עם אופיו המיוחד, עם הרגליו המיוחדים, עם ההתנהגויות שלו, ממש "שוק". האחד - סימפטי בעיניכם, השני - לא כל כך, השלישי - רעשן, הרביעי - לא מסודר. נפגשתם עם כל מיני בעיות אנושיות קטנות, ולמדתם שחיים בפנימייה פירושם התמודדות לחיות עם בני אדם שונים.

אפשר שלא הרגשתם כלל באיזו מידה ארבע שנות חיים אלה בישיבה עיצבו את האישיות שלכם, את הדמות שלכם, אבל הורים שמסתכלים מבחוץ מרגישים יפה באיזו מידה הבן השתנה מאז הגיע לישיבה. "זה לא אותו בחור" אומרים שכנים והורים. ולפעמים הורים שואלים בתמיהה: "מה עשיתם לבן שלנו? הוא חזר לגמרי אחר. מדבר אחרת, מתנהג בבית אחרת איתנו, עם האחים והאחיות!"

בהיותכם בישיבה הייתם מוכרחים להסתגל, לפתח יחסי התחשבות הדדית, להשתנות קצת, כי אחרת החברה לא היתה מקבלת אתכם. וכך שימשה הישיבה הכשרה לחיי חברה.

בזכות זה אתם יכולים להבין יותר טוב מאשר מישהו אחר, באיזו מידה חיי נישואין - עשרים וארבע שעות ביממה - מחייבים הסתגלות והתאמה הדדית והליכה לקראת הזולת.

רבים הם, אפוא, הסיכויים שבע"ה, כשתיפגשו באיזו שהיא מסגרת עם מועמדת לנישואין, אתם תדעו לבחון, ראשית כל, את אישיותה כבן-אדם, תעקבו אחרי ההתנהגות שלה, מה הן המידות שלה, מהו מהלך המחשבה שלה, סגנון הדיבור שלה, מהן הציפיות שלה מהחיים, כי כל זה יבהיר לכם מה היא דמותה הכללית, ואיך היא תוכל להשתלב מחר מחרתיים ולאורך ימים ושנים במערכת חייכם, ובהתאם לכך תוכלו לחשוב אם היא מתאימה או לא.

אם היא מוצאת חן בעיניכם, ואתם רואים שיש ביניכם עולם רוחני משותף, שאיפות משותפות, ציפיות משותפות מהחיים, הרי בה במידה שהבסיס המשותף הוא רחב יותר, יש סיכוי שמחר בחיי המשפחה תהיינה פחות אי הבנות, פחות "תקלים" ויותר "שלום-בית", "אהבה ואחוה ושלום ורעות".

בכדי לבסס יותר את ההכרח בכל האמור ביחס לצד החיובי, חשוב למען ההתמודדות היעילה להכיר גם את הצד השלילי בגישה המודרנית, ועל כן מוצאת אני לחובתי להביא לפניכם את השלכותיה במציאות.

העולם המודרני-המתירני כבר קיים עשרות שנים. הקולנוע והטלוויזיה כבר מקרינים זה עשרות שנים את המסר שיסוד האהבה המינית הוא היסוד לאושרו של האדם. ולכאורה, העולם שלנו צריך להיות עולם מאושר, שהרי עולם זה גילה את הפטנט לאושר: "אהבה", "אהבה" ועוד פעם "אהבה". עתה כשמצאו את הפטנט הזה, מתחננים על יסוד ההתאהבות, נישואיהם היו צריכים להיות המאושרים ביותר והיציבים ביותר.

והנה מה קרה?

להפתעתנו הגדולה מדי חמש שנים אחוז הגירושין גדל והולך, ולאחרונה ישנם מקומות בארה"ב, שאחוז הגירושין מגיע כבר למעלה מ-50%. כלומר, יותר ממחצית המתחננים אינם מצליחים להמשיך לחיות יחד והם נפרדים.

סיפור מן המציאות ממחיש את העניין: משפחה אחת מכפר-הרא"ה היתה בשליחות בארה"ב, בניו-יורק. כשרשמו את הילדים בבית הספר היתה בטופס ההרשמה שאלה: "איפה גר האב"? התשובה היתה - כתובת מסויימת. אחר-כך נשאלה שאלה שנייה: "איפה גרה האם?" ושוב רשמו את אותה הכתובת. הפקיד חזר ושאל, אם אין כאן איזו טעות, שהרי שני ההורים רשומים באותו מקום... התשובה הרגילה המקובלת שם היא, ששני ההורים חיים כל אחד בכתובת שונה, ולכן הפקיד הופתע מהתשובה הבלתי-שגרתית.

אמנם ישנם כאלה, שחוזרים ומתחננים עוד פעם ועוד פעם, וממשיכים לחפש את האושר במסגרת המשפחה, כי כל אחד מבין שמסגרת יציבה שבה האחד אוהב את חברו, נאהב על ידו, דואג לשני, והשני דואג לו, זאת הינה מסגרת אידיאלית - אך לא תמיד הם מצליחים.

ונשאלת השאלה: מה קרה שאותו מוסד, שבמשך אלפי שנים יכלו בני אדם לחיות במסגרתו, פתאום אנשים אינם יכולים להסתדר איתו? אביא מספר הסברים של כמה מדענים לא-יהודים לעניין.

מנסה לענות על כך אחד מתוקרי המשפחה: "או ששני בני אדם אינם יודעים לבחור את בני הזוג שלהם או שקרה משהו לבני אדם" (מן העיתונות).

לדעתי שני ההסברים נכונים. גם המהות האנושית נשתנתה וגם אינם יודעים לבחור את בני הזוג שלהם, והא בהא תליא (זה תלוי בזה).

"קרה משהו לבני האדם". העולם המודרני הרים על נס את דגל הנהנתנות והתוצאה היא המתירנות ואלילי הסקס. במקום לראות את שני המינים - הגבר והאשה - כשותפים לבניין משפחה וחברה, רואים אותם עכשיו כ"יצורים מיניים", שנוצרו כאילו לשם הבילוי "כאן ועכשיו".

כבר מגיל צעיר ישנה מעורבות גדולה בין בנים לבנות, ומגיל צעיר ביותר קיימות "חברויות" בין בנים לבנות בכל מיני דרגות של קשר. מגיל צעיר עד לגיל הנישואין עוברים הבחור והבחורה בימינו תקופות של חיזורים ו"אהבה", שבאה והולכת בגלל התחלופה הגדולה בגיל צעיר. "אהבה" שאיננה מחייבת הרבה מלבד מגע פיזי. כך שהמושג

של "אהבה" הופך במקרים אלה להיות מושג של משיכה חזקה בין המינים, שהיא בעיקר גופנית, שטחית, ארעית ללא אחריות.

פעמים רבות מתפתחת גישה אל האשה כאל "חפץ" ולא כאישיות יחודית עצמאית. כל זה הורס את היכולת הנפשית של הבחור או הבחורה להתקשר בעתיד בקשר עמוק יותר עם אישיות יחודית לצורך נישואין.

"או ששני בני אדם אינם יודעים לבחור את בני הזוג שלהם"?

כשסוף סוף מחליט הבחור או הבחורה להתחתן, קנה המידה שלהם לבחירת בת/בן הזוג הוא גם כן "המשיכה המינית". כשהם מאוהבים, הקשר החזק שבינו לבינה באותה שעה מסנוור את העיניים שלהם, והם אינם מעוניינים ואינם מסוגלים לבחון את בת הזוג בהתאם לאישיות, ובאיזו מידה יוכל להתקיים ביניהם השיתוף בשטח היום-יומי הבין אישי.

כשהאישיות מושכת, ואנו רוצים להתקרב אליה, אנתנו כאילו מוציאים ממעמקי אישיותנו את היסודות החיוביים שבנו, את המחשבות הטובות, את ההרגשות הטובות, ואפילו מעשים טובים, כי אנו מעוניינים לגלות לזולת את הטוב שבנו ולקשר אותה אלינו. במקרה זה השיחה קולחת מאוד, הנושאים זורמים, מרגישים טוב יחד, בקיצור: הכימיה פועלת.

משהו מסוג זה קורה כשמדברים על "התאהבות ממבט ראשון". לכאורה, הרי זה אידיאלי. זה פועל כל כך טוב, כל כך יפה, המשיכה חזקה, האהבה גדולה, ממש קשה להיפרד. אולם מתברר שלא תמיד אפשר לסמוך על ההרגשה ה"טבעית" הזאת, לא אחת היא בעיקרה תוצאה של דחפים נפשיים סמויים, שיכולים להשתנות עם הזמן.

פרופסור דרייקורס, חוקר המשפחה המודרנית, כותב בספרו "נישואין האתגר" שלפעמים "אהבה ממבט ראשון גורמת לגירושין ממבט שני".

לכאורה מאוד מוזר: מה ההסבר לכך?

האדם יש לו, ראשית כל, ציפיות אישיות עמוקות, שאיפות למלא את החסר הנפשי-אישי שלו. כשאדם נפגש עם מישהו, הוא מתרשם, ראשית כל, מהאישיות הכוללת של האדם העומד לפניו.

למשל, בחור מחוסר ביטחון עצמי, כשנפגש עם בחורה שמפגינה ביטחון, אומץ, החלטיות, תכונות אלו מאוד כובשות אותו. אלו תכונות המקבילות לחוסר הביטחון שלו ומשלימות אותו, זה מאוד מרשים אותו ומוסיף לו ביטחון.

אבל לפעמים הביטחון העצמי של הבחורה גובל בהכרה עצמית מופרזת: בגאווה. מחר בחיי המשפחה, כשהזוג הזה יתחתן, הבחורה תרצה תמיד להיות הסמכות, ליהפך ל"גבר" במשפחה, היא תרצה להיות זאת שקובעת תמיד את העניינים. (בגלל זה אף היא נמשכה אליו). אבל אם במשך השנים אופיו של הבחור הזה התחזק, נניח שהוא הצליח מאוד בעבודה, או המשיך ללמוד והצליח בלימודים, הוא רוכש יותר ביטחון עצמי, והוא אינו מסכים להמשיך להיות ה"מסכן" הזה, שתמיד אשתו תגיד לו מה לעשות. הוא רוצה להיות יותר עצמאי במחשבה ובביצוע, ואילו היא איננה רוצה לתת לו "להתבגר", ואז הם מגיעים לוויכוחים, רוגז, התנגשויות.

או להיפך: בחור שאוהב להפגין גבריות, לעשות רושם תקיף, כשהוא נפגש עם בחורה רכה, ענוגה, הוא מאוד נמשך אליה, מאחר שלפי הרגשתו הוא יוכל ביחס אליה להמשיך להיות הגבר החזק, הסוכך, ה"גבר" במשפחה. זאת היא שאיפתו הסמויה הבסיסית. ואילו אחרי החתונה, כשיש בעיות, גידול ילדים, בעיות כספיות, והאשה החלשה במהותה מתחילה להתלבט בבעיות ואיננה יודעת איך לטפל בהן ולפותרן, וכל פעם היא פונה אליו, כדי שהוא יפתור לה את הבעיות, הוא פתאום נוכח לדעת עד כמה היא הינה חלשה, מחוסרת כוח הכרעה, וחולשה זו שלה, שבשעתו כבשה אותו, עניין זה עצמו עכשיו מפריע לו.

דוגמא נוספת:

יש אומרים שבנישואין ברוב המקרים הבחור מחפש את דמותה של אמא שלו, או, במקרה של מתחים עם האם, את הדמות המנוגדת לה, וכן"ל הבת. היא מחפשת את דמות האבא שלה אם היא הזדהתה עימו, או את הניגוד לו במקרה שהוא יצר מתחים.

ניקח עתה לדוגמא בחור, שאמא שלו שפינקה אותו ודאגה לו מאוד. הוא מחפש אשה כזאת שתמשיך לטפל בו, לפנק אותו, שתמשיך להיות "אמא" טובה". ואם הוא נפגש עם בחורה נשית, רכה מאוד ודאגנית, זה מוצא חן בעיניו, ואישיותה כובשת אותו.

כשזוג כזה מתחתן, והאשה גם אחרי הנישואין מסוככת על הבעל ומגינה עליו, ודואגת לו כמו לילד קטן (וישנן נשים שכשהבעל עומד לצאת לענייניו וממהר, היא קוראת אחריו, "קח סוודר", "קח מעיל", "חזור בשעה זאת וזאת") - הדברים מתחילים לעצבן. הוא כבר רואה את עצמו כ"ילד גדול", זה נראה לו כ"נדנוד" אחד מתמשך וזה נמאס לו, בעיקר כשנוצרת הרגשה ש"היא לא נותנת לו לחיות", ורוצה לכוון את חייו לפרטי פרטים. בהתחלה דבר זה הוא מה שדווקא מצא חן בעיניו, אך עם ההתפתחות האישית, זה כבר לא תואם.

לפני שבוע האזנתי ברדיו לתוכנית, "שנינו ביחד וכל אחד לחוד" ואשה התלוננה על מצבה הקשה. היא בשעתה התאהבה והתחתנה עם אדם שהיה פושע, היא הוציאה אותו מבית הסוהר, ואילו עכשיו כל הזמן צרות, צרות וצרות.

ונשאלה השאלה "אם ידעת שהוא פושע, מדוע התחתנת איתו?" התשובה היתה "הייתי מאוהבת בו"!

ההסבר הוא, שישנם אנשים שהם מאוד אוהבים להרגיש את עצמם חשובים ונעלים מהאחרים. "הנה אני טיפוס מאוד חיובי, אני צדיקה כזאת, שאני מוכנה אפילו להקריב את עצמי למען הצל את הפרשע הזה ולהפוך אותו לאדם מן היישוב". מסירות נפש זו נותנת לה הרגשה של סיפוק וביטחון, וזה היה המניע העיקרי להתאהבות, ולכן כל הנימוקים ההגיוניים של כל בני המשפחה שהזהירו אותה בשעתה מנישואין אלה, לא השפיעו עליה.

מכאן אנו רואים שהתאהבות או "אהבה ממבט ראשון" יכולה להצליח, אם הנתונים הנוספים מתאימים, אך אם זאת התלהבות שכתוצאה ממנה אתה לא מסוגל לשקול, אם כל הסביבה שלך טוענת, שזה לא מתאים לך, ורק לך נדמה, שאתה מבין יותר טוב מכולם, וטוען: "אתם אינכם מבינים, אנחנו מאוהבים, ועל כל פשעים חכמה אהבה", יש חשש רציני שהעניין לא יצליח בעתיד.

ולכן פרופ' דרייקורס מסביר: "אם אתה מרגיש את עצמך מאוד מאוהב, והחברה מסביב, ההורים, החברים, אינם ממליצים על נישואין אלה - שאל את עצמך, מה מושך אותך אל בת זו: 'המעלות או החסרונות שלה'? ואם יתברר לך כי ה'חיסרון' שלה הוא המושך, כדאי לך להשתדל להשתחרר ממנה".

במקרה שהניתוח ההגיוני והעצות של הקרובים והידידים אינם מועילים, הוא ממליץ אפילו להיפגש עם פסיכולוג, שיעזור לו לעמוד על המניעים הכמוסים שלו, ואז יש סיכוי שיוכל לגלות כוחות נפש כדי לנתק את הקשר, הטומן בחובו סכנות בעתיד.

בצורה קיצונית עוד יותר מתייחס לאהבה הרומנטית איש חינוך אנגלי מפורסם, מר ניל (מחבר הספר "סמרהיל"). אביא בפניכם תשובה של ניל לאשה אחת שפנתה אליו בשאלה איך לנהוג בבעלה שנוהג בחומרה יתרה ביחס לילדים, והיא חוששת להתפתחותם. הוא ענה לה:

"אחד מפגעיה של האנושות הוא, שהנישואין מתחילים מאהבה מינית, או אהבה רומנטית, וכאשר האהבה דועכת, במקרים רבים החיים הופכים לגיהנום. אומרים, כי האהבה היא עיוורת. נכון מאוד, כאשר סערת הרגשת דועכת, עליה לעמוד פנים אל פנים מול עובדות שונות, אשר מחירן אכזרי".

זה משפט חמור, ויש לשים לב אליו. ניל איננו נמנע מלציין את האהבה הרומנטית כאחד הפגעים של האנושות. ודבר שני - הוא מניח כעובדה קיימת שאהבה זו דועכת במקרים רבים.

מאחר שאהבה זו היא עיוורת, ואין מכירים את האישיות הפנימית של בן הזוג, זמן קצר אחרי החתונה כשנפגשים על רקע שונה לגמרי, על רקע של חיי יום-יום, נוצרת אכזבה. בחיים היא כבר מצאה את בן-זוגה וכבשה אותו, עכשיו היא יכולה להרגיש "בנוח", ולא לעשות מאמצים נוספים כדי למצוא חן.

היא כל כך שונה מאותה בחורה שהכיר לפני כן "כשיצאו יחד".

בניגוד לתשומת-הלב הרבה, שהקדישה לו בתקופת החיזור, עכשיו אחרי החתונה היא אינה דואגת לבעלה בענייני יום-יום קטנים: לכוס שתייה בבוקר, לכריך לעבודה, לארוחת צהרים מוכנה, והבעל איננו מרגיש ביחסה האוהב בחיי יום יום. חסרה הדאגה, המסירות ותשומת-הלב שמטפחת את האהבה. ואם בנוסף על כך בולטות אפילו תכונות אופי שליליות, הרי זה פוגם בהערכה לבת-הזוג, והאהבה דועכת והולכת.

כשהניגוד הוא כזה, האדם מתחיל לראות את עצמו מרומה, והכאב על הרמאות יוצר את השנאה. לכן למעלה מ-25% של הגירושין הם

בשנה הראשונה והשנייה אחרי הנישואין. הרקע הוא אכזבה מהאישיות.

ניל מוסיף ועונה לאותה אשה: "כגלל אותה אהבה חושנית שוכחים לשאול את השאלות החשובות באמת: איך אני רוצה לראות את הבית שלי? האם יהיה בעלי אב מחמיר? האם הוא עלול לטעת פחד בלב הילדים? האם ירצה לעצב אותם לפי מידותיו?"

והוא מסכם: "רבבות של כשלונות כתחום הנישואין נובעים מן העובדה, שבני הזוג אינם יכולים לדעת איזהו האדם שאיתו הולכים להתחתן."

דברים בוטים אלה מדגישים עוד יותר את הצורך לא להיסחף מהאידיאולוגיה הזוהרת של העולם המודרני, וכולטת עוד יותר חשיבותה של הגישה של צניעות, שהיהדות מחייבת. ההתרחקות מקרבה יתרה בין המינים, השליטה העצמית, המאפשרת בחינת האופי והאישיות של בת הזוג, ובעיית ההתאמה ההדדית לשם הקמת המשפחה הברוכה לאורך ימים ושנים.

מהותה של המשפחה (שיחה בתיכון חילוני, כיתות י"א)

ההיבטים השונים של המשפחה: דתי, לאומי, חברתי, אישי.
הנושא שאני רוצה לדבר לפניכם היום הוא - "לקראת חיי משפחה".

משפחה זה כמו אוויר, נושמים אותו ולא מרגישים בקיומו, אלא אם כן יש לנו בעיות בנשימה. כולנו חיים בתוך משפחה וזה כל כך פשוט, שאין אנחנו חושבים, איך זה פועל, בשביל מה זה פועל וכו'.

אני רוצה להניח כמה הנחות יסוד על המשפחה, על השפעת גיל הנעורים וההתנהגות בגיל הטרומ-נישואין על עתיד המשפחה, ואחר כך לאפשר מקום לשאלות.

כשמדברים על נושא המשפחה, אפשר להתייחס לכך מכמה נקודות ראות: היבט דתי, לאומי, חברתי ואישי.

היסוד הדתי של המשפחה מתבטא בכך, שמערכת היחסים בין הגבר והאשה, בין הבעל ואשתו במסגרת המשפחה היא מקודשת ("הרי את מקודשת לי"), ונתונה למערכת של היתרים ואיסורים.

יחסי אישות מותרים במסגרת המשפחה ואסורים מחוצה לה. עניין זה חורג הרבה מעבר לשיקולם האישי ולהתייחסות הפרטית של שני בני הזוג בינם לבין עצמם.

קיום המשפחה קשור בתכנון אלקי:

(א) על מנת לקיים את המשכיותו של המין האנושי - "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה";

(ב) בשביל ליצור את השלמות האנושית של האדם, לטובתו ולהנאתו, כפי שהבורא רואה אותו - "לא טוב היות האדם לבדו" (לא טובה מציאות זו, שהאדם חי כיחיד-כבודד) - "אעשה לו עזר כנגדו".

יש דיני עריות בסיסיים ששייכים לכל העולם כולו, אך לא נתעכב עליהם עכשיו, אבל מבחינה יהודית-דתית, מכיוון שאנחנו צריכים להיות עם סגולה, צריכה המשפחה היהודית להיות בעלת רמה מוסרית

ערכית הרבה יותר גבוהה, מאשר אצל כל העמים, ולכן קיימים במשפחה היהודית הרבה יותר מצוות וציוויים אשר עמים אחרים אינם חייבים בהם.

אשר ליסוד הלאומי כבר אמר מישהו: אומות העולם יכולים להרשות לעצמם ניסיונות בשטח המשפחתי. יעבור דור אחד, דור שני, והם יחזרו למוטב, ואמנם בשוודיה, שם המתירנות היתה בדרגה הקיצונית ביותר, חזרו עכשיו לחוקי משפחה נוקשים ביותר.

אבל אצל עם ישראל, אם ח"ו יעברו כמה דורות בלי משפחה יהודית כהלכתה, העם היהודי כולו בסכנה. כי המשפחה היהודית היא זאת המנחילה ומעבירה את ערכי היהדות מדור לדור, ורק באמצעות הבית שלו לומד כל דור את המסורת היהודית ואת דרכי ההנחלה - "מורשה קהילת יעקב".

אשר להיבט החברתי - טרם נמצאה חברה, אשר יכולה ומסוגלת לקבל על עצמה את האחריות הבלעדית לגידול הדור הבא. אפילו בקיבוץ, שם גדלים ילדים בבתי-ילדים ושעות הימצאם בחדרי ההורים קטן יחסית, גם שם מכירים תמיד את החותמת של המשפחה: איך נראה ילד שגדל במשפחה זאת, בהשוואה לילד שגדל במשפחה אחרת.

ואשר להיבט האישי, אני רוצה להביא כאן כמה ציטטות של חכמי הגויים, כי הרי ישנו כאן ציבור חילוני, שלא תמיד מאמר חז"ל נראה בעיניו כמשכנע ביותר.

ד"ר וון-ולדה בספרו "נישואים מושלמים" מסביר את חשיבותם של חיי המשפחה בשביל כל חלקיה.

חשיבות המשפחה לבעל, לאשה, לילדים

1. "רק בחיי הנישואין מוצאות הנשים את האפשרות המלאה ללכת אחרי לבבן, ולהתמסר מתוך ביטחון לדחף האהבה שבקרבן.
2. ואילו הגברים בסיכומו של דבר, רק בנישואין מוצאים הם להם תנאי חיים מתוקנים, המאפשרים להם לשגשג מתוך נוחות בעבודתם.
3. בשביל טובת צאצאיהם של הזוגות - הריהו ממש כורח עליון".

נישואין מספקים את הרגשת הביטחון באהבה

לאשה - רק הבית במסגרת המשפחה מספק לה את השלמות ואת הביטחון, שמה שהיא מרגישה עכשיו ביחס לגבר שאוהב אותה, ושהיא אוהבת אותו, היא תוכל להרגיש גם מחר ומחרתיים.

מעניין שב"ידיעות אחרונות" במדור "זמנים מודרניים" (7/88), הביאו מחקרים בנוגע לזוגות באמריקה, שחיים יחד ללא-נישואין, והביאו מאפיינים של המשפחות הללו, שמחזקים את הדברים הללו.

בגלל אי-אלה חיוכים שאני רואה בקרב הציבור, אני רואה חובה לעצמי להביא לפניכם כמה משפטים שמלכתחילה רציתי - בגלל הצניעות - להימנע מלהביא אותם.

"עיון במחקרים שנערכו לאורך שנות ה-80 מראה, כי עקרונות החופש והשוויון אינם בדיוק המפתח ליחסים. - - - מבחינה רגשית, זה החש עצמו מחוייב פחות, - בדרך כלל הגברים - הוא חזק יותר ובטוח בעצמו. הצד השני מפתח חוסר ביטחון רגשי, ואלה הן בדרך כלל הנשים".

מתברר, אפוא, שהאשה, שלכאורה מתוך הסכמה מחליטה לחיות בתנאים כאלה, אינה מרגישה בתנאים אלה "ביטחון באהבה", וזה מאשר מה שנאמר תחילה ש"רק בחיי נישואין מוצאות הנשים את האפשרות המלאה ללכת אחרי לבבן, ולהתמסר מתוך ביטחון לדחף האהבה שכרכן", והדברים מתאמתים גם בעולם המודרני.

"מאתורי כל גבר מוצלח ישנה אשה מוצלחת"

אשר לגברים, לכאורה נדמה, שהם מצליחים בקריירה שלהם רק בזכות עצמם, בזכות כישוריהם, אולם הפתגם העממי אומר: "מאתורי כל גבר מוצלח, ישנה אשה מוצלחת".

מאחר שהאשה משחררת את הבעל מכל מיני תפקידים במסגרת הבית, והיא מספקת לו את כל צרכיו, יכול הוא בלב שקט להשקיע את כל האנרגיה שלו בקריירה, בעבודתו מחוץ לבית, ולכן גם אם האשה עוסקת, כביכול, רק בצרכי הבית, הרי יש לה חלק גדול גם ביצירתו ובהצלחתו של בעלה.

ומה שנאמר בנוגע לילדים, כי משפחה יציבה (תנאי-נישואין נורמליים) זה בשבילם "כורח עליון", הרי מתברר במציאות שבית פרוץ ח"ו נותן את אותותיו על ההתפתחות הנפשית של הילדים. כשבא ילד בן שלוש לגן, והוא בעייתי, מחוסר-ביטחון, אגרסיבי וכד' מתחילים - ראשית כל - לבדוק מה הם התנאים במשפחה.

"במשפחה - האדם הוא חסר-תחליף"

סוציולוג מודרני אחר (ד"ר פרונפן-ברנר) מגדיר את משמעות המשפחה:

המשפחה מעניקה:

תמיכה אמוציונלית לבניה,

הזדמנות לחיי אישות לגיטימיים,

מסגרת נאותה להולדה, הזנה וגידול ילדים,

הנה הסוכן הטוב ביותר לעיצוב האישיות וחינוך האדם בילדותו ובנעוריו,

המשפחה מגינה עלינו מן הבדידות והניכור.

בזכותה העולם אינו לגמרי בלתי-אישי - - -

הוא בעל מגוון אינדיבידואלי,

ובעל הדגש אישי.

עניין זה של ניכור, שהאדם מרגיש את עצמו בודד בעולם, הוא אחת הבעיות החמורות של העולם המודרני, והגורם העיקרי להתאבדויות.

סוציולוג אחר, פרופ' רמון ארון אומר בספרו "הקידמה ואכזבותיה": "מעולם לא בלט לעין בכל אכזריותו, הניגוד בין סגנון החיים המקצועיים לבין סגנון החיים בחיק המשפחה. - - -

בעולם התעשייתי-המקצועי חש אדם שבר-חילוף הוא במקצועו. אם לא אתה - יבוא מישהו אחר במקומך, האדם תמיד בבחינת בורג או פקק, ואילו בעיני הקרובים לו הינהו לעולם חסר-תחליף. מעמדו והיחס האישי אליו בטוח ומשמעותי".

גם כשאדם מצליח יפה מאוד בקריירה שלו, אם הוא בודד מבחינה נפשית-רגשית, אין הוא מרגיש בטוב. הוא זקוק לשותפ/ה גם לחוויית ההצלחה.

ונשאלת השאלה: אם הדברים נראים כל כך מתקבלים על הדעת, מדוע קיים בעולם שלנו "משבר המשפחה"? מדוע 50-60% מכל המשפחות המתחננות בארה"ב, ואחוז זה הולך וגדל, אינם מצליחים להקים משפחה יציבה?

מדוע בימינו המשפחה איננה מסוגלת למלא את התפקידים החשובים והחיוניים שהיא צריכה למלא? מה קרה?
לי נראה שהתשובה טמונה בגישה אל חיי הנישואין בימינו.

האומנם על כל פשעים תכסה אהבה?

הנוער שמע הרבה מאוד בתקופת הנעורים, שהמרכיב העיקרי של חיי המשפחה הוא השטח שבינו-לבינה. ואילו באיזו מדינה בחיי המשפחה היסוד האנושי-האישי, היחס האישי-חברתי קובע, על כך אין מדברים, ולכן עניין זה אינו מודע כלל וכלל.

חושבים ש"על כל פשעים תכסה אהבה". שאפשר להתנהג לא יפה, אפשר להעליב את בן/בת הזוג, לדבר אליו/אליה בגסות והכל יישכח וייסלח, מכיוון ששני בני הזוג קשורים בחבלי אהבה. ואין זה נכון.

השטח החברתי-האישי משפיע מאוד. היחס שלו אליה כאל בן-אדם, שהוא מעריך ומכבד (בנוסף על כך שהוא אוהב), והיחס שלה אליו כאל בן אדם, זה הבסיס למערכת יחסים חיובית ומתמשכת בין בני הזוג.

ההתייחסות לאשה כל"חפץ"

בשעה שהאחד מעליב ופוגע בשני, אין השני מסוגל לשכוח את זה, אין הוא אוהב אותו באותה שעה, ואם זה חוזר הרבה פעמים, האהבה נשחקת, פוחתת והולכת.

אם הבעל מתייחס אל האשה כ"חפץ" לסיפוק צרכיו, האשה איננה מרגישה בטוב, היא רוצה, ראשית כל, יחס וכבוד כאל בן-אדם, היא רוצה דיבור יפה, יחס, התחשבות המתבטאת גם במלים וגם במעשים.

גם הגבר מצפה לכך מצד האשה, אבל האשה בגלל רגישותה זקוקה לכך יותר ונטגעת יותר.

הידרדרות לאלימות במשפחה

אבל - לצערנו - בנושא זה של פיתוח אישיות חיובית אין עוסקים בגיל הנעורים. קיימת אווירה של חוסר יחס בין אדם לחברו, אלימות מילולית, שפת דיבור גסה ופוגעת בזולת, "טון" צעקני של דיבור, וכך האלימות המילולית הופכת לפעמים גם לאלימות פיזית.

לפני שנים לא היתה קיימת בקרב עם ישראל אלימות במשפחה, ובקושי היתה אלימות מילולית, וההנחיה הכללית היתה "אוהבה כגופו, ומכבדה יותר מגופו" - ואילו עכשיו קיים מושג ומצב של נשים מוכות. החברה חייבת לעסוק בהקמת מקלטים לנשים מוכות אלו, כדי למנוע רצח, ח"ו. לא אחת אותה אשה, שהיא עכשיו בגדר "אשה מוכה" היתה תמול-שלשום אותה "חברה", שהאהבה בינה לבין החבר שלה פרוחה במידה כזאת, שהלכו חבוקים ברחובה של עיר, מבלי יכולת להתגבר על הצורך לתת ביטוי לאהבה הלוהטת ביניהם.

* * *

השפעת המתירנות על אי-יציבות המשפחה

כדור שלנו שהוא דור שלישי - ואולי אפילו דור רביעי - למתירנות, וקיימות תופעות של מתירנות לפני הנישואין, זה נותן את אותותיו כבר במשפחה עצמה. הבחור והבחורה מגיל צעיר אינם לומדים לחשוב על "חברות" כעל מושג של קביעות והתמדה, להתייחס איש אל רעותו כאל חבר/חברה במושגים רוחניים נפשיים, אלא מתרגלים - בעיקר - לראותה כשותפה ל"אהבה עכשיו" ולא "אהבה לנצח". כתוצאה מזה מרשים לעצמם "לאהוב" בת אחת עכשיו, בת אחרת - מחר, והתחלופה גדולה.

כך נוצרת תכונה "פרפרית", ההרגשות אינן עמוקות, אלא גופניות - שטחיות בעיקרן, "גירוי, תגובה והתפרקות", וכך נוצר היחס המזלזל אל בן/בת הזוג - כאל "חפץ" לסיפוק עצמי, ולא כאל אישיות, שמורכבת מגוף ונפש, מהרגשות פיזיות והרגשות נפשיות, כשהכל שזור ומורכב יחד.

"אהבה" כזאת בגיל צעיר הופכת להיות לאהבה אגואיסטית "אהבה התלויה בדבר" - "אני אוהב למעני, למען הנאתי". היא מאוד שטחית, מושפעת בעיקר מהקסם החיצוני, מהיופי החיצוני. במשך הזמן נוצרת הערכת-יתר של אהבה "מינית" זו, והנוער מתרגל לחשוב שזאת נקראת אהבה. ומאחר שהיא איננה מחייבת לפי המושגים המקובלים שליטה עצמית, הנוער איננו לומד לשלוט בעצמו ולעניין זה השלכות שליליות לעתים גם אחר כך במסגרת המשפחה, שגורמות להרס הנישואין.

ההבנה היסודית בחשיבות המשפחה לכל מרכיביה: בני הזוג, ילדים, והחברה כולה, מחייבת להקדיש תשומת-לב מירבית להתנהגות בתקופת הטרומ-נישואין בשני המישורים: השליטה העצמית בשטח שבינו לבינה, ויחסי-אנוש משופרים, כי אלה הם הערכים החשובים ביותר בשביל להצליח בבניין משפחה יציבה.

שו"ת במפגש של ישיבת בני-עקיבא עם תיכון חיפה תשנ"ד

שאלה: מדבריך מתקבל הרושם כאילו את מזלזלת ביופיה של האשה? איך אפשר שלא להסתכל למרכיב החיצוני של האשה?

תשובה: לא אמרתי את זה. דיברתי על שאלת העדיפויות. דיברתי שאין קנה-המידה לבחירת בת-זוג צריך להיות אם היא יפהפייה הדומה לכוכבת קולנוע דווקא, ואם אין היא יפהפייה מובהקת, היא איננה שווה כלום.

המשיכה אל האדם נוצרת גם כתוצאה מהערכת האישיות, ובאותה מידה שאנחנו שמים לב אליה כאל בן-אדם, היא מעוררת אצלנו הערכה אישית ויחס, אז מתרשמים מהעיניים הנבונות שלה, מהמבט הנעים והרגוע, או להיפך מהמבט הגמרן שלה, מתרכזים במבע-העיניים ומה הן משקפות, ואז היא נראית יפה בעינינו. לפעמים אנחנו נכבשים ע"י חיוך מלבב, וזה משפיע גם על ההערכה שלנו אליה כאשה.

שאלה: איך ניתן להשתחרר מההתייחסות לאשה כאל "חפץ"?
 תשובה: גישה זו של ראיית האשה כ"חפץ" נוצרת, בדרך כלל, בשני מקרים:

א. אם הילד גדל בבית שהוא רואה התייחסות כזאת מצד אבא אל אמא. כשהילד רואה מצד אבא גילויים פיזיים של "אהבה" כלפי אמא, ומצד שני גילויים של זלזול, חוסר כבוד אליה כאישיות, ולפעמים גם אלימות, הפער הזה משאיר משקע. גישה כזאת משתרשת בלב הבן.

ב. אם בגיל צעיר, כשמתעורר העניין בכנות המין השני כתוצאה מההתפתחות ההורמונלית בגיל ההתבגרות, הבן מתחיל "להתעסק" עם הבנות, ואף יוצר מסגרת של "חברות", ה"מתירה" - כביכול - מגע זה או אחר עם הבת, שיסודם ריגושים פיזיים בעיקרם, הבן לומד לחשוב ש"אהבה" היא פיזית בעיקרה, והבת "חפץ" לסיפוק הנאותיו הווא.

במשך שנות הנעורים ניסיון זה מתחזק עם התחלופה הרבה של הבנות-ה"חברות", וזה גורם שהמושג של אהבה מתעוות אצל אותו נער. נהרסת אצלו היכולת להתקשר לבת המין השני על רקע של אהבה אישית ייחודית, שהיסוד שלה הוא נפשי-רוחני, בנוסף לגורם המשיכה. כי רק הרגשה כוללת של היסוד הנפשי והפיזי כאחד, היא המרכיב של "אהבת אמת", השואפת להתמדה והמשכיות, והקשורה לאישיות יחודית ובלעדית.

שינוי יסודי בגישה הכללית למערכת היחסים בין המינים משמעותו היא ראיית המשפחה היציבה, האוהבת והתומכת, כמטרה וכאתגר לסיפוק הצרכים הבסיסיים של האדם לאורך ימים ושנים. ראייה זו יכולה לשנות את ההתייחסות לאשה מ"חפץ", לבת-זוג השותפה להקמת התא המשפחתי, וזה גם יביא לשינוי קנה המידה איך לבחור בה. תשומת-לב יותר ליסוד האישי כבן-אדם, בנוסף על המשיכה ההדדית.

שאלה: איך אפשר להכיר את הבת, אם לפני כן אין קשר ביניהם?
 תשובה: מאחר שיושבים כאן בני-נוער גם מהישיבה וגם מבית ספר תיכוני, ואינני יודעת מי הוא בעל השאלה, ישנם שני פירושים שונים למלה "קשר", ואני אתיחס לשניהם.

א. כשנער חילוני שואל את השאלה הזו ייתכן שמושג "קשר" פירושו קרבה פיזית גדולה יותר, והנחתו היא, שהקשר והמבחן צריך להיות בשטח שבינו לבינה, ואם זה אכן מצליח לפני הנישואין, הרי זה כבר מבטיח נישואין מוצלחים בעתיד.

לשם כך ברצוני להביא תוצאות מחקרים שנעשו בתחום זה בארה"ב (שהובאו כ"ידיעות אחרונות" ב- 7/1988), שמסקנותיהם מפריכות הנחה זו.

אחוז הגירושין בקרב זוגות שחיו ביחד קודם לכן - גבוה. ולא סתם, הוא גבוה ב-80%, ביחס לזוגות המתגרשים האחרים. - מימצא זה סותר את הדעה שרווחת, כי זוגות הגרים ביחד לפני הנישואין, יהיו אחר כך בני זוג מוצלחים יותר.

כשנער דתי שואל את השאלה הזאת, הוא רוצה לברר, איך אפשר להכיר בת מבחינת האישיות שלה למטרת-נישואין, אם לא תהא קיימת ביניהם לפני כן תקופה קצרה או ארוכה יותר של חברות, ההנחה שלו היא, שע"י הפגישות והשיחות בתקופה ממושכת אפשר יהיה ללמוד להכיר איש את רעהו.

הבעיה היא, שבמסגרת של חברות, בדרך כלל, זוג החברים איננו עוסק בניתוח אופיו של בן/בת הזוג. בתקופה זו, עצם ההימצאות יחד, כבר יוצרת מצב-רוח טוב, וכל אחד הוא הרבה יותר טוב ונחמד, מאשר הוא באמת בחיי יום-יום שלו.

בשביל להכיר באמת את אופיו של בן/בת הזוג כדאי להתעניין אצל חברים, או שכנים שמכירים אותו מחיי יום-יום שלו, היכולים לבקר בצורה אובייקטיבית, איך הוא מתייחס לחברים, לאחים, לאחיות, לאבא-אמא. שמכירים אותו מההתנהגות הטבעית שלו, שאינה מודרכת מהכוונה לעשות רושם ולמצוא-תן, כשם שזה קורה ביחסים שביניהם.

כמובן, אין זה בא לפסול תקופה מסויימת של מפגשים לשם בחינה מדוקדקת יותר של התייחסויות לנושאים שונים, מהי השקפת העולם, מהן הציפיות, התחביבים, וכו'. כמו כן יש לבדוק באיזו מידה ה"כימיה" פועלת ביניהם, והאם הרגשת היחס והחיבה אמנם מתפתחים וגדלים עם הזמן.

שאלה: לפי דבריך היתה פעם "אהבה לנצח". האם היהדות

מקבלת את הנישואין הקתוליים של "אהבה לנצח" ?

תשובה: אחת השגיאות של הציבור החילוני היא, שהציבור הזה חושב שמכיוון שהנצרות היא דת והיהדות היא דת, עושים השוואה וגזירה שווה בין שתיהן.

אלה הם שני עולמות נפרדים. כידוע, כומר קתולי אסור לו להתחתן, כי הקשר שבינו לבינה נחשב בנצרות כחטא, ובמידה שהאדם כאילו עומד בדרגה רוחנית גבוהה יותר, כגון הכומר, כל קשר עם האשה, שהיא אצלם סמל השטן, אסורה. היא נחשבת כמפתה, היא המגרה, היא הרוצה להביאו לידי חטא.

והנישואין הקתוליים הם ללא כל יכולת של פירוד.

גישה זו מנוגדת לגמרי לגישת היהדות. ביהדות השטח שבינו לבינה במסגרת הנישואין מקודש, יש בזה קדושה, ומברכים מתחת לחופה "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על העריות ואסר לנו את הארוסות, והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין".

קשר עם אשה, במסגרת של קידושין בפני עדים ואחריות ע"י כתובה, על מנת לגדל את הדורות הבאים, קשר זה הוא קדוש וטהור. (כתובה היא שטר-התחייבות שנחתם ע"י הגבר וכו מונים את חובותיו של הבעל כלפי אשתו). אולם קשר שלא במסגרת נישואין, לא בתנאים שצויינו, קשר זה אסור הוא ונחשב כחטא חמור.

היהדות בעד "אהבה לנצח", אהבה לאשתו ולבני ביתו במסגרת של "אהבה ואחוה ושלוש ורעות", כלשון הברכה תחת החופה.

אך אם ח"ו משום-מה קורה, ששני בני אדם אלה, בשום אופן אינם יכולים לחיות יחד, קיימים מתח, מריכות, זלזול ושנאה, במקרה כזה היהדות מציעה פתרון: גירושין.

גם הגירושין נעשים במסגרת של בית-דין, אחרי שנתברר באמת שאין דרך לשלום-בית, ואז שוקלים בביה"ד באיזה תנאים הם נפרדים, ומהן זכויותיה של האשה וילדיה במקרה של פירוד.

שאלה: מדברייך מתקבל הרושם, כאילו אותן המשפחות החילוניות שפעם בימי הנעורים חיו במסגרת חברויות, הינן מחוסרות ערכים, והנה ישנן הרבה משפחות שהבית שלהם מתנהל בסדר גמור ?

תשובה: תודה על ההערה.

אין שום ספק שישנו מספר גדול של משפחות חילוניות בעלות ערכים. אבל כשאני מדברת על העולם המודרני, אינני מתכוונת למשפחה חילונית סתם. אני מתכוונת לאידיאולוגיה של העולם המודרני, אני מתכוונת לאותו עולם, שאנחנו רואים ברחוב, ששומעים את שיריו ברשת ג', שמתרכז כמעט תמיד מסביב לאהבה והתאהבות ולגירוי יצרים.

ברור לגמרי, כי בן או בת רציניים יותר, בעלי ערכים יותר, בעלי מידות טובות יותר, לא יהיו להם 20 חברים/ות לפני הנישואין. אולי חברה או שתיים, שבאותה שעה הם נראים בעיניהם כראויים להיות חברים לתקופה ממושכת יותר.

הרי פעם כשדובר על אהבה, הכוונה היתה "אהבה לנצח". עכשיו כשמדברים על "חברות", כששואלים את זוג החברים אם חברות זו רצינית, והאם היא אולי קשורה עם רעיון של התמדה ונישואין, ברוב המקרים גם כשהם מבוגרים יותר, בני 20 ואילך, החבר והחברה מכחישים בתוקף באופן ספונטני: "מה פתאום? אנחנו רק חברים!"

במידה שתברים אלה הם רציניים יותר, גם חושבים ושוקלים, ייתכן שבעבור זמן מסויים הם מחליטים להתחתן, ואז הסיכוי שלהם להצליח בחיי משפחה כמובן גדול יותר.

בארצות המערב, שם קיימת האווירה המודרנית, אחוז הגירושין כ-60% ומעלה. אצלנו כ-30%. בין 70% אלה שאינם מתגרשים יש להניח, שחלק באמת מצליח יפה מאוד בחיי המשפחה, ויש כאלה, שיש אצלם בעיות, אך לא כל-כך קשות, ובהתאם לרמה הכללית והיכולת האישית להתמודד בחיים משותפים, נוצרת איכות חיים טובה במשפחה.

שאלה: מדוע את אומרת שמשפחה מעורערת הורסת את החברה?

תשובה: הגוף שלנו מורכב מתאים רבים ובריאותו של הגוף תלויה בבריאות התאים. בה במידה שישנם בגוף תאים רבים שיש בהם מוגלה, הזיהום יכול ח"ו לעבור לכל הגוף. כך גם החברה.

כל משפחה היא תא חברתי. במידה שהבית מתפקד יפה, היחסים הבינאישיים בין בני הזוג הם חיוביים, מתבטאים באחריות, בדאגה הדדית, וכמובן ביחס של אהבה וחיבה, הבית מקרין רוגע מסביב,

ובמקרה שישנם ילדים בבית אף הם לומדים מן ההורים את כללי ההתנהגות החברתית החיובית. ובגדלם הם מיישמים את זה הלאה, גם במסגרת ביתם הפרטי, וגם במסגרת החברה בה הם נמצאים. וכך נוצרת חברה חיובית, אחראית, תורמת ויוצרת.

במקרה שח"ו היחסים במשפחה מעורערים, וקיים אי-אמון הדדי, ישנן מריבות, פגיעות אישיות, אלימות מילולית, או ח"ו יותר מזה, בית כזה מקרין מתח, "רוח רעה", ומשמש דוגמא שלילית. הילדים הגדלים בבית מעורער כזה, אינם מתחנכים להתייחסות חברתית נאותה, כי אין הם רואים בבית דוגמא מתאימה. נוסף על כך במקרה של מתח בין ההורים, הילדים אינם זוכים לטיפול מתאים: לפעמים הם זוכים לפינוק-יתר מצד ההורים, הרוצים להבטיח לעצמם את אהבת הילדים, וכך הם אינם מסוגלים להתמודד עם הקשיים מחר, כשהחברה בחוץ איננה נוהגת כלפיהם בפינוקים יתרים.

לפעמים, להיפך, אין הם זוכים לתשומת לב מספקת, כי ההורים עסוקים במריבות בינם לבין עצמם, הילדים רואים את עצמם מוזנחים, והם מחפשים פיצוי חומרי לחסך האהבה, שהם נתונים בו, או הם מנסים לקחת בכוח ע"י מעשים שליליים מה שלא ניתן להם ברצון, וזה מחייב את ההורים לשים לב אליהם. במקרים רבים ילדים כאלה, בגלל חוסר אמון בעתיד טוב, מחפשים את הפיצוי בהנאות חומריות וגופניות, ב"כיפיים". הם שואפים לתענוגות "כאן ועכשיו".

איך המתירנות לפני הנישואין מפריעה לבניין משפחה יציבה?

אנשים אלה בהתבגרם דוחים את נישואיהם עד כמה שאפשר, ומוכנים להתחתן רק בשעה שהם מתחילים להיות מעוניינים בילדים. הם חושבים ומקווים שהם יצליחו לבנות משפחה יציבה.

אך אותו אדם שלמד מן הניסיון שלו שבעצם אין אהבה יציבה בעולם (שהרי הוא בעל ניסיון, שהיו לו כבר כמה וכמה "אהבות", שבאו והלכו) ושאיננו רגיל לתרום לזולת, קשה לו אחר כך להסתגל לתנאים של משפחה נורמלית, שמחייבת אהבת-אמת, אחריות, התמדה ומסירות.

"אהבה" זו שאהב מדי פעם היתה שטחית מאוד, לא חייבה כלום. היא היתה גופנית, היא לא היתה קשורה באישיות יחודית. היא היתה

זמנית, עוד יותר - היא הפכה בסופו של דבר להיות צינית, כי "בעל הניסיון" צוחק מכל מי שמדבר על "אהבת אמת", ולכן "אהבות" אלו הורסות את היכולת להקים משפחה יציבה.

אנשים אלה בהתבגרם אינם מסוגלים להתקשר קשר בר-קיימא עם הזולת, והבית אשר הם מנסים להקים, במרבית המקרים אינו בית יציב. כתוצאה מזה קשות בעיותיהם של הילדים הגדלים בבית כזה, עוד יותר.

רק מי שמגיל צעיר יודע שאהבה היא הרגשה עמוקה, שהוא מפנים אותה בקרבו לקראת בן/בת זוג הייחודי, אהבה שתתבטא גם ב"נתינה", בדאגה לזולת, רק זה יכול לצפות שיצליח להקים משפחה יציבה ומאושרת.

מה הבעיה במתירנות מלבד בשטח הדתי?

בחיי מתירנות מתרגלים לראות את האשה כ"חפץ" לסיפוק עצמי, ולא שוות-ערך לבניין הבית והמשפחה.

המתירנות מדגישה בעיקר צד אחד באישיותו של האדם. יסוד היצר, התאוה המינית, ואינה מבליטה מספיק את היסודות האישיים הנפשיים.

יש חשש שגם קנה-המידה לבחירת בת הזוג בעתיד יהיה מעוות, הדגשת יתר של חיצוניות וזהרת ופחות מדי תשומת לב לאישיות.

קיימת סכנה שקשר פיזי בלי קשר נפשי משאיר משקעים של רגשות אשמה בתת הכרה, ומפריע אחר כך ליחסי אישות תקינים במסגרת המשפחה.

אי-פיתוח מעצורים בתקופת הטרומ-נישואין מסכן את יציבות המשפחה ע"י חוסר נאמנות לבן/בת הזוג אחרי הנישואין.

קיימות סכנות רפואיות מרובות בקשר עם בת כשהמטרה היא רק בילוי רגעי.

האם יש למתירנות במסגרת המשפחה השפעה על הדור הבא?
הדור הראשון למתירנות לא תמיד מודע לבעיות שהוא יוצר לעצמו ובעיקר לדור הבא.

הדבר הכי חשוב להתפתחות הבריאה של הילד הקטן הוא הרגשת הביטחון. ילד צריך להאמין, שאבא אוהב אותו, שאמא אוהבת אותו, ושלא יעזבו אותו לעולם. אז הוא מרגיש בטוח בעולמו.

כשילדים גדלים בבית מעורער, בו קיימות מריבות קשות, באווירה של ערב-גירושין, כל עולמו הפנימי של הילד הקטן מתערער.

לפעמים כשנולד בבית תינוק נוסף, ורק נדמה לו לילד הגדול יותר, שאמא מזניחה אותו, הוא כבר מפתח לפעמים בעיות נפשיות. הוא מתחיל לקנא, הקנאה מביאה לידי שנאה, השנאה מביאה לידי אגרסיביות, תוקפנות - הוא רוצה להתזיר לעצמו בכוח את אהבתה של אמא שלו, הוא רב עם הקטן, מרגיז את אמא וכו'.

לכן אפילו בגן כבר מרגישים איזה ילד הוא רגוע, ואיזה ילד סובל מהרגשות חוסר ביטחון, וכתוצאה מזה בהרגשת נחיתות. בבית מעורער הרגשות אלה הן מושרשות מאוד, וחזקות פי כמה.

דור כזה של ילדים רוצים כשהם גדלים לתפוס ביד את האושר. הם כבר אינם מאמינים באהבה יציבה של מחר ואינם מוכנים לחכות עד אחרי הנישואין לאהוב את האחת, ולפתח לשם כך שליטה עצמית, מעצורים ועומק רגשי. הם יודעים דבר אחד: מה שיש לי ביד זה ישנו, מה שאין לי כרגע אינו קיים. במקום "אהבה" לנצח הם שואפים ל"אהבה עכשיו". וככה גדל דור שני שמעורער עוד יותר מבחינת הנהגות והחומרות מאשר הוריהם הדור הראשון. ולא פעם הדור השלישי והרביעי הופכים להיות צרכני סמים ואלכוהול, כדי למצוא פיצוי לעצמם בכריחה מן המציאות.

איך אפשר להחזיק מעמד בנישואין?

יסוד ראשון הוא ההבנה שחיי נישואין מחייבים הסתגלות הדדית בכל השטחים. שני בני אדם מעולמות שונים, מרקע שונה, מבית שונה, עומדים לבנות יחד את הקן המשפחתי שלהם. כל אחד עם הרגליו, עם השקפת עולמו.

לפני הנישואין מרגישים את המשותף, את האהבה והמשיכה שבין שני בני הזוג, ואילו כמה זמן אחרי החתונה, מתחילים להרגיש גם את השוני. ולכן יש המציינים את השנה הראשונה אחרי הנישואין כשנה קצת קשה.

סיפרה פעם יועצת נישואין. פעם באה אליה אשה צעירה מבוהלת מאוד. "מה יש?" שאלה אותה היועצת. "יש ביני לבין בעלי ויכוחים וחילוקי דעות". "זה בסדר" - ענתה היועצת. "אבל אנחנו רק שלושה חודשים אחרי החתונה, וכבר יש בינינו חילוקי דעות". "דווקא בגלל זה" ענתה היועצת. "עכשיו אתם צריכים ללמוד להתמודד איך לחיות יחד אחד עם השני, לחשוב מה הם המניעים השונים של כל אחד, מה היסוד לשוני במהלך מחשבתו או התנהגותו, וכשתביני אותו, יש מקום לשבת יחד ולדון ברוח טובה איך אפשר להתגבר על השוני, מה צריך כל אחד לעשות כדי להקהות את הניגודים, כדי להסתגל אחד אל השני ולחיות יחד זה עם זה על יד זה". "אם ככה, זה בסדר" - ענתה האשה הצעירה - "נשתדל". "והיא לא חזרה אלי יותר" - הוסיפה היועצת.

ראשית כל: לא לגנות, לא להאשים, אלא לנסות לקבל את האדם השני כמו שהוא, לא לנסות לשנות אותו, אלא להשתדל להבין אותו, את מניעיו, ולנסות לראות גם את עצמו, לא כצודק במאת האחוזים, אלא לחשוב: "מה אני יכול/ה לעשות בשביל להקטין את הפער".

אדגים את הדבר בכמה סיפורים:

אחד מהם קראתי פעם על משפחה צעירה: הבחור היה קצין צעיר, והאשה - אמנית. והנה כחודש הראשון אחרי הנישואין, הם הגיעו למריבה הראשונה שלהם. מה היה הרקע?

האשה מאוד אהבה ללכת לשפת-הים להתרחץ, בעלה היה עסוק מאוד, ולא רצה להצטרף אליה. האשה לא היתה מרוצה, והלכה לבד לשפת-הים. בעלה נתן לה ללכת, אך בערב כשאשתו רצתה ללכת לחתונה של חברה שלה וביקשה אותו להצטרף, הוא סירב.

היא מאוד התרגזה. "מה פתאום אינך הולך? זה מאוד לא נעים, חודש ראשון אחרי החתונה, אני מתביישת לכוא לבד, מה יגידו האנשים?"

ואז הוא ענה לה: "אני מתנגד לכך שאת תלכי לשפת-הים לבד. את אינך מתחשבת בי, וחושבת שאת רשאית ללכת לבד, אם זה מתחשק לך. אם כן, יש גם לי זכות לנהוג לפי רצוני והבנתי, להישאר בבית ולנוח, ולא ללכת לחתונה של חברתך".

היא הבינה ששגתה, ואמרה: "מגיע לי", "מזל שזה קרה כבר

בחודש הראשון אחרי החתונה. למדתי לנהוג מתוך התחשבות גם בו ולנהוג מתוך הבנה ויחס אליו".

סיפור שני:

אמא ובתה הלכו על שפת הים. שאלה הבת את האם: "אמרי נא לי, איך אפשר להחזיק מעמד הרבה שנים עם הבעל? אני והחבר שלי, יש לנו לעתים קרובות מריבות, שמרגיזות אותי".

לקחה האם חופן חול ולחצה חזק חזק. החול נשפך לאט לאט בין החריצים שבין האצבעות, עד שלא נשאר ביד כלום.

אחר כך היא מילאה עוד פעם את ידה בחול, אך החזיקה את היד בצורה רפויה, והנה החול נשאר ביד.

"ככה זה" - אמרה האם - "אם את תשתדלי ללחוץ עליו חזק חזק, כדי שישמע לך, את לא תצליחי בכלל. אך אם תתחשבי בו, ולא תלחצי עליו יותר מדי, יש סיכוי שתצליחי".

"עכשיו אני מבינה את הרקע לחיכוכים ביני לבין החבר שלי" - אמרה הבת - "כשהוא מבקש ממני ללכת איתו לבקר את בני-משפחתו, אני אינני מסכימה. ואילו אני תובעת ממנו תמיד לבקר את ההורים שלי, ללכת איתי, כשאני רוצה ללכת למסיבה, ותובעת ממנו לנהוג תמיד בהתאם לבקשתי, אחרת נדמה לי, שהוא כאילו אינו אוהב אותי ולא מתחשב בי. ולא עלה על דעתי לשאול אותו אף פעם, מדוע אין הוא רוצה ללכת איתי לבקר את הורי. אני תיכף מתרגזת".

בחיים משותפים ישנה הזדירות. כשם שהיא מבקשת שהוא יתחשב בה, ברצונה ובבקשותיה, כך מן הראוי שגם היא תשתדל להבין את מניעיו ותתחשב בו.

מה קורה, כשבן זוג אחד רחב-לב יותר, ומוכן לוותר, ואילו השני הוא קשה יותר?

נדמה לי, שאת השלב הראשון לקראת הוויתורים ניתן לבקש מהאשה. את הבן מחנכים במשך כל השנים, להיות חזק ותקיף ולא להיות רכרוכי, ולכן נדמה לו שהוא צריך לקבוע את העניינים ולא לוותר.

במקרה שמישהי התחתנה עם בעל עקשן, העומד על שלו, כדאי שהיא תחשוב איך הוא נהיה עקשן כזה. בדרך כלל, זה נוצר כתוצאה של הרגשת קיפוח בגיל צעיר, שאז הוציא הילד מסקנה, שהוא צריך לעמוד חזק נגד ההורים, נגד האחים, נגד החברה וכו' ונדמה לו, שרק אם יעמוד בתוקף על שלו, רק אז הוא יוכל להצליח לשמור על המעמד שלו. אבל בה במידה שיתברר לו, שאשתו אמנם מתייחסת אליו יפה מאוד, ושכאן בבית אין הוא צריך להאבק על מעמדו, שכאן מקבלים אותו כמו שהוא, אז לאט לאט במשך השנים נוצר האמון, הוא הופך להיות נוח יותר, והוא מוריד מעליו את שריון העקשנות. ישנם הרבה גברים שמתוך לבית הם מאוד תקיפים, נוקשים ועומדים על שלהם, אבל בבית הם נוחים וטובים, כי בבית, ששם אשתו מטפלת בו ודואגת לו, כאן טוב לו מאוד כשהוא יכול להוריד מעליו את "כלי המלחמה שלו" ולהרפות מהמתח המתמיד שבחוץ. אם הבעיה איננה פתולוגית במיוחד, יש סיכוי שהוא ממש ישתנה במשך הזמן.

ושוב אדגים את זה בסיפור מספרות הילדים:

פעם נסע איכר אחד בדרך - השמש והרוח התחרו ביניהם מי חזק יותר. כל אחד טען שהוא החזק. לבסוף החליטו: מי שיצליח להוריד מהאיכר את מעילו, הוא החזק.

הראשון התחיל הרוח. הוא נשב ונשב, התחזק עוד ועוד, אך בה במידה שהרוח התחזק, האיכר התכרבל יותר ויותר חזק במעילו. משראה הרוח, שהוא בשום אופן לא מצליח, התייאש והפסיק.

ואז התחילה השמש לחמם. היא חיממה וחיממה, לאיכר נהיה חם, תחילה פתח כפתור אחד, אחר כך פתח את שאר הכפתורים, ולבסוף כשנהיה לו חם מאוד, הוא הוריד גם את המעיל. השמש ניצחה...

גם בבית זה ככה. ברוח טובה, ביחס חם, אפשר להצליח הרבה יותר מאשר במאבק ישיר, כשכל אחד עומד על שלו.

לפעמים כדאי אפילו לוותר ולהסכים לדעת בן/בת הזוג גם בשעה שאת/ה משוכנע/ת - כי את/ה צודק/ת, ואפילו אם זה עלול לגרום להפסד כספי מסויים, כי המתח והמשקע שנשאר מהוויכוח החריף והסוער, שאז לפעמים לא שומרים כל כך על לשון עדינה ביחס לשני, איננו שווה את ה"רווח", שהיית מרוויח אילו בן/בת הזוג היה שומע/ת בקולך.

במידה שמסוגלים לגלות יחס לשני, ושוקלים תמיד לגופו של עניין, מתברר שפעם אחת האחד צודק ופעם שנייה - השני. אין מקום למאבק של יוקרה, דעת מי קובעת יותר. ואז יוצא ששניהם מרוויחים, ה"בית" הוא המנצח. נוצרת אווירה נעימה של שיתוף פעולה, של הערכה וחברות, שמאפשרת לשמור על החיבה ההדדית, על ההערכה ועל האהבה לאורך ימים ושנים.

שיתוף פעולה והבנה הדדית הוא היסוד שאליו יש לשאוף. וכבר אמר אחד מרבני ישראל (הרב וולכה שליט"א): "ביהדות מדברים כל כך הרבה על "שלום-בית". "שלום-בית" אין הכוונה, שזה משהו שנוצר מאליו. באופן טבעי יש בין שני בני-אדם חילוקי דעות, הבדלי אופי, הבדלי חינוך, זה מחייב לעתים נשימה עמוקה, אפילו ויתור לפעמים, אך אם הרקע הכללי הוא חתירה לשיתוף פעולה ועמלים על כך, נוצר במשך הזמן התוצאה של שיתוף הפעולה, האמון ההדדי, ואז הופכים להיות לזוג אידיאלי, שבכלל אף פעם אין ביניהם חילוקי דעות... (ואם הם ישנם - כלל לא מרגישים בהם, כי הם דנים תמיד בכנות, בשקט ובשלווה לגופו של עניין).

”חברות” במסגרת בני-עקיבא

שאלה: מה יחסך ל”חברות” במסגרת בני-עקיבא?

תשובה: אתם חיים בחברה מעורבת. ונשמע מן הדברים כאילו ”יציאה עם בת” זה בתקן, כאילו טבעי.

נפגשים עם בת בסניף, לפעמים מלווים בת הביתה, מפטפטים קצת. פעמים הבן והבת שניהם מדריכים ומדברים בענין הסניף. הוא מעריך את דעתה של הבת-המדריכה, ולכן מרבה לשוחח איתה. אין זו חברה רשמית, אך בכל אופן הוא משוחח איתה יותר מאשר עם בנות אחרות.

אני רוצה קצת לחדד את העניין, ולהדגיש יותר את אשר אמרתי בתחילת דברי.

בה במידה שנמצאים פחות בחברה מעורבת, בה במידה שהחיים צנועים יותר, המוח פחות עסוק בכך, ואילו כל אחד השוהה יותר בחברה מעורבת, מודע יותר ל”חשק” שלו להימצא בחברה כזאת, ולפעמים אף לחיפוש חברה. עצם המפגשים המשותפים, יוצרים מודעות בהכרה לשאיפה זו.

היה כאן פעם בשישית בחור, שהיה מדריך בסניף פ”ת. פעמיים בשבוע הוא נסע לפ”ת בשביל להדריך. הוא היה בן 16. כעבור כמה זמן הרגישו בישיבה שעניינו בלימודים ירד מאוד. הר”מ דיבר איתו, והוא הודה שבנוסף לסניף יש לו שם גם חברה, שגם היא מדריכה. לא רק הבת, אפילו ההורים של הבת קירבו אותו והוא הרגיש טוב מאוד בביתם. כולם חשבו שזו חברות רצינית, ושכבוא הזמן הם יתחתנו.

הר”מ המליץ בפניו, שאם אמנם הוא מעריך אותה, והיא מעריכה אותו, יעשו פסק זמן של 4-5 שנים, שלא ייפגשו בינתיים יחד. כי

העובדה שהם נפגשים עכשיו, מעסיקה אותו לפני המפגש, מעסיקה אותו אחרי המפגש, וזה גורם לו שלא יוכל להתרכז בלימודים. כי אף על פי שהם רק משוחחים ולומדים יחד מחשבת ישראל, עצם מערכת היחסים הקיימת ביניהם גורמת להעמקת ההרגשה, ויקשה עליהם להמשיך ככה לאורך ימים. והם ירצו להתחתן צעירים מאוד. האומנם הוא רוצה להתחתן בגיל 18? האם הוא רוצה בגיל כל כך צעיר להיכנס לעול משפחה? האם אין הוא רוצה להמשיך ללמוד הלאה? זה לא עם גמר השמינית, כשהמערכת הרגשית תהיה חזקה יותר, אם אז הם יצטרכו להיפרד, המשבר יהיה גדול יותר.

מוטב אפוא, להפסיק עכשיו, אבל לפני הניתוק לשוחח איתה, כדי שזה יהיה מתוך הסכמה הדדית והבנה הדדית. ובעוד מספר שנים אם ירצו, ישקלו את המשך דרכם מתוך שלווה נפש. ובינתיים לא להיפגש, וגם מכתבים לא לכתוב, כדי שהמחשבה לא תהיה עסוקה בה.

"תראה" - אמר המחנך - "בהתחלה יהיה קצת קשה, אבל אחר כך יהיה הרבה יותר קל".

הבחור נהג ככה, וכעבור זמן מה ניגש לר"מ ואמר: "נכון צדקת! בהתחלה היה קשה, אבל כעבור זמן מה התחלתי להרגיש את עצמי משוחרר, כל פעם חשבתי עליה פחות ופחות, ועכשיו אני מסוגל להתרכז יפה בלימודי".

שאלה: איך צריכה להיות מערכת היחסים בין בנים לכנות בבני עקיבא?

תשובה: בני עקיבא היא תנועת נוער, שהאידיאולוגיה שלה היא חינוך הנוער לקיום מצוות, לאהבת תורה, העם והארץ.

היא חברה נוער דתית מעורבת לא מלכתחילה אלא בדיעבד, בכדי שהנוער לא ילך לתנועות נוער חילוניות ויתרחק לגמרי מקיום תורה ומצוות. כך הנוער נשאר לפחות במסגרת, וההתנהגות שלו טובה יותר.

אם בן רציני ובת רצינית הם מדריכים, ועבודתם היא "לשם שמים" לשם המטרה החינוכית, ומסגרת הפגישות היא חוג להדרכה, שיחות בנושאים חינוכיים, הרי זה בסדר. עליהם לזכור שהמניע העיקרי לביקור בסניף זה לא הצד החברתי (זה מתאים לחבריא א'), אלא המטרה והעשייה החינוכית.

עם זאת הם צריכים ללמוד ולדעת מהם הגבולות ההלכתיים

ולהתנהג בהתאם: לשאוף ולהשתדל עד כמה שאפשר להתקרב יותר ויותר אל האידיאל ההלכתי, שפירושו משטר של מרחק בין המינים.

שאלה: מדוע במקרה "חברות", הכנות רוצות להתחתן מהר?

תשובה: אדגים לכם מעשה שהיה. הבן והבת הכירו כמה שנים והם חברים טובים. הבת גמרה את התיכון, ואילו הבן נמצא כבר בצבא. הוא סמל, ורוצה ללכת לקצונה. הבת והוריה מעוניינים שהם יתחתנו עכשיו, ואילו הבחור רוצה להתקדם לקצונה, ולהתחתן רק בעוד כמה שנים.

הבת איננה מסכימה, ובמקרה זה היא מוכנה לנתק את הקשר.

הבן בא לבקש להשפיע על הבת, שהיא בחורה טוב מאוד, ממשפחה טובה, והוא מאוד מעוניין בה, שתחכה לו. אין הוא רוצה להפסיד אותה, ואין הוא יכול להתחתן עכשיו, כי הקריירה הצבאית חשובה לו מאוד.

החשובה היתה: אין לו זכות לתבוע מהבת שתחכה לו במשך שנתיים.

בגיל זה שנתיים קובעות מאוד. אולי בצבא ימצא אחרת, ואחר כך יגיד "סליחה, טעיתי!". ייתכן שבמשך הזמן הבת תלמד, ותשנה את עמדותיה, ואת דעתה ביחס אליו. אולי בינתיים היא תפגוש במישהו שימצא חן בעיניה, ותרצה להתחתן איתו? אין מקום לחייב אותה לחכות לו.

אם הוא באמת מעוניין בה, כפי שהוא אומר, מן הראוי שיתחתנו (לדברי הבת היא מוכנה לחיות בתנאים של "אשת חייל"), והוא יוכל להמשיך בתנאים האלה גם ב"קריירה" הצבאית שלו.

הבן שוכנע, והם התחתנו למזל-טוב.

גירוים ומעצורים - בשטח שכינו לבינה

(דברים שנאמרו בכנס מדריכי מדרשות)

הגורמים למתח המיני

כשמדברים בציבור החילוני על מערכת היחסים בין בנים לבנות, על החברויות הקיימות בין המינים, משתמשים הרבה פעמים לשם הצטדקות או הסבר, כמושג "זה טבעי". "זה טבעי" שבני-נוער מתעניינים בגיל ההתבגרות בבני המין השני. וכאילו כל מה שכל אחד מרגיש זה "כשר וישר", ש"הרי זה טבעי". אבל זה לא בדיוק ככה.

מצד אחד הטבעיות נוצרת מההתפתחות ההורמונלית המינית של בני הנעורים, אך עוצמת ההרגשה תלויה בגורמים שונים. אמרנו שאצל האדם אין יצר טהור. אצל האדם המיניות זה לא עניין של בלוטות בלבד, אלא תלוי גם בגורמים פיזיים ונפשיים. ישנם גירוים מעוררים, וישנם גירוים עוצרים.

הגירוים המעוררים קשורים בחמשת החושים, מראה-עיניים, משמע אוזניים, חוש הריח, חוש המישוש, הדיבור.

דמות נאה, קול יפה, בשמים, מחמאות, מגע-ידיים, כל אלה גירוים מעוררים ואילו דוגמאות מנוגדות, יוצרות מעצורים ומונעות את הנ"ל.

גירוים נפשיים-רוחניים

אידיאולוגיה מתירנית, המעודדת קשר בין המינים גורמת להתעוררות הורמונלית, ואילו גישה דתית של מרחק בין המינים, מונעת את ההתעוררות.

זיכרונות וחוויות נעימות הקשורות בבני המין השני, אם זה אבא אהוב או אח נחמד, יוצרים יחס חיובי ואמון לבני המין השני. ואילו

יחס שלילי, פחדים וחרדות שחוו בעבר מונעים את הפעילות ומשאירים את רשמייהם השליליים לאורך שנים.

ברור שהמיניות איננה עניין של בלוטות ג'טו. עומק האישיות מתבטא בה.

כשאישיותו של הנער מעורערת ומחוסרת ביטחון, כשהוא נוחל כישלונות בחיי יום-יום שלו, הוא רוצה לפצות את עצמו בהישגים בשטח זה. הוא רוצה להוכיח לעצמו שהינהו "גבר", וזוכה ל"הצלחה". צורך נפשי זה הוא הגורם למיניות המוגברת שלו ולכן אין זה מפליא שמצאו שיש קשר ישיר בין פעילות מינית בגיל צעיר ובין סטיות אחרות כגון אלימות, עישון סיגריות, סמים, התאבדויות וכו'.

במידה שבני הנוער נמצאים בעולם של גירויים מתמידים, קרבה יתרה בין שני המינים, ולפעמים אפילו בעולם של גירויים קיצוניים של תמונות וידיאו או ספרות פורנוגרפית, המעוותים את המושגים ומציירים תמונה של מין קיצוני וחולני, במקרה כזה הם מודעים יותר למיניותם, וזה מעסיק אותם יותר.

אבל בשעה שהוא או היא נמצאים באווירה רגועה וצנועה, בחברה חד-מינית, העדר הגירויים מאפשר להם את השליטה העצמית בשטח המיני וכתוצאה מזה את שלווה הנפש ואת ההתפתחות של אישיות עשירה, רב גונית. כל האנרגיה המינית - הליבידו - הופכת לעניין בשטחים רוחניים נפשיים של לימוד, של הרחבת האופקים, של עיסוק באמנויות, של עיסוק חברתי פורה, והעניין המיני הופך לעניין של חלומות וציפיות לקראת פגישה עם בן-הזוג האחד בעתיד על מנת להקים משפחה.

טבלת היצרים

יצר הרעב לצורך קיום הפרט

האדם	בעל חיים
אוכל לצורך הקיום	
אדם מתבל את האוכל, מגישו בצורה מושכת	בעל חיים אוכל רק
על מנת שיחשק באוכל	כדי שבעו
האדם אוכל למען ההנאה שבאכילה	

האדם אוכל יותר מצרכו, לפעמים בניגוד לצרכו,
 ואף זקוק אחר כך לדיאטה
 אין לומר שכל האוכל חיוני לאדם
 אצל האדם אין יצר "טהור"
 האוכל משמש אצל האדם צורך חברתי
 (פגישה על כוס קפה ועוגה)
 האוכל אמצעי לשליטה
 (התינוק שאינו אוכל כדי שאמו תכרכר סביבו)
 האוכל כאמצעי להענשה
 (האדם עוזב את השולחן כביטוי למורת-רוח)
 האדם פועל כתוצאה מצרכים אישיים-נפשיים
 ולא כתוצאה מבלוטות בלבד.

תרבות האכילה - הגבלות

אדם מישראל	אדם	בעל חיים
הגבלות נוספות	אוכל משלו	אוכל מכל הבא כיד
כשרות	רוחץ ידיו	
מרווח-זמן בין בשר לחלב	אוכל בסכין ומזלג	
נטילת-ידיים בברכה	הגשה אסתטית	
	של האוכל	
ברכות לפני האוכל ולאחריו	אוכל בשעות	אוכל
צום יום כיפור	קבועות	כשהוא רעב
הופך את היצר לרצון	אוכל יפה	
	בגיל צעיר לומד הילד לשלוט ביצר הרעב	

היצר המיני - לצורך קיום המין

אדם מישראל	אדם	בעל-חיים
פרייה ורבייה	פרייה ורבייה	פרייה ורבייה
קשר יציב על רקע של	קשר מתמיד	הקשר עונתי
חובות וחכיות	לשם יצירת	לצורך הפריה
לשם יחס	הקשר הנפשי	ברוב המקרים אין
יצירת הקן המשפחתי	"לא טוב היות	יחס חברתי
חיי אישות רק	האדם לבדו"	

לשם התענוג   אתרי הנישואין
 כפיצוי לתסכולים נפשיים
 כאמצעי למעמד חברתי
 מתגרה בכוונה   מצווה להתרחק מגירויים
 פיתוח שליטה עצמית
 אצל האדם אין יצר "טהור"
 גידול הוולדות והמשפחה

האדם
 התינוק האנושי זקוק
 לאבא ולאמא
 תלות ממושכת בהורים
 מערכת היחסים הרגשית
 חברתית משפיעה על
 ההתפתחות הנפשית של
 הילדים לחיוב או לשלילה

בעל-חיים
 הוולדות אינם זקוקים לאב
 תלות קצרה באם בלבד
 עצמאות בגיל צעיר

המשפחה היהודית

קדושה ורוממות
 אדם מישראל
 הגבלות נוספות
 דיני עריות
 איסורי נידה
 מצוות עונה
 חובות הבעל כלפי אשתו
 חובות האשה לבעלה
 מצוות "פרו ורבו"
 מצוות חינוך: תלמוד תורה
 חינוך למצוות:
 בין אדם למקום
 בין אדם לחברו
 תא יסוד של עם ישראל

נישואין-קידושין

אדם
 נישואין
 קשר מתמיד
 קצת הגבלות (עריות)
 תובות וזכויות הדדיות
 גידול וחינוך ילדים
 ע"י שני ההורים

שיחה במפגש של תלמידי י"א
 ישיבת "בני-עקיבא"
 עם כיתות י"א תיכון חילוני, חיפה

על מעמד האשה ביהדות

נתבקשתי לשוחח על מעמד האשה ביהדות. אשתדל לחלק את
 הנושא לשלושה מישורים:

א. מעמד האשה כפרט

ב. מעמד האשה במשפחה

ג. מעמד האשה בחברה

אם אנו רוצים לדעת מה עמדת היהדות, עלינו לפנות למקורות.
 בבראשית נאמר, שהקב"ה יצר את האדם "עפר מן האדמה", וגם
 "בצלם אלקים" מלמעלה. האדם מורכב גם מחומר וגם מרוח.

תחילה נוצר האדם מן האדמה, ממשו חומרי מאוד, ורק אחר-כך
 נפח בו הקב"ה רוח חיים, וכשהאדם היה כבר אישיות מורכבת משני
 היסודות כאחת, האשה נוצרה מצלעו של האדם, כלומר האשה נוצרה,
 כשכבר היתה באדם רוח חיים, נשמה שמקורה מלמעלה, ולכן האשה
 באופן טבעי, במהותה, מעודנת הרבה יותר מאשר הגבר.

הגבר הוא חומרי יותר, ייצרי יותר מאשר האשה, ולכן הוא זקוק
 ליותר מצוות מעשיות שיעדנו אותו, בשביל להיות קרוב יותר לבורא,
 ואילו האשה - כדי להגיע לאותה מידה של רוחניות זקוקה היא לפחות
 מצוות מעשיות. (הוכחה מעניינת לכך היא, שבכל התקופות הקשות
 שנתנסה בהן עם ישראל, הרדיפות הקשות בימי הביניים וכו', עמדו
 הנשים במבחנים של מסירות-נפש לא פחות, ולפעמים אפילו יותר
 מאשר הגברים, אף-על-פי שהידע התורני של האשה היה פחות מהידע
 של הגבר.

מבחינת החובות יש שוויון בין האשה לגבר. נאמר: "השווה כתוב
 אשה לאיש לכל עונשים שבתורה". ו"השווה הכתוב אשה לאיש לכל
 הדינים בתורה".

האשה חייבת כמו האיש כמעט בכל הלאווין שבתורה, ואי קיומם על ידה מחייב אותה בכל העונשים.

ואם אמרנו תחילה, שהאשה חייבת בפחות מצוות מאשר הגבר, והיא פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמן, כלומר ממצוות שקשורות בזמן מסויים, בשעות מסויימות, הרי גם כאן הקריטריון לפטור אף הוא שווה, כי ההלכה היא ש"העוסק במצווה - פטור מהמצווה". למשל, האיש שמתו מונח לפניו, פטור מתפילה, או העוסק בטיפול בחולה פטור ממצוות זוכה וכד'.

ומובן, אפוא, מדוע האשה פטורה ממצוות שהזמן גרמן, כי זה נובע מתיפקודה המיוחד של האשה, ממעמדה של האשה בבית (הריון ולידה, גידול ילדים וכל החובות המוטלות על עקרת-הבית).

קדמונינו מציינים, שהשם הראשון של האשה היה "אשה", כי "מאיש לוקחה". שם זה מציין את הצד השווה שבינה לבין הגבר, היא שווה בשטח הכישורים, ההרגשות, בשטח המהות האנושית. אך לאשה ניתן אחר כך שם נוסף, השם "חווה" כי היא "אם כל חי", היא האחראית להולדתם וגידולם של הדורות הבאים.

זהו התפקיד הנשי, המיוחד אותה, וברור הדבר כי לכן פטרו אותנו הנשים ממצוות הקשורות בזמן, כדי שנוכל להתמסר בצורה הטובה ביותר לתפקידנו החיוני שהוא גידול הדור הבא ויצירת התנאים המתאימים לגידולו במסגרת הבית. תפקיד נשי זה בקיום המצוות "המעשיות" של הבית הוא לא פחות קשה, ואולי עוד יותר קשה מתפקידו של הגבר. אולם אנחנו, האוהבות את ילדינו והדואגות לבניין בית נעים המספק את צרכי המשפחה, מקבלות את "אי-השוויון" הזה באהבה וברצון.

הגבר מתלבט בעיקר כבעיות חיצוניות של פרנסה ועובדה, ואילו האשה מתלבטת ומתמודדת כמסגרת המשפחה עם גידולם וחינוכם של הילדים. חלק גדול מן הגברים עובד במסגרת של זמן קבוע ומוגדר, ואילו עבודתה של האשה איננה קשורה בזמן מסויים. היא תמיד ב"כוננות" - מבוקר ועד ערב ועד בכלל.

נשאלתי כמו כן מדוע הגבר מברך "שלא עשני אשה" והאשה מברכת "שעשני כרצונו"?

הגבר שמח במצוות הרבות, שהקב"ה מחייב אותו - "מצוות"

שניתנו "לצרף את הכריות" (לזכך אותם), ואילו האשה, שהקב"ה זיכה אותה בתפקידה כאשה וכאם, ופטר אותה ממצוות מסויימות, אף היא שמחה בחלקה, שהקב"ה ברא אותה "כרצונו", כמו שהוא מצא לנכון. הרב קוק זצ"ל מציין שהאשה מברכת "שעשני כרצונו" כרצון הבורא, כלומר היא יותר קרובה לרצונו של הבורא, יותר נוחה לפעול כרצונו, כפי שהתכוון לקבוע את המהות האנושית בדרגתה האידיאלית (בזכות עדינותה, כפי שציינו).

מעניין, שגם הפסיכולוגים מציינים את הנקודה הזאת, שחשוב מאוד שגם הגבר וגם האשה, יזדהו ברצון עם תפקידם הייחודי, יזדהו עם מיניותם ורק על ידי השלמה עם אישיותם הביולוגית יוכל כל אחד למלא יפה את תפקידו.

אם ילדים גדלים בכית בו האשה שואפת להיות גבר, והיא טיפוס מאוד דומיננטי, ואילו האב הוא טיפוס חלש מאוד, הבן מזדהה יותר עם אמא שלו ולא עם אבא, ודבר זה גורם אחר כך לסטיות נפשיות, כי בן כזה איננו מסוגל אחר כך להיות גבר כהלכה.

כיוצא בזה בת שמעריצה מאוד את אבא שלה, והיא מצטערת על שנולדה בת ולא בן, וכן בת שגדלה תמיד בחברת בנים והיא רוצה תמיד לחקות אותם ומצטערת שאיננה בן, ילדה כזאת איננה שלמה עם המהות שלה, איננה שלמה עם עצמה, וכאמור זה עלול לגרום גם אצלה לכל מיני בעיות נפשיות.

התורה במצוותיה מחנכת אותנו גם לחשוב, וגם להרגיש. ואם גבר מברך כל יום "שלא עשני אשה", והבת מברכת כל יום "כרוך שעשני כרצונו", הרי עצם הברכה היומיומית עוזרת לכל אחד להשלים עם אישיותו, לשמוח בתפקידו כגבר או כאשה, וכך כל אחד זוכה לשלוות נפש.

הכרה זו בייחודם של המינים, וההכרה בחשיבות כל אחד לעצמו, היא יסוד בהשקפה הדתית.

מעמד האשה במשפחה

קיים אמנם במציאות שלנו שוביניזם גברי: גברים הרואים את עצמם כחשובים יותר מכיוון שהם בונים את הבניין החברתי, הכלכלי והמדעי וכד' של החברה, ועוסקים בעניינים גדולים, חובקי עולם,

ואילו הן - הנשים - עוסקות "רק" בבית, ובגלל זה הן כאילו חשובות פחות.

אך אין האשה פחותה בחשיבותה מהגבר בזה שהיא נולדה אשה, ועוסקת כתפקידים המיוחדים לה, של בניין המשפחה ושל הולדת הדורות הבאים. גידולם וטיפוחם הבריא, הנפשי והגופני של אזרחי המחר, הוא תפקיד נכבד ביותר.

האשה המודרנית - שהנציגה שלה היא האשה ה"פמיניסטית" - משתדלת עד כמה שאפשר להידמות לגבר. המקצועות הגבריים נחשבים בעיניהן של הנשים המודרניות כיוקרתיים יותר, ורק בהידמותן לגברים ובהשתתפותן במקצועות הגבריים, הן רואות חשיבות לעצמן. ומכאן הזלזול של החברה המודרנית באשה המתמסרת לביתה.

נדמה להן, שהאידיאולוגיה האומרת שמן הראוי שאשה תתמסר לבניין ביתה ולגידול ילדיה, תראה את מקומה דווקא מחוץ לבית, בדומה לגבר, יש בזה משום פגיעה בכבודה ובמעמדה של האשה.

ומכאן, ה"שאלה" שנשאלת מתוך הרגשת ביטול "מה מעמדה של האשה ביהדות?" בשעה שהשואל בטוח כבר בתשובה שהיהדות מתייחסת בזלזול למעמדה של האשה, כי הרי היהדות מדגישה את פעילותה של האשה בבית. אולם גישה זו היא טעות ועיוות, והדבר נעוץ בחוסר הבחנה של המושג "בית".

כשמדברים ביהדות על בניין בית ומשפחה, אין הכוונה לארבעה קירות ריקים, לטיפול ב"ספונגיה" וכביסה בלבד, הכוונה היא ליצירת הבית, במובן יצירת איכות חיים טובה ואחראית של בית: האווירה הנעימה של הבית, החום, המסירות והדאגה ההדדית שקיימת בין בני המשפחה אחד לרעהו, הדאגה לטיפוחם וגידולם של הילדים במידות טובות, בהתפתחות רוחנית מתאימה, בחינוך למצוות שבין אדם למקום ובין אדם לחברו, בחינוך לערכים ולהנחלת מורשת הדורות מדור לדור, ולכן יצירת הבית השלם זו "אמנות" וחכמה. "חכמות נשים בנתה ביתה" (משלי, י"ד, א).

גידול ילד - אין זה דבר פשוט וקל. זו עבודת יצירה קשה. יצירת אדם, גבר או אשה, אזרח המחר, הבריא בגופו ובנפשו, זאת היא היצירה העיקרית בחיים של כל אחד ואחד, אם זה גבר או אשה. כאן

גם שניהם שותפים. זה גם היסוד להצלחה של כל גבר בעתיד בכל אותם התפקידים והמקצועות ה"גבריים" בבניין החברה, כי הרקע להצלחה בכל שטח ושטח - הוא האדם שמאחורי התפקיד.

הפתגם הצרפתי אומר "מאחורי כל גבר מוצלח, ישנה אשה מוצלחת", ועוד יותר ברור, ש"מאחורי כל ילד מוצלח, ישנה אמה מוצלחת".

אותה אשה המגדלת משפחה ברוכת-ילדים ומצליחה בכך, היא יוצרת נפשות, היא היא "אשת החיל" במלוא מובן המלה, והיא היא המבססת ומשלימה את תפקידו של בעלה, העושה בעבודתו בחוץ, ושניהם יחד בונים את החברה ואת העם. תרומתה של האשה חורגת ממסגרת ביתה בלבד, היא תורמת לבניין החברה כולה.

אין אפוא שום הבדל בערך עבודת הבעל מתוך לבית, לעומת עבודת היצירה של האשה בפנים הבית. יש "שוני בתפקיד, אך שוויון בערך".

מעמד האשה בחברה

ביהדות, מתוך הערכת תפקידה של האשה בבניין הבית, האשה נקראת "עקרת הבית", עיקרו של הבית, כי כל הצלחה בתפקיד הבית תלויה בה. אם ח"ו האשה חולה, או ח"ו אין אשה בבית, הכל ממש נהרס, כי ניהול בית מחייב לא רק טכניקה, אלא מסירות גפש, רצון טוב, הבנה של גודל התפקיד, וזה יוצר את המוטיבציה לעמול ולטרוח למען יצירת הבית וגידול הדורות הבאים.

משום כך אין לנתק את הדברים על מעמדה של האשה מההכרה בחשיבות הקמת משפחה בריאה, התא הראשוני של החברה. אם מעריכים את חשיבותו של התא המשפחתי בשביל העם כולו, זה יוצר גם הכרה בערך עבודתה של האשה בבית, ומוסיף יוקרה למעמד האשה בחברה.

שו"ת במסגרת מפגש של כיתות י"א מישיבות בנ"ע כפר-הרא"ה וחיפה

שאלה: מדוע נראה לך, כאילו "קריירה" של הגבר חשובה יותר מהקריירה של האשה, ושהאשה כאילו צריכה לעזור לו בקריירה שלו? עכשיו שבנות לומדות ועובדות כמו הגברים, גם להן זכות לקריירה!

תשובה: כפי שאמרנו, בימינו מרבית הנשים עובדות גם מחוץ לבית, אם בגלל הרצון לעסוק במקצוע מסויים שהיא מוצאת בו עניין, ואם מתוך הכרח, כדי לעזור בפרנסת המשפחה. אבל חשוב לדעת מהו הדבר העיקרי בסדר עדיפויותיה של האשה, ומה העניין המשני.

הדבר הראשוני הוא יצירת הבית, אני מבקשת לשים לב: אינני אומרת להיות הבית, אלא לשאת באחריות ליצירת הבית, ויצירת הבית פירושה יצירת האווירה הטובה בבית, סדרי הבית, הטיפול המסור בבני המשפחה, הבעל והילדים, שכולם ירגישו טוב בבית - זה הדבר הראשוני. האשה המסוגלת לעמוד במעמסה של מילוי שני התפקידים גם בבית וגם מחוצה לו - כל הכבוד לה.

עניין העבודה או ה"קריירה" הוא הדבר המשני, לדעתי, בסדר העדיפויות, מבחינה ערכית.

אם במשך תקופה מסוימת בראשית חייה, עוד לפני הנישואין, רואה האשה את הקריירה המקצועית כדבר העיקרי בחייה, ובגלל זה היא מזניחה את נושא הנישואין והקמת המשפחה, או התחנתה ולא דאגה או הזניחה את יצירת הבית - היא עלולה כעבור זמן מסויים לנחול אכזבה קשה. אשה זקוקה מאוד לביטוי לנשיות שלה. להיותה אשה אהובה ואוהבת, וגם ביטוי ליסוד האמהי שבה, ואם זה לא קיים, היא מתחילה פתאום אחרי כמה שנים של רדיפה אחרי הקריירה, להרגיש מה היא הפסידה מבחינה רגשית-נפשית ע"י התנהגותה.

פעם שמעתי בשם אשה, שהגיעה ממש לשיא של קריירה, ואפילו זכתה להכרה בינלאומית, שהודתה, שבימים שהיו כאילו צריכים להיות ימים של שיא האושר בחייה מבחינת ההוקרה והכבוד שחלקו לה, האושר היה ממנה והלאה, היא הרגישה אז עוד יותר את הבדידות

שלה. היא הרגישה את עצמה באיזו מידה היא "בודדה בצמרת".

בגלל זה אמרתי בדברי, שלגברים קל יותר לעסוק בקריירה, ומבחינה רגשית ומעשית קל להם הרבה יותר, כי כל צרכיהם הפיזיים והנפשיים מסופקים ע"י נשותיהם שדואגות לצרכיהם, ואילו לנשים אין "אשה" שטורחת למענן לספק את צרכיהן...

אילו יכולנו לעשות חלוקה צודקת, מבחינת השוויון, לחלק את כל התפקידים שווה בשווה בין הגברים והנשים, כלומר, אילו יכולנו לדאוג להסדר, שילד אחד יולדת האשה, וילד שני יולד הגבר, היינו משאירים פעם את האשה בחופשת לידה, ופעם שנייה את הגבר, וגם כשאר העבודות, היו מתחלקים שווה בשווה - זה היה פתרון נהדר.

אך המציאות היא, שרק האשה ניחנה בזכות להורות וללדת, והיא גם ניחנה ברגש אמהי בשביל לטפל ולגדל את הילדים, ויצירתיות זו של גידול הילד האנושי יוצרת הרגשת אושר וסיפוק. בגלל זה חלק גדול מהנשים אינן רואות בעבודה מחוץ לבית אתגר בלעדי לסיפוק, בניגוד לגברים שעיקר היצירתיות שלהם היא מחוץ לבית.

התקדמות במקצוע, התקדמות חברתית, עלייה במעמד, זה עיקר האתגר של הגברים. ורק בזכות היותם בעלי "מלאכה אחת", הם יכולים להתמסר לעניינם ולהצלית. כל זה בזכות הבית החם והתומך. ולכן, האשה שמספקת את כל זה היא בעצם שותפה בהצלחה של בעלה.

שאלה: מה גישתך ליציאת האשה לעבודה מחוץ לבית?
האם אין זאת פגיעה באשה, לחשוב שמקומה בעיקר בבית?

תשובה: למעשה בימינו ישנם כמה גורמים שמחייבים את האשה לצאת לעבודה: חלק גורמים פנימיים, וחלק גורמים חיצוניים.

בימינו כשבנות לומדות, ומפתחות את הצד האינטלקטואלי שלהן, ולומדות כל מיני מקצועות, מרגישות בנות רבות רצון להמשיך לעסוק בשטח שעסקו בו במשך שנים, ולעבוד גם במקצוע שלהן. הרבה פעמים הן באמת מוצאות סיפוק ועניין בעבודה, וזה נותן להן את הכוחות להתמודד בתפקיד הכפול של הבית והעבודה.

לעומתן ישנן הרבה נשים, שאינן בעלות מקצוע מספק, שעובדות

בכל עבודה בלתי מקצועית, ובלבד לעזור בפרנסת המשפחה, ובטיפול הצרכים החיוניים לבני-ביתן, והעבודה שלהן מעייפת אותן עוד יותר.

בכל מקרה, אין העבודה מחוץ לבית משחררת אותן מהעבודה במסגרת הבית, ניהול סדרי הבית, וטיפול בילדים וכו', כך שלמעשה האשה עובדת עבודה כפולה, ונתונה בעומס רב, בעיקר בתקופה שישנם בבית ילדים קטנים.

אני רוצה להדגיש שמאחר שזו מטלה קשה, בעיקר בתקופה שהילדים קטנים, רצוי מאוד שגם הגברים יושיטו יד לעזור, הן ע"י קבלת תפקידים מסויימים במסגרת הבית, והן בעזרה בטיפול וחינוך הילדים.

אין הבעל פטור ומשוחרר מלעסוק גם בחינוך ילדיו. הילדים צריכים להרגיש שיש להם אבא אוהב, הגישה של גברים מסויימים, שהם יטפלו בילדיהם רק לכשיגדלו, ואילו כשהילדים קטנים עדיין זה רק "עסק" של האשה, מתנקם מאוד בעתיד ביצירת הקשר הרגשי בין האב לילדיו. ולכן מן הראוי, שבן-הזוג בימינו יהיה באמת שותף פעיל יותר הן בעבודות הבית, והן בחינוך הילדים.

עם זאת ברצוני להוסיף, שאין להתרגל לראות בעובדה שמרבית הנשים עובדות נורמה תברתית פשוטה, המחייבת את כלל הנשים.

אם ישנה אשה שהתנאים הכלכליים אינם מחייבים אותה לצאת לעבודת חוץ, והיא שואפת להקים משפחה גדולה בעזרת ה', או שהיא מוצאת מאוד סיפוק בהתמסרות לבית, אין היא צריכה לראות את עצמה נחותה ח"ו כלפי הנשים שעובדות גם מחוץ לבית. כל אשה יש לה הדגשים משלה והיא רשאית לשים את הדגש על אותו עניין שהיא מוצאת בו יותר סיפוק ועניין, ואם היא נהנית מתפקידה כאשה וכאם, היא רשאית בלי תסכול להיות אשה המסתפקת בתואר הבלעדי של "עקרת בית".

איך היהדות מתייחסת לאפשרות שהבעל יישאר בבית לטפל בילדים, והאשה תעבוד מחוץ לבית?

היהדות מדגישה באשה את יסודות הרגש והאינטואיציה. חז"ל אומרים: "בינה יתרה ניתנה לנשים". ניתן להן חוש דק יותר של הבחנת עניין, וגם ההרגשה שלהן מפותחת יותר.

בגבר, בדרך כלל, מפותח יותר היסוד הרציונלי השכלי. אך בחיים זה לא תמיד חד משמעי. בדרך כלל, יש לכל אחד ואחד משני היסודות כאחד. אצל האחד יותר, אצל השני פחות.

השאלה היא: מי מתאים באופן עקרוני יותר לגידול ילדים? עובדה היא שברוב רובם של המקרים בכל העולם הנשים הן אלה שמטפלות בילדים, והגבר עוסק בעבודתו מחוץ לבית. גם בבתי-הספר מספר המורות גדול יותר ממספר המורים.

כשבודקים מה מידת ההתפלגות בקורסים האקדמאיים אנחנו רואים, שגברים לומדים יותר את מדעי-הטבע, והנשים מתמחות יותר במקצועות ההומניים. אף על פי שבבחינות הבגרות מספר הבנות שמקבלות 10 במתימטיקה לא קטן ממספר הבנים, אחר כך, כשהבנות מתלבטות במה הן רוצות לעסוק בחיים, רובן בוחרות בנושאים חברתיים הקשורים כמגע ישיר עם בני-אדם.

אבל במקרה שהאשה ובעלה הם קצת יוצאי דופן במובן זה, הוא אוהב לבשל ולטפל בילדים, והיא אוהבת את עבודתה כמקצוע שלה מחוץ לבית, במקרה זה אם הם מתוך רצון והבנה הדדית רוצים להתחלף בתפקידים, והבית מתפקד כהלכה, אין שום דין בהלכה, שאוסר על כך. אין זו בעיה הלכתית כלל, זו בעיה של הסכמה מתוך רצון טוב. במציאות רוב רובם של הגברים, כשהם צריכים בכורח נסיבות להישאר בבית ולטפל בילדים קטנים, אינם מאושרים בתפקיד זה.

האם רק האשה חייבת לטפל בבית ובילדים?

לא, לא רבתי. האשה עוסקת בזה, כי היא רואה בזה את עיקר עבודתה וחובתה. עם זאת הבעל חייב בחינוך הילדים לקיום מצוות, הוא צריך לקחת אותם לבית הכנסת, הוא מצווה במצוות "ושננתם לבניך", ללמד אותם תורה, ויחד עם זה ללמד אותם דברים שיכינו אותם לחיים, כגון לימוד מקצוע, לימוד שחייה וכד'.

מדוע היהדות שוללת את המשפחות חד-הוריות?

ראשית כל, בכל משפחה חד-הורית ישנה טרגדיה. נאמר: "זכר ונקבה בראם, ויקרא שמם אדם", ו"לא טוב היות האדם לבדו".

היהדות רואה בזיווג בין הגבר והאשה תלות והשלמה הדדית. כלומר אף אחד מהם לא יכול להרגיש את עצמו בטוב כבודד. כל אדם שאין לו נפש קרובה, שהוא יכול להתחלק איתה בחוויותיו ובהרגשותיו בשעת שמחה או סבל, הוא מסכן, וחסר שלווה-נפש ורוגע, מה שחשוב גם לגידול ילדים.

אמנם, קורים אסונות מסיבות מחלה, או תאונות, או מלחמה ח"ו, והמשפחה הופכת להיות חד-הורית, ואז זו טרגדיה. טרגדיה אישית לבן-הזוג שנשאר בודד, וטרגדיה לילדים שנשארו ללא אבא אוהב או אמא אוהבת. נוכחות שני ההורים מוסיפה לילדים ביטחון, ואילו בהעדרם הפתאומי, הילד מתמלא בחרדות, שמא גם ההורה השני ייעלם, והוא יישאר לבד בעולם זר.

גם גידולם הוא בעייתי. הילדים זקוקים בשביל ההתפתחות הנפשית הבריאה שלהם גם לאבא וגם לאמא. הם קולטים מכל אחד את היסודות המיוחדים לו, את יסוד הרגש והשיקול.

בן שגדל רק עם אמא, יגדל עם סוג התגובות הייחודי לה, וייתכן שיחסר לו בעתיד היסוד המוצק יותר, הבוטח יותר, מה שאנו קוראים "היסוד הגברי" של אישיותו. ואילו בת שגדלה בלי אמא, תיהפך אולי לטיפוס נוקשה, "גברי", ויחסרו לה יסודות הרוך והעדינות.

ואם הם נשארים אצל ההורה מאותו מין, גם אז יש חשש שיחסרו באופיים היסודות המשלימים של המין השני.

על אחת כמה וכמה שאין לתכנן ח"ו מלכתחילה משפחה חד-הורית, שבה בכל מקרה, הילדים עלולים לסבול בגלל היותם חריגים.

מדוע משחררים את האשה מהמצוות שהיא פטורה מהן, גם בתקופה שהילדים כבר גדלו, או בגיל זיקנה?

מכיוון שילדי ב"ה כבר גדלו, אני יכולה להעיד על עצמי, שאני עכשיו ב"ה מקיימת מצוות כאלה, שפעם הייתי משוחררת מהן. אבל לחייב זה לא מציאותי: זה נושא מאוד מורכב, שאי אפשר לקבוע פה חיובים שאין בהם גמישות. ישנן נשים שהינן מבוגרות יותר, אך יש

להן התחייבויות כלפי ילדים גדולים, יש לפעמים שהאשה חולה, לפעמים בעלה חולה, וקשה להן לתפקד. כמובן, אם האשה יכולה ומסוגלת לקבל על עצמה ב"התנדבות" מצוות נוספות - מה טוב! האם אין את רואה את הקשר הנפשי בין בנים לבנות בגילנו כהכנה טובה ליחסים מקסימליים בעתיד?

בשאלה מדובר על "קשר נפשי", אבל כשבני נוער משני המינים מבליים הרבה יחד, נוצרת משיכה הדדית, שיסודה משיכה פיזית בין המינים שנראית בעיניהם כ"אהבה". זוהי אהבת קסם, הקשורה יותר באהבה למען עצמי ולא רק באהבת השני.

בגיל זה העומק הנפשי איננו קיים, ה"אהבה" איננה קשורה עם הרגשות עמוקות עם אחריות, עם נתינה, והיא גופנית בעיקרה, ומכוונת יותר ליסודות הבילוי.

אפילו כשהחברה יש לה מבחן קשה מחר, והבן פנוי באותו ערב ורוצה לצאת לאיזה בילוי, חלק גדול מן הבנים ינסה לשכנע את הבת, להתעלם מ"שטות" זו שנקראת מבחן, ולצאת לבילוי.

כשמקרים של חברויות קלילות בגיל הנעורים חוזרים ונשנים, המושג של "אהבה" מתקשר עם בילוי ולא עם מסירות ודאגה לבת-הזוג. זה לא רציני, ואז גם בגיל מבוגר יותר המושג של בחורה או בת-זוג, יהיה קשור בעיקר במושג בילויים, ולא עם גישה רצינית של נישואין.

בגיל זה החברות מלכתחילה מקובלת כזמנית וכלא מחייבת לעתיד, ובמקום שחברות תשמש "כהכנה טובה ביותר ליחסים מקסימליים בעתיד", כלשונוך, זה להיפך: הורס את מושג של אהבת-אמת, שפירושה המשכיות והתמדה במסגרת קבועה ורצינית של משפחה ונישואין, זה הופך למושג שטחי של אהבה עכשיו, שהינה "אהבה" ארעית, שטחית, ללא אחריות לבן/בת הזוג ושהנה גופנית בעיקרה, בלי קשר עמוק יותר אל בן/בת הזוג, והתחלופה המרובה בגיל זה תוכיח זאת.

להיפך, העדר קשרים קרובים בין בנים לבנות בגיל זה משפיע לטובה. ההשפעות ההורמונליות בגיל זה גורמות לחלומות, לציפיות לקראת המפגש עם האחד/האחרת, בת-הזוג הרצינית, שאיתה אפשר יהיה להתקשר בקשר בר-קיימא לאורך ימים ושנים בתנאים של

אהבת-אמת ודאגת-אמת.

זאת ועוד: כשהמטרה היא נישואין והקמת משפחה - זה נותן גם את הכוחות הנפשיים בשביל לפתח מעצורים לשליטה עצמית בשטח שבינו לבינה בתקופת הנעורים ומבטיח בע"ה גם את שלמות הקשר עם בת הזוג במסגרת הנישואין בעתיד.

בימים אלה שגם האשה עובדת, האם רצוי שגם הבעל והאשה יעסקו באותו מקצוע? האם זה גורם לשיתוף-יתר או לתחרות?
תשובה: לפני שאתייחס לשאלה עצמה, אני רוצה להתייחס למלים "בימים אלה שגם האשה עובדת".

רוצה אני לנצל את ההזדמנות הזאת ולהסביר קצת את בעיית האשה העובדת. בימים אלה, כשאחוז הנשים העובדות מגיע למעלה מ-40%, רואים צעירים את עניין עבודת האשה כדבר פשוט ומוסכם ואינן רואים בזה בעייתיות מסויימת.

אולם יש הבדל בין עבודתו של הגבר לעבודתה של האשה. כשהגבר חוזר הביתה אחרי 8 שעות עבודה, הוא מרגיש את עצמו כאילו הוא כבר מילא באותו יום את מכסת העבודה שלו, ועכשיו הוא יכול כבר לשכת בשקט על הכורסה מול הטלוויזיה, ולצפות במסך הקטן. ואילו אשה, החוזרת אחרי יום העבודה שלה, מחכה לה עדיין הרבה עבודה בבית. היא צריכה להכין אוכל, לכבס, לקנות מצרכים, לטפל בילדים, וכו' וכו'. יום העבודה שלה מתארך עד לשעות הלילה המאוחרות, ועלול לפגוע בכריאותה.

לא כל אחת מסוגלת לעמוד במאמץ הכפול הזה, ובעיקר אם ישנם ילדים קטנים בבית.

באותה מידה שהבעל אומר, או מתנהג כאילו אמר "אני כבר עשיתי את שלי", והוא הולך לנוח לו, בלי לראות מה העבודה המצפה לאשתו, זה יוצר אצל האשה מתח ורוגז מסויים, על שאין הוא מתחשב בקשיים שלה, ואיננו משתדל להקל מעליה את העומס.

אם הבעל מעוניין שאשתו תעבוד, ותעזור לו בפרנסת המשפחה, או ברכישת צרכים שהבית זקוק להם, מן הראוי שיעזור לאשתו לשאת את המעמסה, אם על ידי טיפול בילדים, או ע"י קניות בחנות, או ע"י

תליית כביסה וכד'. זה יוצר את הרגשת השותפות במשפחה והאווירה בבית טובה יותר.

אין לראות את עבודת האשה כנורמה מקובלת מחייבת. כל אשה, ויכולת הנשיאה שלה בעול, אם מבחינה נפשית ואם מבחינה פיזית. אי אפשר לבוא בדרישות לכל אשה, שהיא חייבת לצאת לעבודה "כי כולן נוהגות ככה". יש מצבים שאשה אינה מרגישה בטוב, בתקופת הריון, או כשישנם ילדים קטנים בבית שמפריעים כלילה לישון. הבעל צריך לפקוח את עיניו לראות, באיזו מידה האשה עמוסה ועייפה, ואיננה יכולה להעמיס על עצמה עול גוסף של עבודה נוספת. במקרים מסויימים צריך לפעמים אפילו להוריד קצת את רמת החיים, או לוותר על צרכים מסויימים, עד שהאשה תתאושש ותוכל שוב להשתלב בעבודה מחרץ לבית.

ואשר לעיקר השאלה: האם רצוי שגם הבעל והאשה יעסקו באותו מקצוע?

ישנם שני צדדים למטבע. ידוע שישנם אנשים בעלי כשרונות טובים יותר ובעלי כשרונות חלשים יותר, ולא תמיד זה מחולק לפי המין.

במקרה שהאשה כשרונית יותר מהגבר, או שהיא בעלת עמדה גבוהה משלו, או שהיא מרוויחה יותר ממנו באותו מקצוע, זה עלול לפעמים לפגוע ב"אגו" שלו. הוא אולי יתחיל לקנא בה, וזה יכול לגרום בעיות בשלום-הבית. במקרה כזה, אם האשה הינה בעלת טקט, היא משתדלת קצת כאילו "לגמד" את עצמה, משתדלת שהעניין לא יבלוט כל כך, וכך היא יכולה למנוע בעיות. אך אם היא מרגישה שבעלה נפגע מכך, רצוי שתעבור למקצוע אחר.

מצד שני, אם ישנה מערכת יחסים טובה בין שני בני הזוג, יכול מקצוע משותף לשמש מקור להפרייה הדדית, לשיחות משותפות, וכך זה מגביר את השיתוף בין בני הזוג.

נראה לי, שזה תלוי יותר במערכת היחסים הכללית בין שני בני הזוג, מאשר בעניין המקצועי בלבד.

הציפיות של הבת בימינו

הבת בימינו לא דומה מבחינת המבנה הנפשי שלה לדור של האמהות שלכם, אם כי גם האמהות מהדור הקודם לא היו דומות בדיוק לדור של האמהות שלהן, הסבתות.

פעם השאיפות והציפיות של האשה היו לבנות את הבית, להיות אמא טובה, אשה טובה. היא שאפה שבעלה יעלה עליה מבחינת הידע והחוכמה, שיהיה תלמיד חכם, והיא קיבלה ברצון את סמכותו ומרותו.

גם כשקרה, שהתחתנה עם אדם לא כל כך מתאים, והיו לפעמים גם בעיות של אי-הבנה וכו', היסוד של השלמה שהיא ניחנה בו, והאמונה ש"בעלי הוא המיועד לי וזהו זה! עלי להסתגל" גרם שהאשה השתדלה לסבול בשקט, והחיים התנהלו למישרין, לכל הפחות בשטח החיצוני הבולט.

גם הגירושין לא באו בחשבון, מכיוון שגירושין נחשבו לגנאי לבני הזוג, וככתם על המשפחה, ובעיקר על האשה. בנוסף על כך המצב הכלכלי הקשה, שלא איפשר לאשה לקבל על עצמה את פרנסת המשפחה, חייב את האשה להשלים עם המציאות, וכשהאשה השלימה - חיי המשפחה התנהלו על מי-מנוחות, יחסית לפחות.

האמהות שלכם, שחלק מהן כבר עובד, הן הרבה יותר עצמאיות. חברות בין הבעל לאשתו, הפכה להיות ליסוד חשוב יותר מאשר פעם. היסוד של שוויון בין שני בני הזוג, ששניהם למדו, מפחית בנכונות האשה לקבל באופן בלעדי את מרותו וסמכותו של הבעל. אם האשה עובדת גם מחוץ לביתה, היא מצפה לשיתוף פעולה אף בעבודות הבית, וזה עלול לגרום למתחים, לחילוקי דעות, כשהבעיות לפעמים מחמירות, כשעומדת כאילו לנגד העיניים ה"אופציה" - אם לא ילך טוב - אפשר להיפרד. כל זה מגביר את הצורך אצל שני בני הזוג להתמודד עם היכולת ליצור את האיזון המתאים, ללמוד להסתדר יותר יפה יחד.

* * *

במחקר בקרב סטודנטים וסטודנטיות על עמדתם לעניין שיתוף הבעל בעבודות הבית, נתברר שיש פער גדול בין הציפיות של הבנים והבנות. הבנות מצפות, שהבעלים בעתיד יעזרו בעסקי הבית, יטפלו בילדים, הן מצפות לשיתוף יותר, ואולי אפילו לשוויון בחלוקת

העבודה, מאחר שגם הן לומדות או עובדות, ואילו הבנים הם יותר שמרניים. הם רואים לנגד עיניהם איך מתנהל ה"שיתוף" בתפקידים בבית הוריהם, ולא תמיד הדוגמא מעודדת.

לא תמיד זוכר הבחור בימינו שסבתא שלו, ואולי גם אמא שלו, לא יצאה לעבודה מחוץ לבית, והיתה חלוקת עבודה מוגדרת יותר: הבעל עבד מחוץ לבית והיה המפרנס היחיד, והאשה עסקה בכל העבודות בפנים הבית. ואילו בימינו האשה לעתים קרובות מאוד מבלה חלק ניכר מיומה בעבודה מחוץ לבית.

פעם נכנסתי לישיבה לחדר של "שמיניסטים". החדר היה "מבולגן", והמיטות לא היו מסודרות. ראיתי שם בחור אחד ושאלתי אותו, אם גם המיטה שלו נמצאת כאן בחדר. הוא הודה שכן. שאלתי אותו: "מדוע לא סידרת את המיטה שלך? אם אתה מתרגל לא לסדר את המיטה שלך, תתנהג ככה גם אחרי הנישואין, ואשתך תרגז עליך, כי אתה מוסיף לה עוד עבודה". הוא ענה לי: "אני אדאג שאשתי לא תעבוד, והיא תסדר את המיטה שלי".

"יפה מאוד" - עניתי לו "אבל אמור לי, בבקשה, האם אתה בטוח, שאותה בחורה שאתה תבחר בה, והיא אינטליגנטית וסימפטית, תסכים באמת להישאר אך ורק בבית? אולי היא תרצה לעבוד במקצוע שלה? או אולי תהיו זקוקים לדירה יותר גדולה, או תצטרכו לשלם חובות, והיא תצטרך לעבוד, כדי לעזור בתשלום החובות? האם זה ברור לך שאשתך תהיה תמיד בבית ותהיה מוכנה לנקות אחריך?..."

לפעמים, להיפך, האשה איננה יודעת להסתדר, מאחר שהבת לומדת בימי נעוריה, ועסוקה מאוד בלימודים ובגרורות, אמא שלה משחררת אותה מכל מיני עבודות בבית, והנה אחרי החתונה האשה הצעירה איננה יודעת איך להתמודד עם עבודות הבית, ובעיקר כשהיא ממשיכה ללמוד או לעבוד.

פעם קראתי בעיתון "במחנה", שקצין אחד סיפר שאחד ה"שוקים" של חייו היה, כשנתברר לו שהאשה שהתחתן איתה, בכלל איננה יודעת לבשל (מלבד להכין חביתה). הוא היה בטוח שכל אשה באופן טבעי יודעת לבשל. (הוא, כנראה, חשב שיש לכל אשה "גנים" מיוחדים של בישול) ... במקרה זה הוא היה בחור נחמד מאוד, בעל יוזמה, הוא הלך לחנות, קנה ספר בישול, ויחד התחילו ללמוד איך לבשל.

יש גם בעיות של חלוקת התקציב המשפחתי: למי מותר לקבוע איך להוציא את הכספים שהאשה מרוויחה. לשאלות האלה צריכים להתייחס מתוך גישה של הבנה, מתוך רצון טוב לשיתוף פעולה, וזה שייך לשטח של יחסי-אנוש במשפחה.

החיים המודרניים אוצרים בקרבם יותר הזדמנויות לאי-הבנות ולחילוקי דעות מאשר בתקופות קודמות, כשחלוקת התפקידים היתה מוגדרת יותר.

הרב הגאון הרב וולבה כתב חוברת "הדרכה לחתנים", ושם הוא שם את הדגש על כך שהבעל צריך להראות לאשתו עד כמה הוא מעריך את עבודתה ומאמציה למען הבית. הוא מסביר שההבדל בהרגשה של האשה אם להרגיש כמו "מלכה בבית" או, להבדיל, כמו "שפחה בבית" - גם אם האשה עובדת בדיוק באותה מידה - תלוי ביחס של בעלה אליה ואל פועלה.

הרגשתה שונה אם בעלה קם מהשולחן אחרי האוכל ואינו אומר כלום, או, כשהוא קם מהשולחן, ואומר לה: "תודה לך. האוכל היה טעים". היא מרגישה אז שהמאמץ שלה להכין אוכל טעים ובריא לא היה לשווא. יש מי שמעריך את זה, ולכן כדאי להשתדל גם בעתיד.

כנ"ל, אם הבעל שואל את אשתו כשהוא חוזר אחרי העבודה הביתה: "מה שלומך? איך עבר עלייך הבוקר?" "איך התנהגות הילדים?" זה מוכיח שזה מעניין אותו, שאיכפת לו, אם היה לה קל או קשה.

דברים אלה מעידים על יחס, הערכה, ויחס חיובי זה עושה לאשה מצב-רוח טוב, מזרים לה כוחות חיוניים, שנותנים לה כוח לפעול ולעשות.

זה יוצר גם את הרגשת השותפות ונשיאה בעול, ומחזק את הרגשת ה"יחד" במשפחה.

לקראת חיי משפחה

(שיחה בכנס שמיניות של ישיבות בני עקיבא המוקדש לנושא)

מטרת המצוות לקדש את החיים - "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו". המצוות מרוממות את המעשה היומיומי. הן משפיעות על הנפש, ויחד עם זה מוסיפות קדושה וטהרה לעולם כולו. האדם המקיים את המצוות במעשי יום-יום קטנים, יכול להתעלות במעלה דרגות הטהרה. זה היסוד והבסיס, שעל יסודותיו אפשר לבנות את המשך ההתעלות.

ניקח לדוגמא את יצר הרעב. זה משהו בסיסי משותף לאדם ולבעלי חיים, האוכל הוא מעשה חיוני לקיומו של האדם-הפרט, ואף על פי כן קיים שוני בין האדם לבעלי החיים. אצל האדם אין זה אך ורק עניין של בלוטות, פעולה גופנית היוצרת תחושת רעב בלבד, אלא קשורה גם למניעים נפשיים שונים (ראה עמ' 145). ואצלנו - ביהדות - פעולה זו קשורה עם מצוות, עם הגבלות שונות, המביאות לשליטה עצמית להתקדשות עד כדי יכולת לצום ברצון יום שלם ביום-הכיפורים ובשאר התעניות.

בעינינו - שהננו מחונכים לכך מגיל צעיר - שליטה זו כיצר הרעב נראית פשוטה וטבעית, אך אנשים מבחוץ שאינם רגילים בכך, מתרשמים מזה מאוד.

פעם ביקרו אורחים "קיבוצניקים" באחת השבתות בקיבוץ דתי, והם ציינו אחר כך באופן מיוחד את העובדה שביליל-שבת, כשהתכנס כל הציבור לאכול את הארוחה המשותפת, אף אחד מהילדים הקטנים הרבים לא התחיל לאכול וחזקה עד אחרי "קידוש" ונטילת ידיים. הם שהתלבטו בבעיה איך לחנך את הילדים לא להתחיל "לחטוף" את האוכל הטעים מן השולחן, הרגישו כאן את השפעת החינוך למצוות ואת השליטה העצמית.

גם דברי התורה שנאמרים על יד שולחן-השבת, מעלים את נושא האוכל לדרגה גבוהה יותר, האוכל נאכל באווירה מרוממת יותר, ו"השולחן" הוא בכחינת "מזבח".

אותו דבר גם בנוגע ליצר נוסף, שאף הוא חזק ונוצר לשם קיום המין, והוא היצר המיני. גם הוא איננו אצל אדם רק עניין של הורמונים ובלוטות. הוא קשור בנפש של האדם, בחוויות שרכש בגיל צעיר, באידיאולוגיה שלו, אם היא מכוונת לשליטה עצמית ולריסון, לצורך הקמת משפחה, או שהופכת למטרה לעצמה של נהנתנות ומתירנות. "אידיאולוגיה" זו פועלת בתת-הכרה, ובהתאם לכך פועלות גם הבלוטות.

שני בני נוער - באותו גיל - שגדלו בשני בתים שונים, אחד בבית ששררה בו בין ההורים אווירה של אהבה ואחוה, כבוד הדדי והתחשבות הדדית, אצלו המושג מיניות ואהבה קשור עם דאגה ומסירות, ועם אידיאל של הקמת משפחה.

ואילו שני, שגדל במשפחה של מריבות בין הורים, שמצד אחד הוא רואה מריבות וחוסר יחס, ומצד שני הוא יודע שיש ביניהם גם קשר של אישות, אצלו המושג "מין" מנותק מהתייחסות אישית-ערכית. דחף מיני לחוד ואישיות לחוד. הוא שואף לחיות מגיל צעיר באווירה מתירנית, נותן פורקן להרגשותיו, והאנרגיה המינית איננה הופכת לאנרגיה נפשית-רוחנית-רגשית.

כששני בחורים כאלה מגיעים לצבא ונפגשים, הרי הם שני עולמות שונים לחלוטין. הבחור המתירני איננו מסוגל ממש להבין את הבחור הדתי, איך הוא מסוגל לחיות את חייו בפרישות ובטהרה. הוא נראה בעיניו כאילו הוא טיפוס מעולם אחר, כאילו לגמרי "לא מעלמא הדין".

זה מתבטא מחר מתרתיים גם בכחירת בת-זוג לגישואין. אחר מחפש בבת-זוגו בעיקר את היופי החיצוני, את גורם המשיכה, ואיננו מסוגל להעריך את חשיבות הגורם הנפשי, האישיות של בת-הזוג.

ואילו השני, המחפש בגישואין את ההרמוניה הנפשית השלמה, את בת-הזוג השותפה להקמת המשפחה, בוחן ראשית כל את יסוד האישיות ומחפש, ראשית כל, את העולם הרוחני המשותף.

מערכת יחסים חיובית בין ההורים היא אחד היסודות העיקריים המשפיעים ביותר גם על אופיים והתנהגותם של הילדים.

מחקרים גילו קו-מקביל בין יחסי ההורים בינם לבין עצמם לבין תכונות-אופי חיוביות או שליליות אצל הבנים.

מחקר כזה נעשה גם בקיבוץ, ששם השפעת ההורים כאילו הרכה יותר קטנה, מאחר שהילדים גדלים בעיקר בחברת הילדים. והנה גילו גם שם שהילדים, שהיה להם דימוי עצמי-חיובי והיו מקובלים יותר בחברה, היו אותם הילדים שבין ההורים שלהם שרר יחס של הערכה הודית וכבוד הדדי, ואילו אלה שהדימוי שלהם היה ירוד יותר ומעמדם החברתי חלש יותר, היו ברובם בנים למשפחות שבהן היו היחסים בין ההורים מתוחים, וחלק מביניהם גם הגיע לטיפול נפשי.

אמנם קיימת "בחירה חופשית" ואין בן אדם-מוחתם בגיל צעיר בתכונות אלה או אלו לתמיד. זה תלוי גם במידה מרובה בהמשך החינוך. הנער/ה יכולים לשנות את עצמם לאור אידיאלים חינוכיים שבהם הם מתחנכים, וזה למעשה עניין החינוך לתורה ולמצוות, מצוות שבין אדם למקום, ומצוות בין אדם לחברו, שאנו מצווים בהם.

פעם שאל אחד מבני תורה את הצדיק הירושלמי ר' אריה לוי זצ"ל לפני נישואיו: "מה יש לעשות בכדי לזכות ב"זרע ברוך ד'?" תשובתו של ר' אריה היתה חד משמעית: "שלום-בית". המחקרים הפסיכולוגיים וחיי המציאות מוכיחים את צדקת הגישה שלו.

הרואה את השטח שבינו לבינה כיסוד להקמת משפחה ולגידול הדור הבא, צריך כבר בעוד מועד להכין את עצמו לכך:

ראשית, ע"י חינוך למידות ולקיום מצוות בין אדם לחברו (ומחר גם בינו לבין אשתו); ושנית, ע"י פיתוח השליטה העצמית בשטח שבינו לבינה בתקופה של קדם-נישואין.

כל זה מחזק את יסודות הנפש שבאדם, מסגל אותו לחיים של טהרה וקדושה במסגרת הנישואין, ומכיין אותו לתפקיד האחראי של אבהות להקמת הדורות הבאים.

המשפחה היהודית - תא היסוד של "עם סגולה" יחודיות הבית היהודי

המשפחה היהודית היא תא היסוד של "עם ישראל" והיא המנחילה גם את יסודות האמונה וגם את דרכי קיומן של המצוות.

אברהם אבינו נבחר לתפקיד אבי האומה הישראלית אחר שהקב"ה בחר אותו בעשרה ניסיונות קשים, ומצא את "לבבו נאמן" לפניו. איתו הוא כרת ברית ואותו הוא קבע לאב הראשון של עם ישראל "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט" (בראשית, י"ח, י"ט).

זו היא, אפוא, משמעות הבחירה של עם ישראל. בחירה זו מחייבת את האדם היהודי לצאת מהצמצום של ה"אני" לקיים מצוות בין אדם לחברו, ובין אדם למקום, בכדי להעלות את האדם לדרגה רוחנית גבוהה יותר. תפקידו של עם ישראל הוא לשמש כ"ממלכת כהנים וגוי קדוש". תפקיד מיוחד בין עמי העולם - להיות "עם סגולה", ליצור דגם אנושי משופר יותר, זה מחייב שהנפש של האדם מישראל צריכה להיות מרוממת יותר, והמעשים שלו צריכים להיות טובים יותר. - "האצילות מחייבת". המסירות של הבעל לאשה צריכה להיות בדרגה גבוהה יותר, הקשר ביניהם צריך להיות חזק יותר, טהור יותר, קשר מקודש.

האהבה והדאגה לילדים צריכה להיות מובטחת ללא סייג, הילדים צריכים לגדול בתוך אווירה של "אהבה ואחווה, ושלווה ורעות", כי זה הבסיס לנפש בריאה.

המשפחה כמנחילת המורשה היהודית

דרך המשפחה, התא היסודי של קיום האומה, אנחנו מעבירים את יסודות קיומנו לדורות הבאים. בתוכה אנו מחנכים לאמונה בכורא עולם, מחזקים את ההקפדה במילוי מצוות, יוצרים אווירה של שבת וחג, מדריכים לכיבוד אב ואם, לכשרות המטבח והבית כולו, ומורים את הדרך הנכונה להתייחסות בין הורים.

האב חייב במצוות "ושננתם לבניך", "שמע בני מוסר אביך, ואל

חיטוש תורת אמך". "מוסר האב" הוא בעניינים המעשיים, קיום המצוות, לימוד תורה, דרכי התנהגות. ואילו "תורת אם", אלה אותם היסודות שנוחלים אותם שלא בהכרח, שנספגים באופן בלתי אמצעי - דרכי התייחסות, אמונה, ביטחון בד' וכו'.

האב הקורא עם ילדיו הקטנים "מודה אני" בבוקר, "קריאת שמע" לפני השינה, לוקח אותם לבית הכנסת בשבת, כל זה גורם שכבר בגיל צעיר האב מאהיב את המצוות ואת אורח החיים היהודי בכלל על ילדיו. זה גם יוצר את הקשר הישיר עם האב, ואת ההזדהות עם אורח חייו בהמשך הדרך.

האם מעבירה את תחושת האמונה בכורא עולם על ידי אמירות קטנות יומיומיות של ב"ה, אי"ה. מלים אלה מעבירות את השדר: כל מעשינו תלויים בקב"ה ואין הכל תוצאה של כוחנו ועוצם ידינו. ר' שמשון רפאל הירש מציין את כוחה של האם לעורר את תשומת לב הילד ליופי שבבריאה, לפלא שביצירה, לחסד של הקב"ה איתנו בעניינים גדולים וקטנים, וגם לה יש הזדמנות לחזק את האמונה וקיום מצוות מעשיות, כגון הקפדה בברכות הנהגין וכו'.

ההקפדה של האב על תפילה בציבור, השתתפות האב בשיעורי תורה קבועים, בבית או בבית הכנסת, הקדשת זמן למצוות שבין אדם לחברו, מעבירים לדור הבא את היחס הנכון של גובה ההערכה של ערכים רוחניים לעומת ערכים חומריים גשמיים, וכך מתחזקים היסודות היהודיים לעומת התרבות הזרה בתוכה אנו חיים.

עצם הגידול בבית יהודי שלם, הוא החינוך הטוב ביותר בחינוך לחיי משפחה. כשילד גדל בבית יהודי טוב, שקיימים בו (נוסף על הערכים היהודיים עליהם דיברנו) גם מערכת חיובית של דאגה ומסירות לכל בני המשפחה ויחס חיובי ואוהד בין אבא לאמא, מושג ה"אהבה" שבינו לבינה, שהוא לומד עם התבגרותו, כולל ראשית כל יחסי-אנוש בנוסף למשיכה ההדדית.

איכות החיים החיובית הזאת משמשת דגם לחיקוי ומעודדת ציפיות דומות והתנהגות כזאת גם בעתיד.

היחס ליצר במשפחה היהודית

הגישה הנוצרית - ובעיקר הקתולית - דואה באשה נציגת השטן.

שממחישה את היצר. לכן אצלם מי שרוצה להיות מורם מעם וקדוש - הכומר - אסור לו להתחתן.

הגישה היהודית היא הפוכה מהגישה הנוצרית. היצר הוא יצירה של הקב"ה לשם קיומו של העולם ועל יצר הרע נאמר "טוב מאוד", כי בלי היצר העולם לא יוכל להתקיים. חז"ל אומרים שבתקופת בית שני הצליחו לבטל את יצר עבודה-זרה, ואז ביקשו לבטל גם את יצר הרע של עריות ונתפרר שלמחרת "לא נולדה אפילו ביצה של תרנגולת". זאת אומרת שבלי היצר לא יכול העולם להתקיים. היצר עצמו הוא טוב, אבל הוא מותנה ב"מתי" ו"איך".

במסגרת המשפחה, במסגרת הנישואין, לשם יציבות המשפחה ויצירת הקשר החזק ביותר בינו לבינה, היצר הוא בונה ואפילו מקודש: "זכו - שכינה ביניהם". אך אם היצר בא רק לשם הנאה, לשם הגוף בלבד, שלא במסגרת המשפחה והאחריות, אז הוא הרסני: "לא זכו - אש אוכלתם". והסבירו חז"ל: אם לוקחים את היו"ד מהאיש ואת הה"א מהאשה נשאר רק "אש", אש ששורפת והורסת.

טהרת המשפחה

מה מקומה של המיניות בחיי האדם? מהו האיזון בין כל הכוחות שמרכיבים את האדם, בין השטח של יחסי-אנוש ובין השטח שבינו לבינה? מהו היסוד המרום את החיים לדרגת קדושה?

את כל אלה מאזן העניין הנקרא בשם "טהרת המשפחה".

יש אומרים, שמיניותה של האשה היא הרבה יותר רגשית משל הגבר. 70% של מיניותה הוא רגש, שהיא מתרשמת הרבה יותר ממלה טובה וממחמאה מאשר ממגע-יד ואפילו מנשיקה.

כשהיא חושבת על נישואין היא חושבת יותר על המושגים הכלליים של הקמת הבית, איך היא תארגן את הבית שלה, איך תגדל ילדים, וזה לפעמים אפילו לא קשור לקשר הישיר שבינו לבינה.

אצל הגבר, לעומת זה, היסוד הפיזי קובע יותר. בשעה שמתכוונן הבחור עם הרכ או עם חבר נשוי לקראת הנישואין - על ידי לימוד דיני הטהרה, הבחור מתחיל לראות את הנישואין בצורה מרוממת יותר. הוא רואה שגם במסגרת המשפחה חיי האישות קשורים עם שליטה

עצמית היוצרת את יסוד הקדושה ביחסים, ושישנן הגבלות בנושא זה. ואילו הבת הצנועה לומדת תוך כדי הכנה לנישואיה להשיל מעצורים, שפיתחה במשך כל ימי נעוריה, ולראות בקשר המשפחתי את יסוד הקדושה והטהרה.

כך יוצרת היהדות את האיזון בין הגוף לנפש, את קידוש החולין, ומגבשת את המעריך השלם, שבזכותו יכולים אחר-כך להיבנות חיי משפחה יהודיים, שלמים ומקודשים לאורך ימים ושנים.